

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΝΙΚΟΣ Ι. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

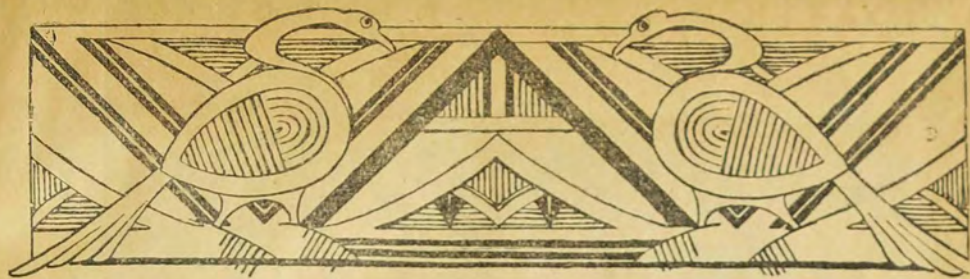
ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1951

(ΤΕΥΧΗ 187-198)

ΛΕΥΚΟΣΙΑ·ΚΥΠΡΟΥ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΝΙΚΟΣ Ι. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1951

(ΤΕΥΧΗ 187-198)

ΛΕΥΚΟΣΙΑ·ΚΥΠΡΟΥ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ψηφιοποίηση: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΙΔΡΥΘΗΣΑΝ ΤΩ 1934

ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗΝ ΕΚΑΣΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΝΙΚΟΣ Ι. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΟΜΟΝ ΤΟΥΤΟΝ ΣΥΝΕΙΡΓΑΣΘΗΣΑΝ:

Οἱ Κύριοι: Ἀλιθέρης Γλαῦκος, Ἀνδρικόπουλος Γιάννης, Ἀρχοντίδης Ἀντ., Ἀττεσλῆς Κλεάνθης, Αὐγέρης Ν., Βασιλιώτης Σ. Α., Βράχας Φρ. Π., Βραχίμης Ν. Σ., Γαβριηλίδης Χ. Δ., Γάβρης Ἀνδρέας, Γαϊάνθης Π., Γεωργιάδης Μιχ. Ι., Γεωργιάδης Φ. Ἡλ., Γιάκος Δημήτρης, Δανιὴλ Δ., Διαμαντῆς Α., Δρουσιώτης Πυθαγόρας, Εὐαγγελίδης Δ. Σ., Εὐγενίου Ἀντ., Εὐσταθίου Ζήνων, Ζαμπάρτας Γιάννης, Ζορμπᾶς Ἀπ., Ἡλιάκης Ἀντ. Κ., Ἰωάννου Ἀνδρέας, Κακούλας Κωστάκης, Καλοζῶης Μ., Καλομοίρης Μανώλης, Κανικλίδης Ν. Κ., Καουτζάνης Χρ., Κασινόπουλος Κώστας, Κάσιος Νίκος, Κατάμης Τ., Κέδρης Φίλιος, Κιτρομηλίδης Μ., Κληρίδης Νέαρχος, Κλόκκαρης Ἀντ., Κολώνας Κ., Κονομῆς Ν., Κόρφης Τάσος, Κράλης Μάνος, Κρανιδιώτης Νίκος, Κρητικὸς Π. Σ., Κριναῖος Παῦλος, Κυπριανοῦ Α. Θ., Κυπριανοῦ Χρ. Στ., Κυρῆνος Νίκος, Λαγκάδης Πάρις, Λανίτης Ν. Κλ., Λουλούδης Κ., Λυσιώτης Ξάνθος, Μαθιόπουλος Β., Μαρκίδης Γ. Α., Μελάς Τώνης, Μιχαηλίδης Κώστας, Μιχαηλίδης Μιχ. Ἰακ., Μπατάγιας Νίκος, Μπάτης Τίτος, Μυριεῆλης Στράτης, Νικολαΐδης Κώστας, Νόρθης Π., Ὀνησιφόρου Ν., Π. Ν. Π., Παντελίδης Τηλ., Παπαχρυσοστόμου Χριστ., Παράσκος Στ., Παρίδης Μιχ., Πατελλάς Α., Προυσῆς Κώστας, Ροδίνης Ἄνθος, Ρολάνδης Ν. Α., Ρωσσίδης Ζήνων, Σοφοκλέους Θ. Α., Σπανδωνίδης Π. Σ., Σπυριδάκης Κώστας, Τριανταφυλλίδης Μαγώλης, Φ. Τ. Μ., Φάνος Γιώργος, Φλῶρος Π., Φουσάρας Γ. Ι., Φωκαΐδης Φ. Ν., Χατζηγιάννου Κ. Π., Χατζησωτηρίου Φῶτος, Χατζιστεφάνου Κώστας, Χιονίδης Νίκος, Χριστοδουλίδης Γ. Δ., Χριστοφίδης Δ. Α.

Αἱ Κυρίαὶ καὶ Δεσποινίδες: Γεωργιάδου Γεωργοῦλλα, Ἰωάννου Χρυσταλλῆν Α., Ἰωσηφίδου Φωφῶ, Καραγεωργιάδου Σταυρούλα, Κρανᾶη Στέλλα, Κωνσταντινίδου Ρολάνδη, Μαλαματίνα Μαίρη, Μεραναῖου Στεφάνια, Μιχαηλίδου Ἑλενα Βαρλαάμ, Μυριανοῦση Ἡρώ, Ξεníδου Κλαίρη, Ροδίνης Αὐγή, Ρουσιᾶ Μαρία, Χαραλάμπους Τούλα, Χατζηδημητρίου Ἡθῆ, Χατζηκώστα Ἰσμήνη.

Περιέχονται ἐπίσης κείμενα τῶν: Bacon Francis, Βοκκακίου Τζοβάνι, Eliot T. S., Havell H. L., Moore Thomas, Russel Bertrand, Zweig Stefan.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΙΣ' ΤΟΜΟΥ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Α. ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ

Ἀλιθέρος Γλαύκου: Βασίλης Ἀναστασίου 1.

Ἀνδρικοπούλου Γ.: Νυχτερινό 65, Ἐμπλέξα ἀπόψε στὸ κρασί 65.

Ἀρχοντίδη Ἀντ.: Κατοχή 362, Λυτρωμός 362.

Ἀττεσλή Κλ.: Ἐφθασα στὸ τέρμα 362.

Αὐγέρη Ν.: Τὸ φέγγος τῶν ματιῶν της 365.

Βασιλιώτη Σ. Α.: Ἡλιοβασιλευμα 52, Ἀποσπάσματα 136.

Βραχίμη Ν. Σ.: Στωϊκὴ διάθεση 168.

Γάβρη Α.: Μιά εἰκόνα νύχτας ὅπως τὴν ἔζησε κάποιος ποὺ γύρευε τὸν ἥλιο κ' ἀπατήθηκε 82.

Γαϊάνθη Π.: Συμβάντα τοῦ ἱεροῦ πολεμοῦ 280.

Γεωργιάδου Γ.: Σ' ἐκείνην 248.

Δανιὴλ Δ.: Εὐπνημα 66, Κάτι σὰν μοιρολόι 102.

Δρουσιώτη Π.: Τὸ θαυότερο νόημα 261, Τί νὰ προσμένω 261, Τὰ χαλάσματα 261, Ἡ σκέψη 308.

Εὐαγγελίδη Δ. Σ.: Ἀπόκριση 321, Τρικυμία 321.

Εὐγενίου Ἀντ.: Γυναίκα καὶ θάλασσα 178, Ἡ καλαμιά 288.

Εὐσταθίου Σ.: Τροπικὴ μελαγχολία 34, Δόσε μου τὸ χέρι σου 229, Ἐμεῖς τοῦ φεύγουμε 230.

Σαμπάρτα Γ.: Γιὰ τὸν ἥλιο 100, Ἀναμονή 198.

Ἰωάννου Χρυσταλλένου: Νοσταλγία 33, Λύπη 33, Πάφος 98, Ταξίδι 198.

Ἰωσηφίδου Φ.: Ἀφιέρωμα 262.

Καλοζώη Μ.: Τὸ λυχνάρι μας 220.

Κανικλίδη Ν. Κ.: Ξέσπασε θύελλα 98, Ἰλαροτραγωδία 180.

Καυτζάνη Χρ.: Νοσταλγία 365.

Καραγεωργιάδου Στ.: Ἄγνοια 53.

Καινεπούλου Κ.: Κακοπετριά 249, Ἄης Νικόλας 279.

Καττάμη Τ.: Μπήκα χθές τὸ βράδυ 284.

Κέδρη Φ.: Δημοσιοῦπαλληλικό 249.

Κλόκκαρη Ἀντώνη: Τὸ ψυχομάσιμα τοῦ βοσκοῦ 322.

Κολώνα Κώστα: Ἐν ἡ καρκιά μου ποταμός 25, Τ' ἀθάνατον νερόν 288.

Κράλη Μάνου: Εὖα 5.

Κρανῆ Στέλλας: Τὸ φάντασμα τῆς βροχῆς 240.

Κρητικῶ Π. Σ.: Τὸ θέρος 220.

Κριναίου Π.: Ὡδὴ στὴν κυρίαν τῶν Ἀγγέλων 301, Θαλασσίην Ὁρκομοσία 302, Ρωμαντικὴ ἔκστρατεία 302.

Κυπριανέου Α. Θ.: Ἦουχη νύχτα 155.

Κυπριανέου Χρ. Στ.: Νοσταλγίες 324, Κυρήνευ Ν.: Παλιὸ τραγοῦδι 132, Ἀντιστροφή 264.

Λαγκιάδη Π.: Ἰθάκη 200.

Λευκούδη Κ.: Ἐλεγείο 220, Στὸν Κάλβο 284.

Λυσιώτη Ξάνθου: Ἐσπέρα 197.

Μαλαματινα Μ.: Σὰν λείπεις 66, Ἄδικα κλάις 232.

Μαρκίδη Γ. Α.: Τετράστιχα 165.

Μελᾶ Τ.: Σονέτο 304.

Μιχαηλίδη Κ. Π.: Σκίρτημα ζωῆς 129, Στους ἥρωες 197, Στὸν Ἄγγελο Σικελιανό 238.

Μιχαηλίδη Μιχ. Ἰακ.: Τώρα τοῦ σ' ἔχασα 221, Στὸ ρυθμὸ τοῦ βάλς 345, Ἀνοιξιὰτικο 346.

Μπατάγια Ν.: Πεγνάστιχο 44.

Μπάτη Τ.: Νοήτιον 178.

Νόρη Π.: Πάραπονο 248.

Ξενίδου Κλ.: Ἡ σκέψη 287.

Ὀνησιφόρου Ν.: Βελούδινα μάτια 288.

Π. Ν. Π.: Στοχασμοὶ 240.

Παράσχου Στ.: Τὸ τραγοῦδι μου 230.

Παριδὴ Μιχ.: Στὰ μάτια σου 249.

Παστελλά Α.: Μιά ἱστορία τέλειωσε 130.

Ρεδινή Ἀνθ.: Τὸ καράβι τῆς τρικυμίας 347.

Ρεδινή Αὐγῆς: Τὰ τριαντάφυλλα μάδησαν 34, Τὸ Μπογάζι 105, Παρθένας πόθοι 269.

Ρωσσιδὴ Ζήνωνος: Κοσμορυθμὸς 345.

Φάνου Γ.: Ἀγχόνη τοῦ πένθους 108.

Φωκαΐδη Φ. Ν.: Ἡ φωνὴ τοῦ σκλαβαμένου 79, Τὸ μήνυμα τοῦ ξενιτεμένου 280.

Χαραλάμπους Τούλας: Δειλινό 218, Μυγδαλιά 218.

Χριστεδουλίδη Γ. Δ.: Ὁ Προμηθεὺς 237.

Β. ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Βεγκκιέου Τζοβάννι: Ἐρωτικὸ ὄραμα (Μεταφρ. Α. Γάβρη) 20.

Eliot T.S.: Ash-Wednesday (Μεταφρ. Α. Παστελλά) 21, Μάτια ποῦ στερνά εἶδα μὲς τὰ δάκρυα (Μεταφρ. Σ. Α. Βασιλιώτη) 115.

Moore Thomas: Ἴρλανδικαὶ μελωδία (Μεταφρ. Ν. Κλ. Λανίτη) 97.

ΠΡΟΖΕΣ

Ἠλιάκη Ἀντ. Κ.: Ἀνάμεσα στοὺς σταυροὺς 221.

Ἰωάννου Χρυσταλλένου: Φθινοπωρινό 144.

Καινεπούλου Κ.: Τὰ δεῖπνα μας 144.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Α. ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ

Βραχίμη Ν. Σ.: Jumboogy - Woogy 281.

Γεωργιάδη Μιχ. Ι.: 'Η Σάσα 323.
Γεωργιάδη Φ. Ήλ.: Τό τραγούδι 106.

Ήλιάκη 'Αντ. Κ.: Καί στά δικά σου 45.

Κάσιου Ν.: Τό ήμερολόγιο 176.

Κόρφη Γάσου: 'Η Ιστορία τής μικρής ξένης 133.

Λαγκάδη Π.: 'Ο δραπέτης 80.

Μπατάγια Ν.: 'Ο Κωστής κι' ό πόλεμος 356.

Ρουσιιά Μαρίας: Πώς πέθανε ό κ. Γεράσιμος 201.

Χατζηδημητρίου 'Ηθης: Χριστούγεννα στό Τουρκοχώρι 6, Μ.Σ. 54 309.

Χατζησωτηρίου Φ.: Λύτρωση 101, Ορήνος 169, Ζέστη 239.

Β. ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Zweig Stefan: (Μεταφρ. Ν. Κάσιου): 'Επικίνδυνο παιγνίδι 109, 'Η γκουβερνάντα 271.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Παπαχρυσόστομου Χρ.: 'Ανευρέθη άπηγονισμένος 27, Ταξίδια 55, 'Η χρυσή μετριότης 91, 'Εργα μισρά 124, 'Απωλέσθη άνθρωπος 160, 'Η πίστη τής καρδιάς 185, Σκλαβιά 224, 'Ενάρετη και άγαθή ή λογία 252, Τηλεγράφημα έξ 'Αμερικής 290, 'Η γοητεία τής άποστάσεως 329, Γιατί 368.

ΜΕΛΕΤΕΣ

Α. ΠΡΩΤΟΤΥΠΕΣ

Βράχα Φρ. Π.: Γεώργιος Δροσίτης 171, 205.

Γιάκου Δ.: Τό έλληνικό ιστορικό μυθιστόρημα 305.

Εύσταθίου Σ.: 'Η σουρρεαλιστική κίνηση 16.

Σερμπά 'Απ.: Κωστής Παλαμάς 83, 117, 156, 181.

Ίωάννου 'Ανδρ.: Τό ζωγραφικό έργο του Τ. Φραγκούδη 359.

Κακούλα Κ.: Οί θενετσιάνοι και ή Φοντάνα 'Αμορόζα του 'Αριστο 179.

Κληρίδη Ν.: 'Η διαπόμπευση του 'Ιούδα 154, 'Εθιμοτυπίες στην Πιτσιλιά 215, Καρικές προβλέψεις 291.

Κρανιδιώτη Ν.: 'Η άγωνία τής γενεάς μας 4, Πνευματικά ένδιαφέροντα 35, Γρηγόριος Ξειόπουλος 42, 'Ηθικός επανεξοπλισμός 67, Πνευματικοί δεσμοί 99, Τό συναισθηματικό στοιχείο στο νε-

οελληνικό λόγο 131, Κωνσταντίνος Σπυριδάκις 145, Γλωσσική άγωγή 167, 'Αυθολογία Κυπρίων Ποιητών 199, 'Αγγελος Σικελιαός 231, Ποιητικά μέσα και σκοποί 263, Πνευματική επιστροφή 303, 'Η ιστορική παράδοση κι' ή λογοτεχνία μας 347.

Κωνσταντίνου Ρελάνδης: Λορέντζος Μαβίλης 348.

Μαθιοπούλου Βάσου: Γεώργιος Δροσίτης 40.

Μερανναιίου Στ.: Γεώργιος Γεμιστός ή Πλήθων 285.

Μυριέλλη Στρ.: 'Η άμορφη τής Κύπρου 103.

Προυσή Κ.: 'Η 'Αθηναϊκή 'Ιλιάδα του Πεισιστράτου 265.

Σοφοκλέους Φ.: 'Η «ανάβωση» τής αρχαίας 'Αττικής κωμωδίας 363.

Τριανταφυλλίδη Μ.: 'Η σημερινή θέση του γλωσσικού ζητήματος στην 'Ελλάδα 233.

Φάνου Γ.: Κώστας Καρυωτάκης 137.

Φλώρου Π.: 'Ο ποιητικός λόγος στην εποχή μας 14.

Φουσάρα Γ. Ι.: Κωνσταντίνος Χατζόπουλος 241.

Χατζηϊωάννου Κ. Π.: Δυό δημοτικά τραγούδια τής Κύπρου με θέμα τό Χάρο 69.

Χιονίδη Ν.: 'Ηχητικά έκφραστικά μέσα στον 'Ομηρο 212.

Χριστοδουλίδη Γ. Δ.: 'Ο θάνατος του ήρωα στα δραματικά έργα 219.

Χριστοφίδη Δ. Α.: Γρηγόριος Ξειόπουλος 116.

Β. ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Bacon Francis (Μεταφρ. 'Ηρ. Μυριανθούση): 'Εκδίκηση 53.

Haveil H.L (Μεταφρ. Χ. Γαθρηλίδη): Είσαγωγή στα έργα του 'Ομήρου 325.

Russel Bertrand (Μεταφρ. Ν. Α. Ρελάνδη): Φώς και σκιά των τελευταίων πενήντα χρόνων 37.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Α. ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Κιτρομηλίδη Μίμη: Κ. Χρυσάιθη «Δημόνασσα» 56, «Οί ώδες των ταπεινών πλασματών» 330.

Προυσή Κ.: Rae Dalven «Modern Greek Poetry» 29, Ν. Κρανιδιώτη «Σπουδές» 297.

Σοφοκλέους Φ. Α.: Κ. Χρυσάιθη «'Επιλόχεια» 191.

Σπανδωνίδη Π. Σ.: Τ. Βαρβιτσιώτη «Φύλλα ύπνου» 124.

Β. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Προυσή Κ.: Μαρίας Ρουσιιά «'Ο ξένος» 257, Τάκη Δόξα «Πικρή εποχή»

369, Δημήτρη Γιάκου «Κάτω από τὸ θλέμμα τοῦ Θεοῦ» 370.

Σπανδωνίδη Π. Σ.: Ἡλία Βενέζη «Ἐξοδος» 224.

Γ. ΔΡΑΜΑΤΑ

Προυσή Κ.: Ἑλένης Βοΐσκου «Σαίξπηρ καὶ Ἡόρμα» 28, Δημ. Μ. Δημητριάδη «Ὁ Ἀπόγονος» 333.

Δ. ΜΕΛΕΤΕΣ

Βράχχ Φρ. Π.: Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν «Δελτίον ἸΔ'» 253, Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου «Δελτίον 1949» 371.

Κουρεμῆ Ν.: Κωνσταντίνου Ἀμάντου «Εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴν Ἱστορίαν» 92.

Κρανιδιώτη Ν.: Π. Σ. Σπανδωνίδη «Τί εἶναι λογοτεχνία» 256.

Προυσή Κ.: Ντίνου Κονόμου «Σολωμοῦ ἀνέκδοτα γράμματα στὸν Ἰωάννη Γαλθᾶνη» 125, G. G. Sedgewick «Of Irony» 226.

Σπανδωνίδη Π. Σ.: Τ. Μαλάνου «Ἡ ποίηση τοῦ Σεφέρη» 331.

Σπυριδάκι Κ.: Τ. Β. Mitford «New Inscriptions from Roman Cyprus» 28, Ἄνδρ. Χ. Γαβριηλίδη «Τὰ ἔθναρχικά δικαιώματα καὶ τὸ ἑνατικὸ δημοψήφισμα» 92, Anne Hadjinicolaou-Marava «Recherches sur la vie des esclaves dans le monde Byzantin» 161.

Χατζηϊωάννου Κ. Π.: Gerhard Rohlfes «Historische Grammatik der unteritalienischen Graecitatz» 57.

Χατζιστεφάνου Κ.: Διον. Α. Ζακυθηνοῦ «Βυζάντιον, κράτος καὶ κοινωνία» 188, Ἰωάννου Θ. Θεοδωράκοπούλου «Πλάτωνος Φαῖδρος» 292, Κωνστ. Γ. Βουρθέρη «Πλάτων καὶ Ἀθήναι» 372.

Χριστοφίδη Δ. Α.: Σ. Βασιλειάδη «Ἡ τέχνη τοῦ τραγουδιοῦ» 374.

Ε. ΘΕΑΤΡΟ

Κρανιδιώτη Ν.: Α. Ζορμπᾶ «Θύελλα στὴν Πίνδο» 375, Κυπριακοῦ Θεάτρου «Τὸ ὄνειρο τοῦ Τζιμπρῆ τοῦ Λευκαρίτη» 375.

Σ' ΟΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Διαμαντῆ Α.: Ἡ ἔκθεση τοῦ Γ. Πολ. Γεωργίου 59, Ἡ ἔκθεση τῶν συλλογῶν τοῦ κ. καὶ τῆς κ. Καφιέρο 126, Ἡ ἔκθεση τῆς κ. Ἑλένης Βούλγαρη 334.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Βράχχ Φρ. Π.: Καὶ πάλιν ἡ Πρωτοχρονιά 26, Ἐκεῖνοι ποὺ φεύγουν 54, Ἡ πᾶλη τοῦ ἀνθρώπου 90. Ὑποχρέωση ἑλευθερίας 122, Ἀνάσταση 158, Ἐκπαιδευτικὸ συνέδριο 184, Τὰ νειᾶτα 222, Πάλιν τὰ νειᾶτα 250, Φαίδων Κουκουλῆς 251, Γεώργιος Π. Οἰκονόμος 252, Μερικὰ πράγματα ἀκόμη 289, Ψηλά τῆς

καρδιῆς 328, Θησαυροὶ λαϊκῆς τέχνης 366.

Κ. Γρ.: Παλαμικές γιορτές στὴν Πάφο 123, Κώστας Προυσῆς 252, Σόλων Μιχαηλίδης 328, Χρ. Χαραλάμπους 368.

Καλομοίρη Μανῶλη: Μουσικὲς ἀνασυνθέσεις 223.

Κάσιου Ν.: Γουίλλιαμ Φῶκνερ 187.

Μιχαηλίδου Ἑλενας Βαχλάμ: Τὸ σύμβολο 160.

Προυσή Κ.: Ἐπιστημονικά συνέδρια 61.

Σπυριδάκι Κ.: Τὸ πρῶτον βοηθητικὸν βιβλίον τοῦ Γραφείου τῆς Παιδείας Κύπρου 367.

Χριστοφίδη Δ. Α.: Οἱ ἀπογευματινὲς τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου 63.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Κουρεμῆ Ν. Χ.: Ἡ ἀνθολογία Δημοτικῆς Πεζογραφίας Γ. Βαλέτα 30, Ἡ λέξις ἀρκοτζεράμιον 162, Συμπληρωματικά 195.

Λεουλούδη Κ.: Μία ἀγνωστὴ πτυχὴ τῆς ζωῆς τοῦ Κάλθου στὴν Ἀγγλία 59, Τὰ ἄγρη τοῦ λαοῦ 163.

Νικολαΐδη Κώστα: Ἡ ἄγρη τοῦ λαοῦ 126, Ἦρω ἀπὸ τὸ ἀρκοτζεράμιον 195.

Παντελίδη Τηλ.: Ἡ σουρρεαλιστικὴ κίηση 94.

Χατζηϊωάννου Κ. Π.: Γλωσσολογικά 193.

Χατζηκώστα Ἰσμήνης: Καὶ πάλιν ἡ παλαιὰ Λευκωσία 30.

Χατζιστεφάνου Κ.: Ἐπανόρθωση καὶ συμπλήρωση 258.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Προκήρυξις διαγωνισμοῦ Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν 64, Λογοτεχνικὸς ἑορτασμός 64, Λογοτεχνικοὶ Διαγωνισμοὶ 95, Συλλογὴ παλαιῶν Κυπριακῶν φωτογραφιῶν 96, Ὁ «Ἀπόγονος» τοῦ Δ. Δημητριάδη 227, Κρίσεις γιὰ τὴν ποιητικὴν συλλογὴν «Σπουδές» τοῦ κ. Ν. Κρανιδιώτη 335-343.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Φ. Τ. Μ.: Ἐκθέσεις, λογοτεχνικά νέα κ.ἄ., 62, 95, 127, 196, 259.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ: 32, 63, 96, 127, 164, 196, 228, 259, 300, 343, 376.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ: 32, 64, 96, 128, 228, 260, 299, 344, 376.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ: 32, 64, 96, 128, 164, 196, 228, 260, 300, 344, 376.

ΕΙΚΟΝΕΣ: Γ. Πολ. Γεωργίου: «Παναγία τῆς Περιστερώνας» 36, «Ρομάτισμα στὸν κάμπο» 41, Κ. Σπυριδάκι 145, Ν. Κρανιδιώτης 337, Τ. Φραγκούδη: «Τὸ πέταγμα τῶν ἀετῶν» 355, «Καίρια» 360, Ὀρμὴ 361.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Α. ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ

- Βραχίμη Ν. Σ.:** Jumboogy - Woogy 281.
Γεωργιάδη Μιχ. Ι.: 'Η Σάσα 323.
Γεωργιάδη Φ. 'Ηλ.: Τό τραγούδι 106.
'Ηλιάκη 'Αντ. Κ.: Καί στά δικά σου 45.
Κάσιου Ν.: Τό ήμερολόγιο 176.
Κόρφη Τάσου: 'Η Ιστορία τής μικρής ξένης 133.
Λαγκάδη Π.: 'Ο δραπέτης 80.
Μπατάγια Ν.: 'Ο Κωστής κι' ό πολεμος 356.
Ρουσιιά Μαρίας: Πώς πέθανε ό κ. Γεράσιμος 201.
Χατζηδημητρίου 'Ηθης: Χριστούγεννα στο Τουρκοχώρι 6, Μ.Σ.54 309.
Χατζησωτηρίου Φ.: Λύτρωση 101, Θρήνος 169, Ζέστη 239.

Β. ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

- Zweig Stefan:** (Μεταφρ. Ν. Κάσιου): 'Επικίνδυνο παιχνίδι 109, 'Η γκουβερνάντα 271.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

- Παπαχρυσόστομου Χρ.:** 'Ανευρέθη άπηγχοτισμένος 27, Ταξίδια 55, 'Η χρυσή μετριότης 91, 'Εργα μισρά 124, 'Απωλέσθη άνθρωπος 160, 'Η πίστη τής καρδιάς 185, Σκλαβιά 224, 'Ενάρετη και άγαθή ή λογία 252, Τηλεγράφημα έξ 'Αμερικής 290, 'Η γοητεία τής άποστάσεως 329, Γιατί 368.

ΜΕΛΕΤΕΣ

Α. ΠΡΩΤΟΤΥΠΕΣ

- Βράχα Φρ. Π.:** Γεώργιος Δροσίης 171, 205.
Γιάκου Δ.: Τό έλληνικό ιστορικό μυθιστόρημα 305.
Εύσταθίου Σ.: 'Η σουρρεαλιστική κίνηση 16.
Σερμπά 'Απ.: Κωστής Παλαμάς 83, 117, 156, 181.
'Ιωάννου 'Ανδρ.: Τό ζωγραφικό έργο του Τ. Φραγκούδη 359.
Κακούλα Κ.: Οί θενετσιάνοι και ή Φοντάνα 'Αμορόζα του 'Αρίοστο 179.
Κληρίδη Ν.: 'Η διαπόμπευση του 'Ιουδά 154, 'Εθιμοτυπίες στην Πιτσιλιά 215, Καιρικές προβλέψεις 291.
Κρανιδιώτη Ν.: 'Η άγωνία τής γενεάς μας 4, Πνευματικά ένδιαφέροντα 35, Γρηγόριος Ξειόπουλος 42, 'Ηθικός έπανεξοπλισμός 67, Πνευματικοί δεσμοί 99, Τό συναισθηματικό στοιχείο στο νε-

οελληνικό λόγο 131, Κωνσταντίνος Σπυριδάκις 145, Γλωσσική άγωγή 167, 'Ανθολογία Κυπρίων Ποιητών 199, 'Αγγελος Σικελιάδος 231, Ποητικά μέσα και σκοποί 263, Πνευματική έπιστροφή 303, 'Η Ιστορική παράδοση κι' ή λογοτεχνία μας 347.

Κωνσταντινίδου Ρελάνδης: Λορέντζος Μαβίλης 348.

Μαθιοπούλου Βάσου: Γεώργιος Δροσίης 40.

Μερανναίου Στ.: Γεώργιος Γεμιστός ή Πλήθων 285.

Μυριέλλη Στρ.: 'Η ώμορφιά τής Κύπρου 103.

Πρευσή Κ.: 'Η 'Αθηναϊκή 'Ηλιάδα του Πειτιστράτου 265.

Σοφοκλέους Θ.: 'Η «ανάβωση» τής άρχαίας 'Αττικής κωμωδίας 363.

Τριανταφυλλίδη Μ.: 'Η σημερινή θέση του γλωσσικού ζητήματος στην 'Ελλάδα 233.

Φάνου Γ.: Κώστας Καρυωτάκης 137.

Φλώρου Π.: 'Ο ποιητικός λόγος στην έποχή μας 14.

Φουσάρα Γ. Ι.: Κωνσταντίνος Χατζόπουλος 241.

Χατζηϊωάννου Κ. Π.: Δυό δημοτικά τραγούδια τής Κύπρου με θέμα τó Χάρο 69.

Χιενίδη Ν.: 'Ηχητικά έκφραστικά μέσα στον 'Όμηρο 212.

Χριστοδουλίδη Γ. Δ.: 'Ο θάνατος του ήρωα στά δραματικά έργα 219.

Χριστοφίδη Δ. Α.: Γρηγόριος Ξειόπουλος 116.

Β. ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Bacon Francis (Μεταφρ. 'Ηρ. Μυριανθούση): 'Εκδίκηση 53.

Havell H.L (Μεταφρ. Χ. Γαβριηλίδη): Εισαγωγή στά έργα του 'Ομήρου 325.

Russel Bertrand (Μεταφρ. Ν. Α. Ρολάνδη): Φώς και σκιά τών τελευταίων πενήντα χρόνων 37.

ΚΡΙΤΙΚΗ

Α. ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Κιτρεμηλίδη Μίχη: Κ. Χρυσάιθη «Δημόνασσα» 56, «Οί ώδες τών ταπεινών πλασμάτων» 330.

Πρευσή Κ.: Rae Dalven «Modern Greek Poetry» 29, Ν. Κρανιδιώτη «Σπουδές» 297.

Σοφοκλέους Θ. Α.: Κ. Χρυσάνθη «'Επιλόχια» 191.

Σπανδωνίδη Π. Σ.: Τ. Βαρβιτσιώτη «Φύλλα ύπνου» 124.

Β. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Πρευσή Κ.: Μαρίας Ρουσιιά «'Ο ξένος» 257, Τάκη Δόξα «Πικρή έποχή»

369, Δημήτρη Γιάκου «Κάτω από τὸ βλέμμα τοῦ Θεοῦ» 370.

Σπανδωνίδη Π. Σ.: Ἠλία Βενέζη «Ἐξοδος» 224.

Γ. ΔΡΑΜΑΤΑ

Προυσῆ Κ.: Ἐλένης Βοϊσκου «Σαίξπηρ καὶ Νόρμα» 28, Δημ. Μ. Δημητριάδη «Ὁ Ἀπόγονος» 333.

Δ. ΜΕΛΕΤΕΣ

Βράχα Φρ. Π.: Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν «Δελτίον ΙΔ'» 253, Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου «Δελτίον 1949» 371.

Κονεμῆ Ν.: Κωνσταντίνου Ἀμάντου «Εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴν Ἱστορίαν» 92.

Κρανιδιώτη Ν.: Π. Σ. Σπανδωνίδη «Τί εἶναι λογοτεχνία» 256.

Προυσῆ Κ.: Ντίνου Κονόμου «Σολωμοῦ ἀνέκδοτα γράμματα στὸν Ἰωάννη Γαλθάη» 125, G. G. Sedgewick «Of Irouy» 226.

Σπανδωνίδη Π. Σ.: Τ. Μαλάνου «Ἡ ποίησι τοῦ Σεφέρη» 331.

Σπυριδάκι Κ.: T. B. Mitford «New Inscriptions from Roman Cyprus» 28, Ἄνδρ. Χ. Γαβριηλίδη «Τὰ ἐθναρχικά δικαιώματα καὶ τὸ ἐθνικὸ δημοψήφισμα» 92, Anne Hadjinicolaou-Marava «Recherches sur la vie des esclaves dans le monde Byzantin» 161.

Χατζηγιάννου Κ. Π.: Gerhard Rohlfes «Historische Grammatik der unteritalienischen Graecitat» 57.

Χατζιστεφάνου Κ.: Διον. Α. Ζακυθηνοῦ «Βυζάντιον, κράτος καὶ κοινωνία» 188, Ἰωάννου Θ. Θεοδώρακοπούλου «Πλάτωνος Φαῖδρος» 292, Κωνστ. Ι. Βουρθέρη «Πλάτων καὶ Ἀθήναι» 372.

Χριστοφίδη Δ. Α.: Σ. Βασιλειάδη «Ἡ τέχνη τοῦ τραγουδιοῦ» 374.

Ε. ΘΕΑΤΡΟ

Κρανιδιώτη Ν.: Α. Ζορμπᾶ «Θύελλα στὴν Πίνδο» 375, Κυπριακοῦ Θεάτρου «Τὸ ὄνειρο τοῦ Τζιυπρῆ τοῦ Λευκαρίτη» 375.

Σ' ΟΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Διαμαντῆ Α.: Ἡ ἔκθεση τοῦ Γ. Πολ. Γεωργίου 59, Ἡ ἔκθεση τῶν συλλογῶν τοῦ κ. καὶ τῆς κ. Καφιέρο 126, Ἡ ἔκθεση τῆς κ. Ἐλένης Βούλγαρη 334.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Βράχα Φρ. Π.: Καὶ πάλιν ἡ Πρωτοχρονιά 26, Ἐκεῖνοι ποὺ φεύγουν 54, Ἡ πᾶλη τοῦ ἀνθρώπου 90. Ὑποχρέωση ἐλευθερίας 122, Ἀνάσταση 158, Ἐκπαιδευτικὸ συνέδριο 184, Τὰ νειᾶτα 222, Πάλιν τὰ νειᾶτα 250, Φαῖδων Κουκουλέ 251, Γεώργιος Π. Οἰκονόμος 252, Μερικὰ πράγματα ἀκόμη 289, Ψηλά τίς

καρδίεις 328, Θησαυροὶ λαϊκῆς τέχνης 366.

Κ. Γρ.: Παλαμικὲς γιορτὲς στὴν Πάφο 123, Κώστας Προυσῆς 252, Σόλων Μιχαηλίδης 328, Χρ. Χαράλαμπος 368.

Καλομοίρη Μανώλη: Μουσικὲς ἀνασυνθέσεις 223.

Κάσιου Ν.: Γουίλλιαμ Φῶκνερ 187.

Μιχαηλίδου Ἐλενας Βαρχλάμ: Τὸ σύμβολο 160.

Προυσῆ Κ.: Ἐπιστημονικὰ συνέδρια 61.

Σπυριδάκι Κ.: Τὸ πρῶτον βοηθητικὸν βιβλίον τοῦ Γραφείου τῆς Παιδείας Κύπρου 367.

Χριστοφίδη Δ. Α.: Οἱ ἀπογευματινὲς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου 63.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Κονεμῆ Ν. Χ.: Ἡ ἀνθολογία Δημοτικῆς Περιογραφίας Γ. Βαλέτα 30, Ἡ λέξις ἀρκοτζεραμίον 162, Συμπληρωματικά 195.

Λουλεύδη Κ.: Μία ἀγνωστὴ πυχὴ τῆς ζωῆς τοῦ Κάλβου στὴν Ἀγγλία 59, Τὰ ἄγρη τοῦ λαοῦ 163.

Νικελαΐδη Κώστα: Ἡ ἄγρη τοῦ λαοῦ 126, Γύρω ἀπὸ τὸ ἀρκοτζεραμίον 195.

Παντελίδη Τηλ.: Ἡ σουρρεαλιστικὴ κίνησι 94.

Χατζηγιάννου Κ. Π.: Γλωσσολογικά 193.

Χατζηκώστα Ἰσμήνης: Καὶ πάλιν ἡ παλῆ Λευκωσία 30.

Χατζιστεφάνου Κ.: Ἐπανόρθωση καὶ συμπλήρωση 258.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Προκήρυξις διαγωνισμοῦ Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν 64, Λογοτεχνικὸς ἑορτασμός 64, Λογοτεχνικοὶ Διαγωνισμοὶ 95, Συλλογὴ παλαιῶν Κυπριακῶν φωτογραφιῶν 96, Ὁ «Ἀπόγονος» τοῦ Δ. Δημητριάδη 227, Κρίσεις γιὰ τὴν ποιητικὴν συλλογὴν «Σπουδές» τοῦ κ. Ν. Κρανιδιώτη 335-343.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Φ. Τ. Μ.: Ἐκθέσεις, λογοτεχνικά νέα κ.ά., 62, 95, 127, 196, 259.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ: 32, 63, 96, 127, 164, 196, 228, 259, 300, 343, 376.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ: 32, 64, 96, 128, 228, 260, 299, 344, 376.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ: 32, 64, 96, 128, 164, 196, 228, 260, 300, 344, 376.

ΕΙΚΟΝΕΣ: Γ. Πολ. Γεωργίου: «Παναγία τῆς Περιστερώνας» 36, «Ρομάτσια στὸν κάμπο» 41, Κ. Σπυριδάκις 145, Ν. Κρανιδιώτης 337, Τ. Φραγκοῦδη: «Τὸ πέταγμα τῶν ἀετῶν» 355, «Καϊκία» 360, Ὅρμη 361.

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΣ'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1951

ΑΡ. 187

ΒΑΣΙΛΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Σκοτώθηκε στις 7 Μαρτίου 1944, μεσοπέλαγα Κρήτη — 'Αλεξάνδρεια, επισιρροφονίας από ελικίνδνη επιδρομή.

"Ηρεμο φῶς σιωπῆς, ἔρχεται πάλι
στή θελημένη μου ἔρημιά—

Χρυσοὶ ἦχοι,
ἀρώματα, τιτυθισμοί, φτεροῦγες.

Φῶς ἀρωμάτων, κ' ἤχων τοῦ ἐσωτάτου
'Εγώ, ποῦ σέ εἶδα ;

Ὁ ἔλεγχος χανόταν,
σὰ νᾶταν ξένο τὸ κορμί μου τὸ ἴδιο,
κ' ὁ ἀθλητισμός μου κ' ὁ ρυθμός κ' ἡ τέχνη,
ἐνῶ βούληση ὑπῆρχε...

Ἄδράνεια νεύρων ;

Ναί, κάτι ἀλλότριο, στὸ κορμί τὸ ξένο
σὰ νὰ εἰσχωροῦσε, ποῦ γεννοῦσε τρόπο.
Ξένο κ' ἀκατανόητο, ποῦ πληγώνει
τὴν πάντα, τόσο εὐαίσθητη καρδιά μου !

...Τὸ санаτόριο φώτιζε τὸν κάμπο·
τὰ κρύσταλλα, οἱ κουρτίνες κ' ἡ βεράντα,
χαδεύανε τὸ πρόσωπο τοῦ κάμπου
καὶ φθόριζε τὸ πράσινο, ψυχὴ μου !

Εἶπε:

Φεύγω αὔριο !

Θέλω νὰ θυμᾶσαι
τὸν ἀπλὸ φίλο, τὴν ἀπλὴ κουβέντα
καὶ τὸ βελοῦδο τῆς σιωπῆς, τῆς νύχτας...

Ἀφήνοντας τὴ θάλασσα, οἱ ἔρημιές μας,
μὲς στὴν καρδιά μας, πάνω στὴ βεράντα
τὴ θάλασσα ξαναῦραν, ποῦ ἡ ἔρημιά της
ἀπὸ καιρὸ ἦταν μισοξεχασμένη...

...Ὁθόνη· ἀπαυδημένα μέλη νέγρων
στὸ ἄθερμο φῶς τοῦ ἠλεκτρικοῦ, συσμίγαν
τὸ ἄμυχο τοῦ ὄρειχάλκου· γυμνωμένα
κορμιά, ξεπουλημέν' ἀπὸ τὴ νάρκη
τῶν χημικῶν στοιχείων.

Τί εἶδους μέθη ;

Θὲ νᾶπα : Ἐκεῖ ποῦ πᾶς στὸν ἥλιο πέρα,
πέρ' ἀπὸ τοὺς βυθοὺς τῶν ὀριζόντων,

τὸ μόνο πού θά στέκει ὀλόρθο, θάναι
ὁ τρόμος, καί θά σέ παραμονεύει !

Χαμόγελο γλυκὸ στὴν ὄψη του εἶχε.
"Α Γερμανέ! Θυμὸς τῆ μέρα κείνη
μὲ ἐλεύτερη συνείδηση εὐρωπαίου—
θυμὸς τὸ ἄσπρο παννὶ καί τὰ γαλάζια
νερά τῆς ἄσπρης θάλασσας—θυμίσου
τῆ μέρα, καί τῆ θύβιση καθέτως.
Σύντροφε Γερμανέ, ἀδελφέ, ἂν ἀκόμα
ζῆς, σκέψου μὲ συμπόνια : ὁ σκοτωμένος
εἶχ' ἓνα ἰδανικό, πού ἐσύ δὲν εἶχες!

Μιά μέρα ἀποξενώθηκα στοὺς ἄμμους
τῆς δυτικῆς ἐρήμου, κυνηγώντας
γκαζέλες. Τὸ κορμί μου ξάφνου ὀρθώθη
παντέρημο, στὴν ἐρυθρὴ καμπύλη
πού ἐκλείνε τὸν ὀρίζοντα, τοῦ κόσμου
καί τῆς ψυχῆς μου.—

Οἱ σύντροφοι μὲ χάσαν

κ' ἐνοιωθα τὴ σιωπῆ, ὅπως, ὅταν, κάτω
στὸ βάθος τῆς μεγάλης κατακόμβης
ἀνάμεσα σὲ σκέλεθρα, καί σὲ ἴσκιους
πού τοῦ ὁδηγοῦ ὁ φανὸς δημιουργοῦσε,
κατόρθωνα νοερά νά μνημονεύω
τὴν «ἐπὶ τοῦ ὄρους προσευχῆ»...

Μὰ τέτοια

τέτοια ἦταν ἡ σιωπῆ πού μὲ εἶχε ζώσει,
σὰ νάκουα τὴν «Ἐνάτη» τοῦ Μπεττόβεν,
κι' ἀνέθωρε ὁ χρυσὸς ἐντὸς μου λόγος :
«—Τώρα θά θρῶ, ὅτι, κ' ἓνα δέντρο, θρῖσκει'
ρίζωμα καί σιωπῆ κι' ἀνθὸ καί σπόρο!
Ἡ νύχτα εἶναι μεγάλη τῆς ἐρήμου'
μεγάλη κ' ἡ σιωπῆ, μεγάλα τᾶστρα,
μὰ πιὸ μεγάλ' ἡ ὑπομονὴ τοῦ ἀνθρώπου!».
Κι' ὀρκίζομαι στὴ μνήμη σου, Βασίλη,
πὼς τέτοιο πείσμα καί σφιχτὸ σαγῶνι
στὶς τέσσερεις τὸ ἀπόγευμα ἀντικρύσαν
τὸν τάφο, κάποιου Γιόχαν, ἀπ' τὸ Ἀμβούργο.
Τὸ συρματόπλεγμα ὄριζε τὸν κάμπο—
αἰχμάλωτα παιδιὰ—κ' ἓνα στεκόταν
στὴ συλλογὴ τῆς δέησης μπρὸς τὸν τάφο.
Κ' ἐγὼ ὁ διψὸς χοιφόρησα τὸ χῶμα
τοῦ ἀγνώστου Γερμανοῦ, μὲ ὅσο κι' ἂν εἶχε
νερὸ ἀπομείνει στὸ παγοῦρι, μόνο
καί μόνο, γιὰ νά συντηρήσω ἀκαίρια
τὴ συλλογὴ τοῦ ἀνθρώπου, πού εἶχε σπεῖρει
στὴν ἔρημο τὰ μαραζιάρικ' ἄνθη,
μάρτυρες τῆς διαπιστωμένης ζωῆς του—
τῆς ζωῆς, πού ἀπόρριξα στὴ δίψα μου, ὅταν
τὸ ξαναμμένο πρόσωπο τῶν ἄμμων
μὲ ἀντίκρυζε, ἀνελέητο μάτι σφίγγας!

[Ἐτεχνὸ ἀφήνω ἐπίτηδες τὸ σίχο,
δίχως τὴν κριτικὴ ἐπεξεργασία,
κ' ἔξω ἀπ' τὸ νόημα τῆς ἀφήγησής μου,
ἔτσι, νά ἰδῶ ποιὰ ἐντύπωση σοῦ κάνει'
νά ἰδῶ: εἶσαι παρατηρητής ; ἢ κάτι

πού ἡ σκέψη μου ζητᾶ: συνοδοιπόρος ;
 "Ένας συμπαραστάτης «μεμυημένος»;
 "Ένας συμμετοχος τῆς εὐσυγκινησίας
 πού μέ κατέχει;...!.

Ἄπλως ἦταν ὁ τάφος?

Σταυρός—ὄνομα—πόλη—κι' ὁ ἀριθμός του...
 Κ' ἓνα παιδί δεκάξη χρόνων πλάι
 σέ δέηση ἐξίλασμοῦ, κλειστό στό σύρμα,
 καί τὰ ὄραματικά του μάτια βλέπαν
 τὸ κόκκινο ἀντιφέγγισμα τῶν ἄμμων
 καί τίς μεγάλες νύχτες τῆς ἐρήμου!

«Ένός λεπτοῦ σιγῆ ὑπὲρ τῶν πεσόντων!».

...Ἐπτὰ κι' ὀκτώ... δεκάξι... καί δεκάξι
 πενηταδυό... ὡς τὰ ἐξήντα πόσα μένουν ;

Στόματ' ἀγγελικά, χελιδονίσιας
 φωνές, μέ χίλια λάθη—ὦ φλυαρία
 χαρούμενη!—σιωπῆ τῆς συλλογῆς μου,
 χεῖλη κλεισμέν' ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες
 ἀπόψε μοῦ μιλοῦν, τῶν ἐπιγόνων
 τῆ γλῶσσα!

Δρασκελῶ

τάφους προγόνων

καί προσφορά στὸν τάφο τοῦ Βασιλῆ
 κομίζω συγγνώμη: Τῆ σιωπῆ μου...
 Οἱ νύχτες μου ἄς μιλήσουν μέ τοὺς στίχους
 πού ἀφιερῶνω ταπεινὸς «εἰς μνήμην»,
 κ' οἱ αἰῶνες πού θάρθουν μῆνυμ' ἄς ἀκούσουν!

"Ἀχραντε ἦρωα—ἐλέησου νὰ εἰσχωρέσει
 κάτι γλυκό, κάτι ἦσυχο, σάν κάτι
 παρθενικό σάν τὴν ψυχὴ σου, κάτι
 σὰ θραδυνὸ χαμόγελο· νὰ μοιάζει
 μέ ἦρεμο φῶς σιωπῆς, καί νάρθει μόνο
 στὴ θελημένη μου ἐρημιά, σάν ἦχος
 σάν ἄρωμα, σάν ἄσπρο φτερὸ ἀγγέλου,
 σιωπῆ κ' εὐτυχισμὸς θαθὺ τραγοῦδι.—

...."Α, τὸ φιλὶ τοῦ δρύϊνου σου φερέτρου!

—Καί νὰ εἰσχωρέσει μέσα μου, σάν κάτι
 γνώριμο, ἀπ' τὰ παλιὰ μου χρόνια, πού ὅταν
 συνήλικοι ἄλλοι παίζαν θορυβῶντας,
 ἀποτραβιῶμουνα στὴ σκιά, σέ ρέμβη
 κάποιου ἄλλου κόσμου....

Καί τὸ μοιρολόι

νάσαι χαρᾶς ἐγκώμιο κ' ἔπαινος σου!

«Τ' ἀθλητικά του στήθη εἶχαν τὰ ρόδα
 τῆς ἀνοιξης' καί πύρωνε ἡ καρδιά του
 στ' ἀψηλοκέραυνα τῆς Ἀλθωνίας,
 στίς Κρητικὲς μαδάρες, στῶν κυμάτων
 τὸ ἀνέριθμον τοῦ Αἰσχύλου, νὰ θαστάξει
 τὸ ἐλεύθερον τραγοῦδι τῶν Ἑλλήνων.

"Ἀγγελος νίκης στάθηκε ὁ χαμός του!».

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

Η ΑΓΩΝΙΑ ΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ ΜΑΣ

Ένας ακόμη χρόνος προστίθεται κοντά στους άλλους. Ή σκιά του πέφτει βαρεια σὰ στήθη τῶν ἀνθρώπων καὶ πλημμυρίζει τὶς ψυχὲς μ' ἀγωνιώδη ἐρωτήματα.

Ἡ ἔνταση αὐξάνει ἀπὸ μέρα σὲ μέρα. Τὰ συμπτώματα τῆς κρίσης τοῦ πολιτισμοῦ μας πολλαπλασιάζονται. Τί θὰ μᾶς φέρει ὁ καινούργιος χρόνος ; Ὅα χαράζει ἐπιτέλους σὸ συννεφιασμένο διεθνὴ ὄριζοντα τὸ λευκὸ φῶς τῆς εἰρήνης ; Ὅα συνέρθουν οἱ ἄνθρωποι ; Ὅα γαληνέσουν οἱ ψυχές ;

Ὡστόσο κανένας μας δὲ λέει νὰ κοιτάξει πίσω· νὰ ψάξει νὰ βρεῖ τὴ ρίζα τοῦ κακοῦ· νὰ τὴ βρεῖ καὶ νὰ τὴν κτυπήσει. Ὅλοι σταματοῦμε μ' ἀγωνία σὰ συμπτώματα. Τὰ παρακολουθοῦμε, τὰ σχολιάζουμε καὶ καταβάλλουμε ἀπεγνωσμένες προσπάθειες νὰ τὰ θεραπεύσουμε. Στὸ ἀναμεταξύ ὅμως, νέα συμπτώματα παρουσιάζονται· κι' ἐμεῖς λαχανιάζουμε κυνηγώντας τὰ κυνηγώντας στὴν πραγματικότητα τὶς σκιές!

Δὲν πρόκειται νὰ προβοῦμε σήμερα σὲ καμμιά πρωτότυπη διαπίστωση. Εἶναι μιὰ ἀλήθεια τραγικὴ, χιλιοειπωμένη, πῶς ὁ πολιτισμὸς μας κι' ἡ ἐποχὴ μας διέρχονται κυρίως κρίση ἠθικὴ, κρίση πνευματικὴ, κι' ὄχι οικονομικὴν ἢ ὁποιασδήποτε ἄλλης λογῆς. Χάσαμε τὸν ἠθικὸ προσανατολισμὸ μας. Χάσαμε τὴν ἀγάπην μας καὶ τὴν πίστην μας πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Χάσαμε τὴν ἠθικὴν ἰσορροπία μας. Χάσαμε τὸ ὀρθὸ μέτρο τῆς ἐκτίμησης τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν. Καὶ πελαγοδρομοῦμε σ' ἐπικίνδυνες ἀναζητήσεις μὲ γνώμονα τὸν ὠφελισμὸ καὶ τὸ προσωπικὸ κέρδος, μὲ μόνην φιλοδοξία ν' ἀνεβάσουμε τὸ ὑλικὸ ἐπίπεδο τῆς ζωῆς μας, ἔστω κι' ἂν τὸ ἀνέβασμα αὐτὸ πρόκειται νὰ γίνῃ εἰς βάρος τοῦ ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, πού λίγο ἢ πολὺ κρύβει μέσα του καθένας μας. Διαλέξαμε τὸ ἐφήμερον καὶ τὸ προσωρινὸ μιᾶς ὑλικῆς εὐτυχίας καὶ περιφρονήσαμε τὴ διάρκεια τῆς πνευματικῆς χαρᾶς, ἢ, γιὰ νάμαστε εἰλικρινέστεροι, περιφρονήσαμε καθ' ὀλοκληρίαν κάθε πνευματικὴν χαρὰ. Κι' αὐτὸ ἦταν ἀναπόφευκτο νὰ γίνῃ σὲ μιὰ ἐποχὴ λεπτόλογης κατανομῆς τῶν ἀσχολιῶν καὶ τῶν εἰδικότητων, σὲ μιὰ ἐποχὴ πού ὁ ἄνθρωπος ἔπαυσε ν' ἀντιμετωπίζεται σὰν μιὰ ζωντανὴ ἐνότητα κι' ἐγίνε ἀψυχο ἀντικείμενον μελέτης καὶ μηχανικῆς ἐκτίμησης ἀναγκῶν καὶ ἰκανοτήτων. Ὁ μηχανικὸς χαρακτήρας τῆς ἐποχῆς μας μετᾶδωσε τὸ ψυχρὸ καὶ ἄψυχο παλμὸ του στὶς καρδιὰς τῶν ἀνθρώπων, πού μὲ τὸ μυωπικὸ φακὸ τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τοῦ μαθηματικοῦ ὑπολογισμοῦ στένεψαν ἀνυπόφορα τοὺς ψυχικούς των ὀρίζοντες κι' ἔχασαν τὴν ἔννοιαν τοῦ θαύματος τῆς δημιουργίας, τοῦ ὁποίου θαύματος οἱ περιωρισμένοι μαθηματικοὶ τύποι κι' οἱ ἑλλιπεῖς ἀνθρώπινοι λογικοὶ κανόνες ἀποτελοῦν ἀπλῶς μιὰν ἀπειροελάχιστην ἔκφραση.

Ἔτσι διασαλεύθηκε ὀριστικὰ ἡ ἐνότης μεταξὺ τοῦ ὑλικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοπνευματικοῦ μας κόσμου. Τὸ πνευματικὸ καὶ τὸ ἠθικὸ στοιχεῖο ἀφέθηκον σὰν ἰδιαίτερος χώρος γιὰ τοὺς λίγους· ἕνας χώρος, ὅπου οἱ πολλοὶ —καὶ ἰδίως οἱ ἰσχυροὶ— καταφεύγουν μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ δανεῖζονται τὰ συνθήματα καὶ ν' ἀντλούν τὰ ἐπίπλαστα διακοσμητικὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς τους. Γιατὸ καὶ τὰ συνθήματα αὐτὰ —καθὼς δὲν εἶχαν ἀληθινὸ ἠθικὸ ἔρεισμα— χρεωκόπησαν κι' ἐμείναν σὰ χέρια τῶν ἐπιτήδειων σὰν εὐκόλο μέσο γιὰ συγκάλυψη τῶν πιὸ ἀντιπνευματικῶν ἐπιδιώξεων. Ἔτσι καταστήσαμε νὰ ζοῦμε σ' ἕναν κόσμον ὅπου ἡ ἀρετὴ ἀσκεῖται μὲ λόγια κι' ὄχι μὲ ἔργα, ὅπου ἡ δικαιοσύνη ὑφίσταται μόνον θεωρητικὰ, ὅπου ἡ θεωρία δὲν συμβαδίζει

μέ την πράξη, όπου τὸ πνεῦμα ὑπηρετεῖ τὴν ὕλη καὶ χειραγωγεῖται ἀπ' αὐτήν.

Οἱ καιροὶ ὅμως δὲν εἶναι πιὰ «μενετοί». Ἡ θεραπεία τοῦ κακοῦ δὲν πρόκειται νὰ προκύψει ἐκ τῶν ἄνω, ἀλλὰ ἐκ τῶν κάτω. Καὶ θὰ γίνῃ αὐτό, ἂν ὁ καθένας ἀντιληφθῇ τὶς εὐθύνες του, ὄχι μονάχα ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ κυρίως ἀπέναντι τῶν ἄλλων, ἂν ὁ καθένας θελήσῃ νὰ στηρίξῃ τὸν κλονιζόμενον κόσμον τῆς ψυχῆς του σ' ἀπαρασάλευτες ἠθικὰς βάσεις, ἂν ἀσκήσῃ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀλήθειαν ὄχι μονάχα σὰν ἠθικὴν ὑποχρέωση ἀλλὰ καὶ σὰν κοινωνικὴ λειτουργία, ἂν διώξῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴν του τὸ μικρολόγον ὑπολογισμόν καὶ τὸ συμφεροντολογικὸν γνῶμονα, κι' ἂν κατορθώσῃ ν' ἀνεβῇ πᾶνω ἀπὸ τὶς μικρότητες τῆς καθημερινῆς ζωῆς στὸν ἠθικὸν χῶρον τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ.

Ἰδιαιτέρα τὶς μέρες αὐτές, ποῦ ἡ Χριστιανοσύνη γιορτάζει τὴν ἐνανθρώπιση Ἐκείνου, ἃς πρυτανεύσῃ σὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων τὸ ἠθικὸν Του δίδαγμα. Κι' ἃς ἀνοίξουν οἱ κλεισμένες καρδιὰς νὰ δεχθῶν τὸ μεγάλο μῆνυμα, ποῦ τὸ βρέφος τῆς Βηθλεὲμ ἔφερε στὸν κόσμον: τὸ μῆνυμα τῆς ἀγάπης, τῆς ἀγάπης ποῦ ὑπαγορεύει τὸ χρέος καὶ κρατᾷ τὶς συνειδήσεις σ' ἐπαγρύπνηση. Γιατὶ στὸ βάθος τῆς ἠθικῆς κρίσεως τῆς ἐποχῆς μας δὲν εἶναι παρὰ συνέπεια τῆς ἔλλειψης ἀγάπης, καὶ τῆς ἀγνοίας τῶν ἠθικῶν εὐθυνῶν ποῦ ἡ ἀγάπη δημιουργεῖ.

Μέσ' ἀπὸ τὸ ταπεινὸ σπήλαιον ἢ φωνὴ τοῦ θεοῦ βρέφους μᾶς καλεῖ καὶ πάλιν. Ἄς καθαρίσουμε τὴν ὄρασήν μας κι' ἃς ἀκολουθήσουμε σταθερὰ τὸν ἀστέρα. Ὁ δρόμος εἶναι ἴσως μακρὸς καὶ δύσκολος. Μὰ τὸ ἔπαθλον τῆς ὁδοιπορίας στέκει πάντα —για' ὅσους ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ τὴν ἀναλάβουν— ἢ ἀγάπῃ κι' ἢ εἰρήνῃ. Κι' αὐτὰ εἶναι κείνα ποῦ ἡ ἀνθρωπότης σήμερον ζητᾷ μὲ τὴν ἄγωνίαν καὶ ἀπόγνωσιν.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Ε Υ Α

Στὸ Γιώργον Φάνο.

Τώρα ποῦ ἕνας κούφιος ἄνεμος ἀπὸ τὴν χώρα τῶν σκιῶν
φουσκώνει τὸ φουστάνι σου ὀλοένα,
τώρα ποῦ κατοικοῦν στὴ θύμησιν τὰ σκοτεινὰ πουλιὰ τῆς κόμης σου
κι' ἡ μνήμη τῶν χειρῶν σου ζωντανεύει—
ὦ, μὴν ἀλλάξεις πρόσωπον, Εὐα, ποῦ ἀνεμίζεις στοὺς ἀτίποδες
τὰ ζωντανὰ μαλιὰ σου,
πέρ' ἀπ' τὰ γυάλινα τειχὰ καὶ τοὺς σθηστοὺς πολυελαίους τοῦ ὕπνου.

Τώρα ποῦ ψηλαφεῖς τὴν σκοτεινιά μὲ τὰ κομμένα χέρια σου
καὶ τὴν φορεῖς κατὰσάρκα, καὶ πῆζει σταλαχτίτης μαῦρος στὴν ψυχὴν σου,
ποιὲς θάλασσες, ποιά φωτεινὰ νερά, ποιά καλοκαίρια νὰ τραγοῦδισες,
Εὐα, μὲ τὸ τριαντάφυλλον σου στόμα στοὺς ἑπτὰ ἀνέμους σκορπισμένο.

Λίγο ψηλότερα, κι' ἀπάνω ἀπὸ τὴν χλόην ποῦ κυματίζει στὴν καρδιά σου,
σὰν ἕνα πλοῖον τεράστιον, λαμπρὰ φωταγωγημένο, θὰ κοιτουσες
πέρα στοὺς σκοτεινοὺς ὀρίζοντες τὴν Λύραν νὰ βουλιάζει....

ΜΑΝΟΣ ΚΡΑΛΗΣ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΟ ΤΟΥΡΚΟΧΩΡΙ

Τό Δεκέβρη ἔσφιξε τὸ κρύο ἀπάνω στὸ χωριό. Βγάλαν οἱ χωριανοὶ τὶς μπότες, τὶς ἄλειψαν λίπος κι' ὕστερα τυλίχτηκαν στὶς προβιές καὶ στὰ μαλλοσέντονα καὶ βγήκαν στὶς δουλειές. Χιόνι δὲν ἔρριξε ἀκόμα στὰ βουνά τους κι' οἱ βροχές ἦταν ἀραιές. Μόνο τὸ πούσι κατέβαινε πρῶτὴ καὶ βράδυ, πυκνὸ καὶ πλάκωνε τὴ λαγκοδιά. Ὑστερα φυσοῦσε ἀγέρας ἀπὸ τὰ περάσματα τῶν βουνῶν καὶ τῶδελεγε πάλι.

Ἦταν Τουρκοχώρι· ἀπάνω του ἔσκυβαν οἱ κορφές τῶν βουνῶν, τοῦφραζαν τὸν οὐρανὸ καὶ τ' ἄφηναν ἓνα ἔρημο, πράμα, θλιβερὸ κάτω στὴ λαγκαδιά, ποὺ πάσκιζε ἀρκουδώντας ν' ἀνέβει τὴν πλαγιά. Τὰ σπίτια του ὄλα-ὄλα δὲν ἔβγαίνουν στὰ ἔξηντα χαμόσπια πλίνθινα, κακοσβατισμένα, ποὺ τάσκιαζαν κληματιριές καὶ πελώριες συκές. Δρόμους δὲν εἶχε ἀπάνω τὸ χωριό. Ἐχτιζε ὅπου ἔφτανε ὁ καθέννας καὶ τοὺς χώριζαν μονοπάτια γιὰ γαϊδουρία. Κάτω, δίπλα στὸ ποταμάκι, ἦταν τὸ μακρὸ ὑπόστεγο, ποὺ στῆγε τὴ ξυλοσχιστική. Τὸ καλοκαίρι, τὸ νερὰ τοῦ ποταμοῦ ποὺ λίμναζαν καὶ τὰ ροκανίδια πούρριχον μέσσα, γενοῦσαν χιλιᾶδες τὰ κοουοῦπια καὶ τοὺς τάραζαν στὴ μαλάρια. Γιὰ τοῦτο εἶχαν ὄλοι τους ἓνα χρῶμα πράσινὸ σὰν κακογανωμένα σιδερικά κρὶ τὰ μικρὰ πέταγαν μιὰ κοιλιά ὑπερβολικὴ, ποὺ φαινόταν γελοία. Κάποτε ἔσκαζε κανεὺς ἢ σπλήνα καὶ πέβαινε. Τὸν θάβανε τότες στὴν αὐλὴ τους. Οὔτε χότζας, οὔτε τζαμί. Τόσοι λίγοι· ποὺ νὰ πλερώνουν τὸν χαραμοφάη τὸ χότζα... Πάνω ἀπὸ τὴ ξύλινη γεφυρούλα περνοῦσε ὁ χωματένιος αὐτοκινήτοδρομος. Κατηφόριζε, μισὴ ὥρα, στὴ θάλασσα, ἀπότομος, ὄλο στριψίματα ἀνάμεσα σὲ γέρικα χαρουπόδεντρα ποὺ πιανόντουσαν στὶς μᾶντες τ' αὐτοκινήτου. Καμμιά δεκαριά χρόνια πρὶν ἦταν ἓνα στενὸ μονοπάτι γιὰ γαϊδουρία καὶ κοπάδια. Ἐκεῖ ὀλόγυρα εἶχον τὰ λημέρια τους προβατοκλέφτες καὶ φυγόδικοι, ποὺ χτίσανε ἀργότερα τὸ χωριό.

Σήμερα, δὲν ἤξερε πιά κανένας τους τούρκικα. Τούρκοι ἦταν μόνο ἀπὸ παρόδοση· μιλοῦσαν ὄλοι ρωμέικα καὶ γιόρταζαν ἀνάκατα ρωμέικες καὶ τούρκικες γιορτές. Σὰν ἀποφάσιζαν νὰ ποντρευτοῦν, ζευγάρωναν, κάναν παιδιὰ κι' ὕστερα, ἂν τύχαινε καμμιά φορὰ νὰ κατεβῶν στὴν πόλη κι' οἱ δυὸ μαζί, πήγαιναν στὸ χότζα καὶ τοὺς πάντρευε. Πολλές φορὲς παντρευόντουσαν σὰν κατέβαιναν γιὰ τοὺς γάμους τῶν παιδιῶν τους· τότε γινόταν μεγάλὸ γλέντι στὸ χωριὸ σὰν γύριζαν. Σφάζανε πρόβατα, γουρουνιές, μεθούσανε καὶ τραβούσανε μαχαίρια. Τοὺς ἔβαλε κι' ἓνα μουκτάρη ἢ διοίκηση γιὰ τὰ μικροζητημάτα τους· τοῦκόλλησε ἓνα μπακιρένιο σῆμα στὴ μπουτονιέρα κι' ἔγραφε καὶ τοῦτος ἀράδα στὸ δεφτέρη του· τὰ παιδιὰ ποὺ γεννιοῦνταν Γιὰ κείνους ποὺ πέθαιναν, ἔλεγε, δὲν εἶν' ἀνάγκη. Ἄφου πέθαναν πιά...

Ζοῦσαν ἀπομονωμένοι. Ὅλα τὰ τριγύρω χωριά ἦταν ρωμέικα καὶ δὲν τους πολυχάνευαν. «Τοῦτοι, ἔλεγαν, οὔτε Τούρκοι, οὔτε Χριστιανοί». Στὴ λαγκαδιά τους ἀκούγονταν μόνο ὁ θόρυβος τῆς ξυλοσχιστικῆς καὶ τὸ σφυρὶ τοῦ ἐπιστάτη τέσσερις φορὲς τὴ μέρα. Οἱ σιωπῆρ ποὺ κουβαλοῦσαν τὰ ξύλα τοὺς ἔφερνον κάποτε νέα. Ἐφέτο, τους ἔλεγαν, ἦτανε πίσω ὁ χειμώνας. Δέκα μέρες τώρα κοντὰ τὰ Γένηνα καὶ δὲν ἔβροξε κάτω στὸν κάμπο. Σ' ἔκωναν τοῦτοι ἀδιάφορα τοὺς ὤμους. Τί τους ἐνοίαζε; Οὔτε νὰ σπείρουν εἶχανε, οὔτε νὰ θερίσουν. Λίγα χαρουπόδεντρα ποὺ ὠρίζαν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ δὲν χρειάζονταν βροχὴ, οὔτε καὶ τ' ἀμπελάκια τους, ποὺ φύτεψαν μὲ χίλια βάσανα, καμμιά ἑκατοστὴ ρίζες στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ. Οἱ γυναῖκες τους τὰ περιποιόνταν, τὰ σκάλιζαν, τὰ κλάδευον μὲ τὰ βρέφη δεμενά πίσω στὴ ράχη σὰ μπόγο. Οἱ ἄντρες δὲν ἔμεναν στὸ χωριὸ ὄλη τὴ βδομάδα. Ὁ μουκτάρης καὶ λίγοι ἄλλοι ἦτανε βοσκοί· τυλιγόντουσαν τὶς προβιές καὶ γύριζαν μὲ τὰ κοπάδια στὸ δάσος ὄλη μέρα γιὰ τροφή. Τὸ βράδυ τὰ μάντρωναν ἀπὸ νωρὴς καὶ κοιμόντουσαν δίπλα στὰ χτηνὰ· μόνο τὰ Σαββατόβραδα ἄφηναν στὴ μάντρα τοὺς γιουοῦς τους κι' ἐτοῦτοι κατέβαιναν στὸ χωριὸ καὶ στὶς γυναικὲς τους. Οἱ ἄλλοι οἱ φτωχοὶ δούλευαν ἐργάτες ἔξω στὸ δάσος. Καθάριζαν τοὺς δρόμους ἀπὸ τὶς πέτρες ποὺ κυλοῦσαν ἀπὸ ψηλά κι' ἀπὸ τὰ χιόνια ἢ ἔκοβαν ὅσα δέντρα ἦταν σημαδεμένα γιὰ καύσιμο. Ἐκεῖνες τὶς μέρες εἶχανε πολλὴ δουλειὰ γιὰτὶ ἦτανε καὶ τὰ Χριστουγεννιάτικα δέντρα ποῦστελλαν στὶς πόλεις. Γῆς δική τους στὸ χωριὸ δὲν εἶχανε· ἦτανε ὄλη γῆς δάσους, π' ἀνέβαινε, π' ἀνάθεμά το, ἀδιάκοπο κι' ἀραδιαστὸ ὡς ἀπάνω στὶς κορφές. Πεῦκα, πεῦκα ποὺ βούιζαν...

Δίπλο στὴ ξύλινη γεφυρούλα ἀπάνω στὸν ἴσιο δρόμο ἦτανε τὸ καφενεῖο. Πήγαιναν οἱ ἄντρες τοῦ χωριοῦ τὰ Σαββατόβραδα νὰ κουτσοπιοῦν, νὰ παίξουν λίγο χαρτὶ καὶ νὰ κουβεντιάσουνε. Οἱ γυναῖκες δὲν πήγαιναν ποτές. Τὶς Κυριακὲς βάζανε ὄλες τὰ

καλά τους, κάθονταν από νωρίς στη γεφυρούλα και κρυφολέπανε τους άντρες. "Όλες τις άλλες βραδύες ή Χαθβά ή καφετζού μαγειρεύε για τους δυό δασοφυλάκους και τὸ γραμματικό τῆς ξυλοσχιστικής, πούκανε και τὸν ἐπιστάτη, κι' ἔμνε δίπλα στὸ ὑπόστεγο. Κεῖνες τις τελευταίες μέρες πρὶν τὰ Χριστούγεννα προστέθηκε στὴ συντροφία τὰ θράδρια, ἕνας νιόφερτος ὑπάλληλος στὸ ὑγειονομεῖο. Βγήκαν, λέει, νέα φάρμακα γιὰ τὰ κουνούπια και τὸν στείλιανε στὸ χωριὸ νὰ ἐξετάσει τὰ νερά και τὴν καθαριότητα. Σὰν ἔφτασε ἄρχισε τὸ κουτσομπολιό· σὲ λίγο, μυστήριο πῶς, ξέρανε πῶς σπούδασε στὴν 'Ισταμπούλ κι' ἐκεῖ παντρεύτηκε, πεντέξη χρόνια τώρα. Τὴν ἔφερε ὅλος καμάρι τὴ γυναίκα του, ἀλλὰ τούτη μαράζωνε στὸ νησί και πέρυσι πού ξαναπήγαν ἐκεῖ, δὲ γύρισε μαζί του. "Ήταν ἕνας νέος Τουρκαλᾶς ψηλὸς και γεροδεμένος, μὲ κάτι χεῖλη σαρκώδικα σὰν κοριτσιού, κι' ὅλο φημιζόταν γιὰ τις γυναικοδουλειές του. 'Ἐφέντη, τὸν ἔλεγαν ὄλοι. "Ἔτσι τὸ θράδρι κόντευαν τὸ τραπέζι στὴ τσιμινιά τοῦ καφενοῦ και δειπνοῦσαν ὄλοι μαζί. Τους παράστεκε κι' ἡ Κατερίνα. "Ήταν ξένη, ἀπὸ ἄλλο χωριό, κι' ἔπιασε δουλειὰ στὴ ξυλοσχιστικὴ ἀπὸ τὸ Σεπτέμβρη. Καθάρριζε τὸ ὑπόστεγο, λάδιζε τὰ κολάνια τῆς μηχανῆς και μάζευε ἀπὸ τὰ κουκουναρία τὸ σπόρο πούτανε νὰ πᾶει ἔξω. Πολλές φορές, σὰν τέλειωνε ἡ δουλειὰ της, ἀνέβαινε στὸ σπῆτι τῶν δασοφυλάκων στὴν πλαγιά, καθάρριζε, τους ἔπλενε τὰ ρούχα και τους ἔτοιμαζε φαί, πού ἔσπαιρναν μαζί τους στὸ δάσος τὴν ἄλλη μέρα. "Ήτανε ἔξτρα δουλειὰ και δὲν πληρωνόταν, ἀλλὰ τόκανε γιὰ νὰ τάχει καλὰ μὲ τους ἀνώτερους και γιὰ νὰ μὴ χάσει τὴ δουλειὰ της. Παρέα δὲν ἔκανε μὲ τις γυναίκες στὸ κουτσομπολιό. Λιγὸλογη πάντα και μαζεμένη στὸν ἑαυτὸ της, ζοῦσε σὲ μιὰ καμαρούλα ξέχωρη, πούχε χτισμένη ἡ Χαθβά στὴν αὐλή της.

Στὴν ἀρχὴ δὲν ἤξερε κανένας τίποτε γι' αὐτή. Τὴν ἔφερε ὁ 'Αλέξης ὁ σιωφὲρ μιὰ Κυριακὴ ἀπόγευμα, πού οἱ κοπέλλες στολισμένες καθόντουσαν στὸ γεφυράκι. Τὸν ἤξερε καλὰ τὸ χωριὸ κι' ὅλη ἡ περιοχὴ τῶν 'Αλέξη. Χειμῶνα καλοκαίρι, πηγαινοερχόταν, φόρτωνε ξύλα και τὰ κατέβαζε στὴν πόλη, πού τὰ πουλοῦσε ἡ διοίκηση μὲ τὸν τόνο. Κάποτε κουβαλοῦσε μὲς' ἀπὸ τὸ δάσος τους κομμένους κορμούς κι' ἄλλοτε πάλι βαρέλια δυναμίτη γιὰ τους δρόμους πού ἀνοίγαν. Ψηλὸς, σκονισμένος μὲ ματάκια γαλανὰ, ἔκανε ὄλες τις κοπέλλες νὰ τὸν ἔρωτευοῦν. Φοροῦσε τὸ χειμῶνα μιὰ χοντροφανέλλα στρατιωτικὴ κλειστή ὡς ἀπάνω στὸ λαιμό, και κασκέττο στὸ κεφάλι. Τὸ καλοκαίρι πετοῦσε και τὸ ποκάμιο κι' ἔμνε μισόγυμνος μὲ τὴ φανελλίτσα, πάντα καταλωδωμένη και μουντζουρωμένη.

—Βρωμιὰ μωρέ, τοῦτ' ἡ δουλειὰ, ἔλεγε. Σκόνη και λάδι ὄλη μέρα. Τὸ μεσημέρι πού τὸ κυτὰ ὁ ἥλιος βγάει φωτιά τὸ ἔρημο και καιγεταί τὸ κορμί.

—Παράτα τα, βρέ 'Αλέξη, τοῦλεγαν, θὰ λιώσει τὸ κορμί σου στὸ στουπὶ τοῦ αὐτοκινήτου. Παράτα τα και βρές μιὰ δουλειὰ πειὸ ἀνθρωπινή...

—Ποιὰ εἶν' ἡ καλύτερη, βρέ, τους ἔλεγε. Δούλος, δούλος. Μόνο ἐκεῖ κάτω στὴν Αὐστράλια ἔχει ζωή. Καμμιὰ φορὰ ἐκεῖ θὰ τραβήξω κι' ἐγώ.

Κεῖνη τὴ μέρα δὲν τὸν περίμεναν. 'Η ξυλοσχιστικὴ δὲ δούλευε τὴν Κυριακὴ κι' ἦταν ἡσυχία στὴ λαγκαδιά. "Ἄξανα ὄμως ἀκούστηκε ὁ δόμβος τῆς μηχανῆς του, πού βογγοῦσε πολλὴ ὥρα πρὶν ἀνέβει τὸν ἀνήφορο. "Ἐτρεξαν τὰ μικρὰ στὸ ὕψωμα κι' εἶδαν χαμηλὰ σ' ἕνα σημεῖο πού ξεσκαπεζόταν ὁ δρόμος τὸ πράσινο φοοτηό. «'Ο 'Αλέξης!» φώναξαν και κατέβηκαν. Τὸν ἀγαποῦσαν τὰ παιδιὰ, γιὰτὶ πολλές φορές τὸ καλοκαίρι τὰ φόρτωνε πίσω στὴν κάσα τοῦ αὐτοκινήτου και τὰ κατέβαζε, ὄλο τραγοῦδι, στὴ θάλασσα.

'Αναταράχησαν οἱ κοπέλλες, ρίξαν τὴν πλεξοῦδα μπρὸς κι' ἔσιαξαν τὴ μαντήλα. 'Αναφοκοκκίνησαν κι' ἄρχισαν τὰ γελάκια και τὰ μυστικά.

—Γιὰ ἰδὲς τες, ὦρη, πῶς κάνουν γι' ἄρσενικό, φώναξε ἀπ' ἀντικρὺ μιὰ μεσηλική. Γελάδες σὰς ἔκανα ὦρη...

—Χά, χά, γέλασαν ὄλες γιὰ τὸ χοντρὸ ἀστεῖο. Δὲν εἶχανε ντροπὴ, γιὰτὶ τοῦτες τις κουβέντες τις ἔλεγαν καθαρές οἱ γονιοὶ τους.

"Ὅτι κι' ἔφτασε μπροστὰ τους τ' αὐτοκίνητο ὄλο σκόνη. Κατέβηκε ὁ 'Αλέξης και ἔσπισω του μιὰ γυναίκα.

—Γειά σας, κοπέλλες, τους εἶπε.

—Καλῶς τον, ἀντήχησαν γελαστὲς φωνές.

Μὲς τὰ πόδια του μπλέχτηκαν τὰ μικρὰ και δὲν τὸν ἄφηναν νὰ προχωρήσει

—Γυναίκες, τους εἶπε, τούτη εἶναι ἡ Κατερίνα. Θὰ πιάσει δουλειὰ στὴ μηχανή.

Τὴν κοίταξαν ὄλες μὲ περιέργεια κι' ἔχθρα. Θάταν ὡς τριάντα χρονῶν. Χωριά-

τισσα σάν κι' αὐτές δὲν ἦταν, μὰ πάλι οὔτε καὶ πολίτισσα φαινόταν. Εἶχε τὶς πλεξούδες τυλιγμένες στεφάνι στὸ κεφάλι καὶ τὸ φόρεμά της ἦταν ντόπιο φαντό. Πλησίασε ἡ Χαββά.

—Πόθεν εἶσαι κυρά; τὴ ρώτηξε μ' ἀναίδεια.

—Μάζεψε τὴ γλώσσα σου Χαββά, τὴν ἀντίκοψε ἀπότομα ὁ Ἀλέξης. Ἡ Κατερίνα θὰ δουλεύει ἐδῶ στὴ μηχανή καὶ νὰ τῆς δώσεις τὴν καμαρούλα πούχτισες στὴν αὐλή.

—Δὲ γίνεται Ἀλέξη, τοῦπε στενόχωρα. Εἶναι προίκα τῆς κόρης μου καὶ δὲν γίνεται νὰ κάτσει ἄλλος πρὶν.... Δὲ φέρνει τύχη.

—Ἔνοια σου, τῆς εἶπε κοροϊδευτικά ὁ Ἀλέξης, κι' ἡ κόρη σου τὴ ξέρει τὴν τύχη της....

Γέλασαν μὲ κοκία οἱ γυναῖκες. Τὸ κατάπτε ἡ Χαββά τῶξερε καὶ τούτη ἀπὸ κοῦρὸ τὰ καμώματα τῆς κόρης της μὲ τὸ μουκταρόπαιδο, μάκλεινε τὰ μάτια.—Ἄς τὴν, ἔλεγε μόνη της, καὶ θὰ τὸ καταφέρει τὸ μουκταρόπαιδο. Τὰ ἴδια ἔκανα κι' ἐγὼ τοῦ πατέρα της... Ὅα σκάσουν οἱ ἄλλες ἀπὸ τὴ ζήλεια τους...

Ἔτσι ἔπιασε δουλειὰ ἡ Κατερίνα. Οἱ ἄντρες δὲν τὴ χάνευσαν, γιατί τοὺς ἔκανε τὴ ψηλομύτα καὶ δὲ γύριζε νὰ τοὺς κοιτάξει, κι' κοπέλλες τὴ ζήλευαν γιὰ τὸν Ἀλέξη. Ὑστερα σιγά-σιγά, ἀπὸ τοὺς ἄλλους σιωπῆρ καὶ τοὺς περαστικούς, ἔμαθαν τὴν ἱστορία της. Ἦταν ἀπὸ ἓνα χωριὸ πέντε μίλια στ' ἀνατολικά τους. Ὁ πατέρας της σάν ἦτανε μικρὴ ἤθελε νὰ τὴν κάμει δασκάλα καὶ τὴν ἔστειλε στὸ ἀνώτερο στὴν πόλη. Στὸ χρονο ὅμως ἤρθε ὦρα κακὴ καὶ σκοτώθηκε στὸ δάσος ἀπὸ κεραυνὸ ὁ πατέρας κι' ἡ μάνα της φτωχὴ κι' ἔρμη στὸν κόσμο ἔστειλε καὶ τὴν ἔφερε πίσω. Ἐκλαψε τὶς νύχτες στὴν ἀρχὴ ὕστερα σιγά-σιγά ξεχάστηκε τ' ὄνειρο τοῦ πατέρα κι' ἡ πόλη, καὶ συνήθισε ξανά. Ξενοδούλευε στὰ περιβολάκια καὶ πήγαινε παραδουλεύτρα στὰ πλουσιόσπιτα τοῦ χωριοῦ, ὥσπου πέρασαν τὰ χρόνια, ὅλα τὰ ἴδια. Ὑστερα ξαφνικὰ ἀρρώστησε ὁ δάσκαλος τοῦ χωριοῦ καὶ ζήτησε μετάθεσὴ χαμηλότερα, ποῦταν τὸ κλίμα μαλακὸ. Στὴ θέση του ἔστειλαν ἓνα νεαροῦτσικο δασκαλάκι, ὅτι καὶ τελείωσε τὸ κολλέγιο. Ὅλο γύριζε περιπάτους ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ κι' ἀνέβαινε στὸ ὕψωμα κι' ἐκεῖ ἔμενε ὠρες ἀτέλειωτες νὰ κοιτάζει μακριὰ τὴ θάλασσα. Ἦταν ἐνὰ εὐαίσθητο ρωμαντικὸ παιδί πού ἀγαποῦσε τὰ ταξείδια. Πολλὲς φορὲς συνάντησε τὴν Κατερίνα πού γύριζε ἀπὸ τὰ περιβολάκια μὲ τὸ φτυὰρι στὸν ὤμο.—Καλησπέρα, τῆς εἶπε ἓνα βράδυ.—Καλησπέρα, τοῦ ἀπάντησε. Περπάτησαν λίγα βήματα μαζὺ κι' ὕστερα εἶπε ἡ Κατερίνα.—Ἦθελα κι' ἐγὼ μιὰ φορὰ νὰ γίνω δασκάλα! καὶ σταμάτησε ἀπότομα.—Ναὶ τ' ἀκουσα, τῆς εἶπε. Ὑστερα χώρισαν. Τ' ἄλλα βράδια ξανά τὴ βρήκε.. Ἔτσι ἀγαπήθηκαν. Σάν τ' ἀκουσαν οἱ γονιοὶ του ἀνοστατάθηκαν.—Μιὰ χωριάτισσα! Μιὰ περιβολάρισσα!—Εἶν, ὡμορφη, τοὺς εἶπε, καὶ καλὴ. Μ' ἀγαπᾶ!—Τίποτε! Σὲ λίγο τὸν κατάφεραν νὰ φύγει γιὰ τὴν Ἀφρική. Πρὶν φύγει τῆς εἶπε.—Θὰ γυρισῶ νὰ σὲ πάρω, Κατερίνα. Τοῦτο ἦταν τῆς ἄφησε ὅμως μέσα της παιδί. Τῆς γύρισε ἀπελπισιὰ κι' ἤθελε ν' αὐτοκτονήσει.—Ὅχι, Κατερίνα μου, ὄχι παιδί μου, τὴν παρακαλοῦσε ἡ φτωχιά ἡ μάνα της.

Γέννησε στὴ ντροπὴ, ἄφησε τὸ παιδί στὴ μάνα καὶ κατέβηκε στὴν πόλη γιὰ δουλειὰ. Στὸ χωριὸ δὲν ἦτανε πιά ζωὴ. Πουθενὰ δὲν τὴν ἐπίαναν τὴν «ἀνομη». Τὴν κατέβασε ὁ Ἀλέξης. Σ' ὄλο τὸ δρόμο ἔκλαιγε.—Φτάνει Κατερίνα, τῆς ἔλεγε καὶ τῆς ξανάλεγε καὶ δὲν ἔβρισκε τίποτ' ἄλλο. Μπήκε δούλα σὲ σπίτια. Ὑστερα πέθανε ἡ μάνα της. Πῆγε τὴν ἔθαψε καὶ κατέβασε τὸ παιδί κλειστὸ σὲ σχολεῖο. Ἦταν δέκα χρονῶν κοριτσάκι, δειλὸ καὶ συνεπαρμένο, σάν τὸν πατέρα του.

Ἦταν ὅμως δυστυχισμένη δούλα ἡ Κατερίνα. Τελευταῖα τὴν ἐνοχλοῦσε κι' ὁ ἀφεντικός κι' ὄλοένα τῆς κτυποῦσε τὰ παντζούρια τὰ βράδια. Ἦθελε νὰ φύγει καὶ τῶπε στὸν Ἀλέξη.—Καλὰ τῆς εἶπε. Τὸ Σεπτέμβρη πήγε καὶ τὴν εἶδε.—Σοῦ βρήκα δουλειὰ, Κατερίνα, τῆς εἶπε. Ἄιντε, νὰ πάμε.

Καὶ βρέθηκε στὸ Τουρκοχώρι, πέντε μίλια δυτικὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ της....

* * *

Δυὸ μέρες πρὶν τὰ Χριστούγεννα φύσηξε ἄγριο ἀγιάζι ἀπ' τὶς ψηλότερες κορφές. Πέρασε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ περάσματα τῶν βουνῶν κι' ἔφτασε κοντὰ τοὺς τὴν αὐγὴ. Βοῦϊξαν σάν κολασμένες ψυχές τὰ πεῦκα κι' ἀκούστηκε κοντὰ τὸ οὐρλιασμα τῆς ἀλεπούς. Ἀνατρίχισαν ὅλοι στὰ κρεββάτια τους σηκώθηκαν κι' ἀναψαν μεγάλες φωτιές στὶς τοιμιονιές. Ζύλα εἶχανε, ὅτι κλέβανε ἀπὸ τὸ δάσος. Κλείνανε τὰ μάτια οἱ δασοφύλακες.—Ἐδῶ πάνω, ἔλεγε, εἴμαστε στὸ ἔλεος τους. Λίγα ξύλα δὲν χάθηκε τὸ δάσος.

Κατὰ τὸ μεσημέρι ἔφτασαν οἱ ἄντρες τους. Ἄρχισε ἡ σκόλη γιὰ τὴ γιορτὴ καὶ

κατέβηκαν στο χωριό να γιορτάσουν και τούτοι με τὸ δικό τους τρόπο, τὴ γιορτὴ τὴ ρωμέικη. Ἦρθαν κι' οἱ βόσκοι ἀπὸ τὴς μάντρες καὶ τὸ βράδυ μαζεύτηκαν ὅλοι στὴν καμαρούλα τοῦ καφενεῖου. Φυσοῦσαν τὰ χέρια τους γιὰ νὰ ζεσταθοῦν. Κεῖνες τὴς μέρες βγήκε διαταγὴ πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ βόσκουν πιά στὴ γῆ τοῦ δάσους οἱ κατσίκες, γιὰτὶ κινδύνευαν τὰ νέα βλαστάρια.

—Ἐκεῖ κάτω, λέει ἕνας, ποὺ μᾶς ἔχουν νὰ βόσκουμε ἄκαμφε ὅλα τ' ἀγιάζι καὶ δὲ βρίσκουν μπουκιά οἱ κατσίκες, καὶ κλαῖνε ὅλη μέρα...

—Στὰ «Τρία Παιδιά», εἶπε ἄλλος, εἶχε λίγο χορταράκι. Τόφαγαν σήμερα ὅλο. Αὔριο.....

Κεῖνη τὴ στιγμὴ μῆπκε κι' ὁ μουκτάρης: ἕνας ἀνθρώπος ὡς ἐκεῖ πάνω, πλούσιος καὶ με πέραση στὸ χωριό. Εἶχε ριγμένο ἀπάνω του ἕνα προβατόδερμα καινούργιο καὶ μύριζε ὀλόκληρος σταῦλο.

—Ἀχ, τοὺς ἄτιμους, εἶπε χωρὶς νὰ χαιρετίσει. Θὰ μοῦ ψοφήσουν τὸ κοπάδι στὴν πείνα. Θὰ χαθεῖ τὸ δάσος τους, ἀκούς ἔ! φώναξε ἀγριεμένα. Νὰ χαθεῖ τὸ ἔρημο! Τὶ καλὸ εἶδαμε ἐμεῖς ἀπὸ τὸ δάσος; Μᾶς ἔφαε! Πιὸ πολλὴ γῆ ὀρίζουν τὰ δέντρα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

—Ἀν πάει ἔτσι, εἶπε ἄλλος, θὰ τὰ πουλήσουμε οὔλοι καὶ θὰ μποῦμε δοῦλοι τοῦ δάσους.

—Ἐκλασαν τὰ χτηνά, συνέχισε ὁ μουκτάρης, καὶ γύριζαν κοντὰ μου ὅλη μέρα. Βρίκανε κάτι γαϊδουράγκαθα στὰ μονοπάτια. Τ' ἀπομεσήμερο τὰ πήρα στὸ ρέμα νὰ τὰ ποτίσω καὶ τὰ μάντρωσα νηστικά... Σώπασαν ὅλοι σκεφτικοί. —Ἄσε νάρθει τὸ καλοκαίρι, ξανάπε, καὶ θὰ μοῦ τὸ πλερώσουν οἱ ἄτιμοι. Θὰ τοὺς τὸ κάψω!...

Κεῖνη τὴν ὥρα ἄνοιξε ἡ πορτοῦλα κι' ἔκλεισε. Γύρισαν κι' εἶδαν τὴν Κατερίνα: εἶχε τὸ κεφάλι τυλιγμένο σὲ μάλ्लινη μαντήλα καὶ τὰ μάτια τῆς ἔλαμπαν ὑγρὰ ἀπὸ τὸ κρῦο. Τὴ θαύμαζαν ὅλοι οἱ ἄντρες τοῦ χωριοῦ. —Γυναίκα μιὰ φροά! εἶπε κάποτε ὁ μουκτάρης. —Μάζωξε τὸ κέφι σου, τοῦπε ἡ γυναίκα του, καὶ σὰς σκοτώνω καὶ τοὺς δυὸ!...

—Γεῖά σας, τοὺς εἶπε. Ἐρχόταν πάντα τὰ βράδια στὸ καφενεῖο μετὴ Χαθβά, γιὰτὶ δὲν ἤθελε νὰ μένει μόνη στὸ σπίτι. Πίσω τους μῆπκε ὁ γραμματικός. Ἐκλασαν ὅλοι τὸ στόμα καὶ γύρισαν ἔνοχα τὸ βλέμμα. Ἐπεσε σιωπὴ. Ὑστερα γύρισε ὁ γραμματικός καὶ μίλησε στοὺς ἐργάτες τοῦ δάσους: —Ἦρθατε;... εἶπε, ἔτσι γιὰ νὰ κάμει κουβέντα. —Ἀπὸ τὸ μεσημέρι, τοῦπαν σκολάσαμε γιὰ τὴ γιορτὴ. Κ' ἐσύ, τὸν ρώτησαν, δὲ θὰ πᾶς σπῆτι σου;

—Αὔριο, τοὺς εἶπε. Θάρτε ὁ Ἀλέξης νὰ φορτώσει τὰ δέντρα τῶν Χριστουγέννων καὶ νὰ φέρει καὶ τὴν κορούλα τῆς Κατερίνας.

—Ἐχεις καὶ κόρη Κατερίνα, ρώτηξε δυνατὰ ὁ μουκτάρης. Μπράβο ὦρῃ. Κι' ἂν πάρει κι' ἀπὸ τὴ μάνα τῆς θὰ κλάψουν πολλοί!...

Γύρισε ἡ Κατερίνα καὶ τὸν κοίταξε. Τὸ συχαίνονταν. Στὴν ἀρχὴ ποὺ ἦρθε στὸ χωριό, τῆς χτύπησε κάποιος τὸ παράθυρο ἕνα βράδυ. Τὸ ἄλλο πρωτὶ εἶδε τὸ μουκτάρη ἔξω ἀπὸ τὸ σπῆτι τῆς. Ἦταν τούτος.

Ἦρθε ἡ Χαθβά κι' ἔφερε τὴ ρακὴ με λίγες ἐλιές γιὰ μεζέ.

—Ὠρὴ Χαθβά, τῆς φώναξε σὰν γύρισε νὰ φύγει. Συμμάζωξε τὴν προκομμένη τὴν κόρη σου καὶ μοῦ τρέλλανε τὸ γυιό. Φεύγει κι' ἀφήνει τὸ κοπάδι μοναχό. Χτές, ποὺ πήγα νὰ ποτίσω τὰ χτηνά στὴ δρύση, τοὺς εἶδα νὰ φιλιούνται μετὸ σῦδεντρο. Παρακάτω δὲν νοιάζομαι!...

—Ποῦ νὰ φτάσω κι' ἐγώ, κύρ μουκτάρη μου, εἶπε ὕπουλα. Ἐδῶ ποὺ με βλέπεις βασανίζομαι ἀπὸ πέρσι ποὺ πέθανε ὁ ἄντρας μου. Τὴν ἀφήνω νὰ κοιτάζει λίγο τὰ μωρὰ κι' ἐκείνη μοῦ φεύγει. Ὑστερα πρόστεισε πονηρά. —Τοῦτα ἔχουν οἱ ἀγάτες, κύρ μουκτάρη μου...!

—Χά, χά, γέλασε πλατεῖα ὁ μουκτάρης. Ἀγάπη! Ἄν ἔβαλες καμμιά ἰδέα στὸ νοῦ σου, βγάτῃνε. Καὶ μπάσατάρδο νὰ τῆς κάνει!... ἐγὼ βρήκα γυναίκα τοῦ γυιοῦ μου. Πεντακόσια πρόβατα καὶ χωραφάκια στὴν ἀκροθαλασσιά. Κάνουν κάτι καρπούζια τὸ καλοκαίρι!...

Σώπασε ἡ Χαθβά. —Καλὰ, θὰ σοῦ δείξω ἐγὼ ποῖος εἶν' ὁ ἔξυμνος...Κλεφτομούκταρε. Εἶπε μέσα τῆς.

Ἀργότερα σὰν πήγαιναν σπῆτι εἶπε ἡ Κατερίνα. —Πρόσεξε τὴν κόρη σου, Χαθβά... Δὲν εἶν' ἀνθρώπος ὁ μουκτάρης. Ἄκουσε με!...

* * *

Ἄνημερα τῶν Χριστουγέννων σηκώθηκε πρωτὶ ἡ Κατερίνα. Ἐνοιωθε βαρεῖα τὴν

καρδιά της. «'Ωχ, είπε. Κακὰ ἔκαμα πού ἔστειλε νὰ φέρω τὸ παιδί. Μὲς τὸ Τουρκοχωρί... Χωρὶς ἐκκλησιά...χωρὶς καμπάνα, τί Χριστούγεννα θὰ κάμει...» Ὑστερα ἔκανε τὸ σταυρὸ τῆς κι' ἡ ψυχὴ τῆς παρακαλοῦσε : «Κάμε Χριστέ μου νὰ περάσει καλά Χριστούγεννα ἢ κορούλα μου». Κι' ὄλο τόλεγε καὶ τὸ ξανάλεγε. Ὑστερα σιγύρισε, ἔβαλε σεντόνια καθαρὰ στὸ κρεββάτι κι' ἔκατσε κι' ἀφουγκραζόταν. Σὰν ἀκουσε μηχανὴ αὐτσκινήτου χύθηκε ἔξω. Ἡ καρδιά τῆς χτυποῦσε καὶ λυγίζαν τὰ γόνατα. Πρόφτασε στὸ γεφυράκι κι' ἄρπαξε τὸ παιδί τὴν ὥρα πού κατέβαινε ἀπὸ τ' αὐτοκίνητο. Τὸ ἔσφιξε στὴν ἀγκαλιά τῆς κι' ἔνοιωσε τὸ κορμάκι του νὰ τρέμει.—Κορούλα μου, εἶπε καὶ ξαναεἶπε καὶ δὲν ἔβρισκε ἄλλο τί νὰ πεῖ. Πλησίωσε κι' ὁ Ἀλέξης.—Σοῦ τὴν ἔφερα, τῆς εἶπε.

—Εὐχαριστῶ Ἀλέξη, εὐχαριστῶ, ὁ Θεὸς νὰ στὸ δώσει... Ἔσκιψε αὐτὸς κι' ἔβαλε τὸ χέρι του γύρω στοὺς ὤμους τῆς.—Ὅ,τι νάναί θὰ τὸ κάμω, Κατερίνα, ὅ,τι νάναί πού θὰ σοῦ δώσει χαρὰ, τῆς εἶπε ἀπλὰ κι' ἀληθινά.—Ναί, τοῦ ἀπάντησε καὶ ντρεπόταν τὸ παιδί πούταν μπροστά.—Τώρα, τῆς ξανάπε, σὰς ἀφήνω. Καλὴ γιορτὴ! Ἔσκιψε καὶ φίλησε τὴ μικρὴ. Θὰ περάσω ξανά μεθαύριο, τοὺς φώναξε.

Κάθησαν στὴν κάμαρη οἱ δύο τους ὅλη μέρα. Πολλὲς φορές προσπάθησε ἡ Κατερίνα ν' ἀνοίξει κουβέντα, μὰ γρήγορα ἔπεφτε σιωπὴ. Καθόταν τὸ κοριτσάκι σιωπηλὸ καὶ μαζεμένο στὴν καρέκλα. Ντρεπόταν, ὡς πῶς ντρεπόταν τὴ μάνα του! Ἀπὸ τότε ποῦχε νὰ τὴ δεῖ. Γύριζαν ὀλοένα τὰ πελώρια παιδικὰ ματάκια στὶς κόγχες, κι' ὑγραίνονταν. Πάγωνε ἡ καρδιά τῆς Κατερίνας.—Ὡχ Θεέ μου, εἶπε μὲ λυγμὸ, μοῦ μεγάλωσε ξένο. Γύρισε κι' εἶδε τὰ παιδικὰ ματάκια δοκρυσμένα καὶ τὰ χειλάκια νὰ τρέμουν.—Ἀρίστη μου, φώναξε, Ἀρίστη μου τί ἔχεις; Ἄρχισε τότε τὸ παιδί ἕνα κλάμα δυνατὸ, ἀπελπισμένο, πού τῆς ἔσχισε τὴν καρδιά. Τὸ πήρε ἀπάνω τῆς κι' ὄλο τοῦλεγε!—Πές μου, πές μου...

—Μάνα, ἔκλαιγε ἡ μικρὴ, εἶσαι δούλα μουπαν... Θέλω πατέρα σὰν καὶ τὶς ἄλλες.

Τὴν ἔσφιξε στὴν ἀγκαλιά τῆς κι' ἄρχισε νὰ κλαίει μαζί τῆς. Ἀγκλιασμένες κι' ἔρημες μὲς τὴν κακοσουβατισμένη καμαρούλα τοῦ Τουρκοχωριοῦ, παραμονὴ Χριστουγέννων...—Γιὰ σένα ζῶ... ἔλεγε στὸ κλάμα τῆς, γιὰ σένα ζῶ Ἀρίστη μου.. Κι' ἡ ψυχὴ τῆς κραύγαζε.—Χριστούγεννο... καὶ νάναί τόσο δυστυχισμένη ἡ κορούλα μου!

Κατὰ τὸ βράδυ πρόβαλε ἡ Χαθβά στὴν πόρτα κι' εἶπε:—Κατερίνα, ὁ ἐφένης λέει, τοῦφεραν λαγὸ καὶ παρακαλεῖ σε νὰ πᾶς νὰ τὸν μαγειρέψεις.

—Ὡχ, δὲν μπορῶ ἀπόψε Χαθβά, εἶπε ἡ Κατερίνα, Χριστούγεννα... κι' ὕστερα ν' ἀφήσω μόνη τὴν Ἀρίστη.—Νὰ τοῦ πῶ δὲν μπορεῖς; εἶπε ἡ Χαθβά διαστικὴ. Στάθηκε, σκέφτηκε λίγο. Ὑπᾶλληλος τῆς διοίκησης, εἶπε, νὰ μὴ τὸν δυσαρεστήσω.

—Καλὰ, θὰ πάω.

Ἔβαλε τὴ μικρὴ στὸ κρεββάτι καὶ τὴ φίλησε. Σφίχτηκε ἀπάνω τῆς τὸ παιδί.—Φοβάμαι μονάχη, εἶπε δειλά.—Ὡ! τῆς ἔκανε γελαστὰ ἡ Κατερίνα. Κοίταξε τὴν καντήλα τοῦ Χριστοῦ. Ἀπόψε κανένας δὲν κάνει κακὸ. Φυλάει ὁ Χριστός... Ἐκλείσει τὴν πόρτα καὶ βγῆκε. Τὸ σπίτι τοῦ ἐφένης ἦταν ἀπάνω στὴν πλαγιά, πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὸ χωριό. Ὁ ἀγέρας τῆς χτυποῦσε τὸ πρόσωπο καὶ τὴν πονοῦσε.—Χριστούγεννα νύχτα, σκέφτηκε πάλι, ἐδῶ στὴν ἔρημιὰ τοῦ κόσμου... καὶ βούρκωσαν τὰ μάτια τῆς. Χριστέ μου, ξαναπαρακάλεσε ἡ ψυχὴ τῆς, δὲ θέλω δυστυχισμένα Χριστούγεννα γιὰ τὴν κορούλο μου. Κάνε... κάνε νάναί καλὰ, καλὰ, καλὰ Χριστούγεννα. Σταυροκοπήθηκε. Κοίταξε τὸ σκοτεινὸ οὐρανὸ κι' ἡ ψυχὴ τῆς ἤθελε νὰ κλάψει...

Βρῆκε τὸν ἐφένη νὰ κάθεται κοντὰ στὴ φωτιά καὶ νὰ καπνίζει πίπα. Σὲ ξεσήκωσε Κατερίνα, τῆς εἶπε γλυκά.

—Δὲν εἶναι τίποτε ἐφένης.

—Κατερίνα, εἶπε σὲ λίγο, εἶπε σου κανένας τί ὁμορφὴ ποῦσαι;

—Τινάχτηκε ἀπάνω. Μέσα τῆς ξυπνοῦσε κάτι παλῆ. Θυμήθηκε τὸ χτύπημα στὰ παντζούρια καὶ τὴ φωνή:—Κατερίνα... ἀνοίξε, Κατερίνα. Ἐνοιωσε τὰ λόγια τοῦ ἐφένης σὰν τὸ κάλεσμα τοῦ ἀφεντικοῦ.

Ἔσκιψε πάνω ἀπὸ τὴ δουλειὰ τῆς κι' ἔτριψε μὲ τὴν ποδιά τῆς νευρικὰ τὸ πιάτο.

—Κι' ἂν μοῦ τόπε καὶ κανένας, μουρμούρισε, δὲν μοῦ βγῆκε σὲ καλὸ.

—Μ' ἀπὸ μένα, Κατερίνα, τῆς ἀπάντησε χαμηλόφωνα, θὰ δεῖς καλὸ... πολὺ καλὸ...

Φοβήθηκε: ἤθελε νὰ τελειώσει νὰ φύγει, νὰ φύγει... Ἡ φωτιὰ δυνάμωσε στὴ τσιμιναὶ κι' ἔσκασε ἕνα ξύλο.

Σὰν τέλειωσε ἡ δουλειά, στάθηκε ἀμήχανα μιά στιγμή, σκούπισε τὰ χέρια στὴν ποδιά. Ἔνοιωσε ἀπάνω τῆς τὴν ματιά του βαρειά. Μισογύρισε καὶ τοῦπε:

—Τίποτ' ἄλλο ἐφέντη; Σηκώθηκε ἀργὰ κι' ἦρθε κοντά. —Κατερίνα, τῆς εἶπε σιγανά, μείνε μαζί μου ἀπόψε. Ἔνοιωσε ἰδρωμένο τὸ χέρι του νὰ τὴν γγίζει. Γύρισε κι' εἶδε νὰ τρέμουν οἱ μὺς τοῦ προσώπου του. —Ἐφέντη! Χριστοῦγεννα! Χριστοῦγεννα ἐφέντη! τοῦπε μὲ φρίκη.

—Ξέρω... ξέρω τῆς εἶπε ἀδιάφορα. Ὑστερα ἦρτε κοντήτερα, κοντήτερα.—Εἶσα' ὁμορφη, τῆς εἶπε βραχνὰ στ' αὐτὴ καὶ τὰ χεῖλη του τὴν ἄγγισαν. Λείπουν κι' οἱ δασοφύλακες ἀπόψε. Εἴμαστε μόνοι....

«Μὲ τὸ καλὸ, φώναξε μέσα ἡ ψυχὴ τῆς, μὲ τὸ καλὸ θὰ τὸν καταφέρω». —Ὅχι ἐφέντη τοῦπε μαλακά, ὄχι δὲν γίνεται....

—Ποῦ καιρός, τῆς εἶπε εἰρωνικά, πού γυρίζεις μὲ τὸ δασκαλάκι στὰ περβόλια, ἐ;

—Ἐφέντη, φώνωξε, πέρασαν ἐκεῖνα. Τώρα ἔχω τὸ παιδί μου καὶ γιὰ κείνο ζῶ.

—Καὶ τὸν φτωχὸ τὸν Ἀλέξη, εἶπε σαρκαστικά, μόνο του τὸν ἀφήνεις τὶς νύχτες;

—Χτήνος, τοῦ πέταξε κατὰμουτρα καὶ λευτερώθηκε ἀπ' τὰ χέρια του.

Πρόφτασε αὐτὸς μ' ἕνα πῆδο καὶ στάθηκε στὴν πόρτα. —Δὲ θὰ φύγεις, τῆς φώναξε.

—Παλητόურκε! Ἄσε με! Τὴν ἄρπαξε ἀπότομα κι' ἔκανε νὰ τὴ φιλήσει. Βρωμοῦσε κρασίλα καὶ καπνὸ. —Νὰ σ' ἀφήσω; Χά, χά, χά. Ἐκανα ἀλῶνι τὴν Ἰσταμπούλ, καὶ κομμιά παληογυναῖκα σὰν καὶ σένα δὲ μοῦ ξέφυνε.

—Παλητόურκε! τοῦ φώναξε λυσσασμένα. Ἄρχισε νὰ τὸν κτυπᾷ μὲ τὰ χέρια, νὰ τὸν κλωτσᾷ, ἔγινε θηρίο, τὸν δάγκανε. Ἦτανε δυνατὸς καὶ τὴν κρατοῦσε γερά. Στὰ τελευταῖα τὸν παρακαλοῦσε κι' ἔκλαιγε. —Ἄσε με ἐφέντη, ὅτι ἄλλο θέλεις, ἐφέντη... Ἄσε με ἐφέντη, ἔχω καὶ τὴν κορούλα μου κάτω καὶ φοβάται μόνη στὰ σκοτεινά... ἄσε με Χριστοῦγεννα... Χριστοῦγεννα... κι' ἔκλαιε κι' ἔφεφταν τὰ δάκρυά της ἀπάνω του.

Τὴ λύγισε' τὴν ἔριξε κουβάρι στὸ πάτωμα. Ἄλλη μιά φορά ἔσκασε τὸ φρέσκο ζύλο στὴ ταιμινιά... Νύχτα τῶν Χριστοῦγέννων...

* * *

Σὰν ζύπνησε ἦταν σκοτεινὰ ἀκόμα. Δίπλα τῆς στὸ πάτωμα ἔνοιωσε ροχαλητὸ καὶ μπόχα ἀνδρικήα. Θυμήθηκε κι' ἀνακάθησε τρομαγμένη. Ἡ φωτιὰ χαμήλωσε κι' ἔμεινε ἀνθρακιά. Σκύλε, μουρμούρισε, ἄτιμε' κι' ἂν εἶχε δύναμη θὰ τὸν σκότωνε. Γονάτισε καὶ σηκώθηκε μ' ἀργὴς κινήσεις. «Ἀπόψε ἦτανε Χριστοῦγεννα εἶπε ἡ ψυχὴ τῆς σὰν ἠχώ». Εἶδε τὸ τραπέζι στρωμένο καὶ παγωμένο τὸ φαί. Τὸ κεφάλι τῆς βούιξε ἄνοιξε τὴν πόρτα καὶ βγήκε. Ὁ οὐρανὸς γαλιάνιζε στὴν αὐγή.

Ἄχ, βόγγηξε κι' ἔκανε νὰ κατεβεῖ. Στραβοπάτησε καὶ κατρακύλησε στὴ γῆ καμμιὰ πενηνταριά μέτρα. Σχίστηκαν τὰ ρούχα τῆς καὶ γδάρθηκε. Κι' ἐκεῖ, ἐκεῖ πού στάθηκε, τὴν ἔπιασε τὸ κλάμα, ὅλο τὸ μεγάλο κλάμα, τὸ παράπονο τῆς ζωῆς τῆς. Γύρω γύρω ἦτανε τὸ δάσος. Κάτω στὴ λαγκαδιὰ τὸ χωριό. Ἐκλαιε γοερά...

—Ἄσαχ... μάννα μου... μάννα μου... Τί κακόσοο, τέτοια νύχτα... τέτοια νύχτα. Κύλησε τὸ κορμὶ τῆς στὴ γῆ, χτύπησε τὶς γροθιὲς στὸ κεφάλι καὶ χτυπιόταν, χτυπιόταν στὸ χῶμα. —Κορούλα μου... ἄσαχ... Τὸ δάσος τὸ μεγάλο ἀπορρόφησε τὴ φωνὴ καὶ τὴν ἔχασε. Ἐκλαψε, ἔκλαψε, ὅσο καὶ τότε ποῦχε τ'ἀνομο παιδί στὴν κοιλιὰ τῆς.

—Τέτοια νύχτα, μουρμούρισε, τέτοια νύχτα νὰ γίνε νύχτα ἀμαρτωλή. Πῶς δὲν μ' ἔκαψες Χριστέ μου...

Σιγά-σιγά κατέβηκε ἡ γαλήνη κι' ἠρέμησε λίγο τὴ βοσανισμένη ψυχὴ. Σηκώθηκε γδαρμένη, αἱματωμένη καὶ κατέβηκε τὴν πλαγιά. Κάθε βῆμα πονοῦσε. Σὰν ἔφτασε στὸ φραγμὸ τῆς αὐλῆς τῆς ἄκουσε τὴ ζώπορτα ν' ἀνοίγει μὲ προφύλαξη. Ἐσκούψε καὶ κρύφτηκε. Δὲν ἤθελε νὰ τὴν δοῦν νὰ γυρίζει τὴν αὐγὴ σὲ τέτοια χάλια.

—Ἀντίο μάννα, ἄκουσε τὴν κόρη τῆς Χαθβάς νὰ λείει μὲ προφύλαξη στὴ μάννα τῆς, καὶ νὰ ροβολοᾷ τὴν κατηφόρα. Ὑστερα εἶδε τὴ Χαθβά νὰ μπαινὶ μέσα καὶ νὰ κλείνει τὴν πόρτα.

Περίμενε λίγο ἡ Κατερίνα καὶ μπήκε. Βρῆκε τὸ παιδί νὰ κοιμάται. Ἐπῆσε μπροστὰ στὸ κρεβάτι. —Συγχώρα με, συγχώρα με, ἔλεγε καὶ ξανάλεγε φορές πολλές, μὲ μάτι στεγνὸ. Ὑστερα πέταξε τὰ ρούχα τῆς, τυλίχτηκε σὲ μιὰ κουβέρτα καὶ ξάπλωσε στὸ πάτωμα. Δὲν τολμοῦσε ν' ἀγγίσει τὸ κορμάκι τῆς κορούλας τῆς. Τὰ μάτια τῆς ἀνοιχτὰ καρφώθηκαν στὰ καπνισμένα δοκάρια. Στὴ γωνιά ἔκαιε ἡρεμῆ ἡ καντήλα τοῦ Χριστοῦ. Γύρισε κατὰ κεί.—Χριστέ... εἶπε, Χριστέ...

Τὴν ἴδια ὥρα στὸ χωριὸ τῆς πέντε μίλια ἀνατολικά, καὶ στὴν πῆλη καὶ σ' ὅλη τὴ γῆς χτυποῦσαν καμπάνες καὶ τὰ παιδιὰ εἶχαν πατεράδες κι' ὁ κόσμος φιλιόταν μ' εὐχές...

* * *

Χριστούγεννα μέρα βούιξε τὸ χωριὸ γιὰ τὸ φευγιὸ τῆς κόρης τῆς Χαθβάς μὲ τὸ μουκταρόπαιδο. Γίνηκαν παρέες στὰ μονοπάτια καὶ τὸ κουβέντιασαν· οἱ κοπέλλες πήγανε νὰ σκάσουν ἀπὸ τὸ κακὸ τους, ποὺ τοὺς γράπτωσε τὸν καλύτερο γαμπρό. Στὸ καφενεῖο ἡ Χαθβά ἔμνηνε τοὺς κοφένδες παγερὴ κι' ἀδιάφορη. Δὲ μίλησε σὲ κανένα τίποτε. Κατὰ τὸ μεσημέρι κατέθηκε στὸ γεφυράκι κι' ὁ μουκτάρης. "Ἐβγαζε φωτιά. Στάθηκε στὴ μέση τοῦ δρόμου καὶ φώναξε ἄγρια.

—"Ἐβγα ἔξω, ὦρὴ θρώμα, τί μοῦ κρύβεσαι; "Ἐβγα ἔξω νὰ πεῖς ποῦ πήγε ἡ προκομμένη ἡ κόρη σου, παλhogουναίκα! Μὰ μὲ μιὰ τέτοια μάννα...

Βγήκε ἡ Χαθβά θριαμβευτικῆ.

—Ρώτηξε καλύτερα τὸν ἀνάξιο τὸ γυιό σου, τοῦ φώναξε μὲ ἀναίδεια, ποῦ μοῦ τὴ ξεμαύλισε μὲς τὰ ὄρη...

—Ξεμαυλισμένη ἦταν ἡ κόρη σου, παλhogουναίκα. Μὰ ἐσὺ τοὺς φυγάδεψες, ἐσύ! Φώναξε ἄγρια. "Ἐστεῖλα νὰ σοῦ φέρω ἀστυνομία....

Οἱ συγγενεῖς τῆς Χαθβάς κόντεψαν ἀπειλητικοί. —Θὰ σκοτωθοῦμε ὅλοι βρέ, φώναξε ἕνας. Κι' ἦταν ἀλήθεια, γιὰτὶ ἔτσι ποῦ ἦταν μικρὸ τὸ χωριὸ συγγένευαν ὅλοι.

Ἀκούστηκαν οἱ φωνὲς μὲς τῆ λαγκοδιά. Σὲ λίγο μαζεύτηκε τὸ χωριὸ ὅλο, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, κι' ἦτανε σὰ νᾶχανε σύναξη μὲ τὸ μουκτάρη στὴ μέση. Κεῖνη τὴν ὥρα πρόβαλε κι' ἡ Κατερίνα στὸ μονοπάτι. "Ἀκουσε τὶς φωνὲς καὶ τρόμαξε ἡ ψυχὴ τῆς. Σὰν τὴν εἶδε ἡ Χαθβά ἀγρίεψε. —Νάτη, τὴ θρώμα ποῦ ξέβγαλε τὴν κόρη μου. Ἐγὼ τὴ συμμαζώωσα ἀπὸ τοὺς δρόμους καὶ τὴν ἔβαλα στίτι μου... καὶ τούτη μοῦ ἄναψε φωτιές.

Τάχασε ἡ Κατερίνα. — Ἐγὼ, εἶπε δειλά, ἐγὼ... δὲν φυγάδεψα τὴ κόρη σου. Δὲν εἶμ' ἐγὼ...

—Ποῦ κοιμήθηκες ψές, ὦρὴ, πὲς ἂν σοῦ κραταίει... "Ἐκλαιε καὶ τὸ μπαστάρδο σου ὅλη τὴ νύχτα... τῆς ξαναεἶπε στριγγλιάρικα.

Λύγισαν τὰ γόνάτῃς τῆς κοίτοξε κάτω κι' εἶδε ἐχθρικό ὄλο τὸ χωριὸ, τὶς γυναῖκες ποῦ τὴ μισοῦσαν, γιὰτ' ἦταν καλύτερη, καὶ τοὺς ἄντρες ποῦθελαν νὰ τὴν ταπεινώσουν, γιὰτὶ τοὺς περιφρόνησε. Φοβήθηκε γιὰ τὴν κορούλα τῆς ποῦ περίμενε πάνω. Ἐκανε νὰ φύγει. —Στάσου, τῆς φώναξε ὁ μουκτάρης, θρώμες καὶ παλhogουναίκες δὲ θέλουμε στὸ χωριὸ. Νὰ φύγεις καὶ νὰ μὴ ξαναπατήσεις τὸ πόδι σου... —Νὰ φύγει ἡ θρώμα, νὰ φύγει φώναζον ὅλοι. Τὰ παιδιὰ ἀκολούθησαν τὸ ρέμα κι' ἄρχισαν νὰ τῆς ρίχνουν πέτρες καὶ κουκουναίρια. Τῆ σημάδευαν μὲ τὰ λάστιχα καὶ διασκέδαζαν. Δὲν ἔβγαλε σιμουδιὰ στὸν πόνο, μόνον εἶπε ἀχνά: —Καλά, θὰ φύγω. «Τὸ παιδί μου, τὸ παιδί μου», φώναξε τρελλῆ ἡ σκέψη τῆς. Γύρισε νὰ φύγει. —Βρώμα, τῆς φώναζαν, παλhogουναίκα, δούλα.

Βάλανε πάνω τοὺς μαντρόσκυλους. —Prrrrr, Ἀχμέτ, Ραξή. Καὶ κείνοι χυμοῦσαν ὀλοένα ἀπάνω τῆς, τὴν τραβοῦσαν καὶ τὴ δάγκωναν. —Ἀσα... ἔβγαλε μιὰ φωνὴ τρόμου. Χά, χά, χά, διασκέδασε τὸ χωριὸ.

—Βρέ καλά τῆς ἔκαμε ὁ ἐφέντης καὶ τὴν ντρόπιασε, φώναξε ἕνας, καὶ γέλασαν ὅλοι ξανά. —Μάννα μου, τὸ παιδί μου, σκεφτόταν αὐτὴ, ἄχ, ἄχ...

—Κροτήστε τὰ σκυλιὰ, εἶπε ὁ μουκτάρης. Σκοτωμούς δὲ θέλω καὶ νταλαβέζα μὲ τὸ πολίτσι... "Ἀστε τὴν καὶ θὰ φύγει.

Φώνοξαν μὲ λύπη τὰ σκυλιὰ. Πετάχτηκε ἡ Κατερίνα νὰ φύγει.

—Μὴ σὲ βρεῖ τὸ θράδου στίτι μου, φώναξε πίσω τῆς ἡ Χαθβά, καὶ σοῦ βγάωω τὰ μάτια μὲ τὸν μπαστάρδο σου.

"Ἐτρεξε ἀλαλιασμένη στὸ στίτι· βρήκε τὴν κορούλα τῆς στὴν αὐλή, κίτρινη νὰ τρέμει. —Μάννα, φοβοῦμαι, εἶπε καὶ τυλίχτηκε ἀπάνω τῆς.

Κλείστηκαν στὴν καμαρούλα. Ἐξέχασαν πῶς ἦταν Χριστούγεννα κι' ὁ κόσμος γιόρταζε καὶ χαιρόταν. Εἶχανε μόνον τρόμο. Σὰν βράδυσσε καὶ κοιμήθηκε τὸ χωριὸ πήρε τὸ παιδί καὶ τὸ φανάρι. —Ποῦ πάμε μάννα; τῆ ρώτηξε. —Στὸ χωριὸ.

Πῆραν τὸ μονοπάτι κι' ἀνέβηκαν στὸ βουνὸ κι' ἀπ' ἐκεῖ κατηφόρισαν στὸν αὐτοκινητόδρομο. Ἦταν μιὰ πορεία ἀθλιβερή. Δὲν μιλοῦσαν καθόλου. Μιὰ στιγμὴ μονολόγησε ἡ Ἀρίστη. —Ἡ Γιωργούλα εἶπε πῶς θάχανε γιορτὴ στὸ στίτι τους ἀπόψε. "Υ-

στερα κουράστηκε και δεν μπορούσε να περπατήσει άλλο. Τη σήκωσε στα χέρια η Κατερίνα και σε λίγο κοιμήθηκε άπάνω της. Άφησε ξανά το δρόμο και πήρε το μονοπάτι που κατέβαινε στην κοιλάδα. Στο βάθος ήταν το χωριό της. Κάθισε, έσκυψε πάνω από την κορούλα της κι' ήπια την παιδική της ανάσα. Θυμήθηκε τον πατέρα της, που την ήθελε κυρία δασκάλα, τη φτωχή τη μάνα της, που την πότισε ντροπή, θυμήθηκε κι' εκείνον..., τον πατέρα της κορούλας της που τὰ ξέχασε όλα στην Άφρική. Άναστέναξε: «Τί τ' αναθυμιάμαι;» είπε. Ξανάρτε στο νοῦ της η περασμένη νύχτα κι' ανατρίχιασε. «Χριστέ μου, εἶπε, λέρωσα τὴ νύχτα σου... Βοήθα με!»

Σηκώθηκε και κατέβηκε στο χωριό. Έκραξε ένας πετεινός και την τρόμαξε. Ένοιωθε σαν κλέφτης. Έφτασε στο σπιτάκι, σήκωσε την πέτρα και βρήκε στον κρύφτη κάτω από το παράθυρο τὸ κλειδί. Άνοιξε και μπήκε: ξεδιπλώσε τὰ κρεβάτια, πλάγιασε με την Άρίστη και κοιμήθηκε. Άλλο δεν άντεχε....

Την άλλη μέρα πέρασε από τὸ Τουρκοχώρι ὁ Άλέξης. Έρχόταν νὰ γιορτάσει με την Κατερίνα και τὸ παιδί.

—Δὲν εἶν' ἐδῶ, τοῦπε απότομα ἡ Χαββά.

—Άμ' ποῦ εἶναι ὠρῆ; τῆς απάντησε καλοδιάβητα. Γύρω-γύρω καθόντουσαν οἱ χωριάτες, γιατί ἦταν σκόλη ἀκόμο. Δὲ μίλησε κανένας. Ὁ Άλέξης τοὺς ἦταν χρήσιμοι και δὲ θέλανε νὰ τὰ χαλάσουν μαζί του. Σηκώθηκε ὁ μοικτάρης και κόντεψε φιλικά. —Έφυγε ψές, τοῦπε ἐμπιστευτικά. Κανένας δὲν ξέρει ποῦ. Μπορεῖ νὰ πῆγε στο χωριό της: εἶναι και κοντά.

—Μμ! ἔκανε ὁ Άλέξης σκεφτικός.

Μπήκε στ' αὐτοκίνητο κι' ἔβαλε μπρός.

—Γειά σας, τοὺς εἶπε ἀφηρημένα, και κίνησε γιὰ τὸ χωριό.

Σὲ λίγο ἔφτασε και σταμάτησε στο καφενεῖο. Εἶχε καιρὸ νὰ πάει, ἀπὸ τότε που τὸ πέθαναν οἱ γονιοί.

Ἦταν ὁμορφη λιακάδα κι' οἱ ἄντρες χαιρόντουσαν τὸν ἥλιο.

—Βρέ, καλὸς τὸν Άλέξη, τοῦπαν. Μαῦρα μάτια κανάμε... Σηκώθηκαν πολλοὶ και τὸν καλωσόρισαν.

—Ἦρθα γιὰ τὴν Κατερίνα τοὺς εἶπε.

—Τὴν Κατερίνα πού... Μά, ἔφυγε ἀπὸ τότες...

—Γύρισε ψές με τὸ παιδί της, τοὺς απάντησε ξηρά.

Ἄπόρησαν οἱ χωριανοί.

—Δὲν τὴν εἶδε κανένας τοῦπαν, και σήκωσαν ἀδιάφορα τοὺς ὤμους. «Γυναῖκα που ἀγάπησε κι' αὐτός, εἶπαν μόνοι τους».

Τράβηξε κατὰ κεῖ. Χτύπησε τὸ μάντολο ὅπως τότες. Τάνοιξε ἡ ἴδια.

—Άλέξη! τοῦπε, ὦχ, Άλέξη! Τὴν πήραν τὰ κλάματα κι' ἀκούμπησε στὴν κεφαλαριά του κρεβάτιου. Τὴν ἀγκάλιασε ἤρεμα και τῆς εἶπε: —Πάψε Κατερίνα. Τέτοια μέρα νὰ κλαῖς. Μίλα μου, τί ἔχεις;

Τὸν τὰ ἱστόρησε ὅλα. —Τὸν ἄτιμο, εἶπε θραχνά. Τοὺς ἄτιμους, ξανάπε. Σὲ λίγο τὴ ρώτηξε: —Ποῦ εἶναι ἡ Άρίστη; —Παίζει, τοῦπε, μονάχη της στὴν αὐλή... Ὑστερα πρόσπεσε: —Άλέξη, δὲν θὰ στεἴλω τὸ παιδί πίσω στο σχολεῖο. Θὰ μου μεγαλώσει ξένο... θὰ ντρέπεται γιὰ μένα. Κι' ὕστερα, Άλέξη, ὅλα μαθαίνονται ἐδῶ, ὁ κόσμος εἶναι λίγος...

Σιώπησαν.

—Πῆρα τὴν πρόσκλησή μου γιὰ τὴν Αὐστραλία, Κατερίνα... τῆς εἶπε ἀργά.

Σήκωσε τὰ μάτια της και τὸν κοίταξε. Φτερούγισε ἡ καρδιά της, πῆγε κοντά του και γονάτισε: —Άλέξη, τοῦπε, θὰ φύγουμε μαζί, κι' οἱ τρεῖς μαζί....

Τῆς πήρε τὰ χέρια και τὴν κάθησε δίπλα του. Ὑγράθηκαν τὰ μάτια του και δὲν ἤξερε τί θὰ πεῖ. —Κατερίνα, Κατερίνα... ἔλεγα πῶς δὲ θὰ μ' ἀγαπούσες ποτέ, εἶπε ἄπλα.

—Αν δὲν ἦσουν ἐσύ, δὲν θὰ ζοῦσα Άλέξη, τοῦπε.

Σιώπησαν ξανά. Ὑστερα σήκωσε τὸ χέρι του και χαϊδεψε τὶς πλεξούδες της στο κεφάλι. —Φτάνησαν, τῆς εἶπε.

—Έπεσαν λίγο τελευταία, του απάντησε. Κοιτάχτηκαν και του χαμογέλασε. Ὑστερα βῆκε στὴν πόρτα τῆς αὐλῆς και φώναξε:

—Έλα Άρίστη μου... Ἦρθε ὁ Άλέξης νὰ γιορτάσουμε.

Ο ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Είναι πολλές οι ένδειξεις που πείθουν πως η ποίηση — αυτό που συνηθίσαμε να ονομάζουμε ποίηση — περνάει κρίση στις ημέρες μας. Θα μπορούσε κανείς να συνοψίσει σε τρία τα κυριώτερα αίτια της κρίσης αυτής. Το πρώτο είναι η απομάκρυνση ή αποξένωση της ποιητικής εμπνεύσης από τα κεντρικά ζωτικά ενδιαφέροντα και από τις παντοτεινές συναισθηματικές πηγές. Με άλλα λόγια, η άνεδαφικότητα. Το δεύτερο είναι η διαβρωτική επίδραση της υλιστικής βιοθεωρίας και κοσμοθεωρίας, ή μηχανιστική δηλαδή αντίληψη της ζωής. Και το τρίτο είναι η επαναστατική διάθεση που διαπνέει τα τελευταία δεκάχρονα τόν άνθρωπο γενικά και, φυσικά, σε μεγαλύτερο βαθμό, ως υποκειμενικό άτομο, τόν ποιητή. 'Αλλά θα χρειασθῆ κάποια μικρή ιστορική ανάδρομη για να κατατοπιστούμε.

'Η επαναστατική αυτή διάθεση πρωτοφανερώθηκε στη Γαλλία ανάμεσα στους συμβολιστές, τους ποιητές δηλαδή που είχαν ως δασκάλους τόν Βερλαίν και τόν Μαλλαρμέ, χωρίς να έχουν και τὰ ἐφόδια που είχαν οἱ δυὸ αὐτοὶ πρωτοπόροι. «'Η επανάσταση τῶν συμβολιστῶν, ἡ τελευταία ὡς σήμερα», λέει ὁ 'Αλβέρτος Τιμπωντέ στὴν «'Ιστορία τῆς Γαλλικῆς Γραμματολογίας», «θὰ ἔχει ἴσως σταθῆ ἀπολύτως ἡ τελευταία, γιατί ἐνωμάτωσε τὸ μοτίβο τῆς χρονίας ἐπανάστασης στὴν κανονικὴ κατάσταση τῆς λογοτεχνίας. Πιθανόν, σὲ μιὰ παλιὰ λογοτεχνία (ὅπως εἶναι ἡ γαλλικὴ), νὰ πρόκειται γιὰ σημεῖο παρακμῆς. 'Αλλά θὰ πρέπει νὰ σημειωθῆ πρὶν ἀπ' ὅλα πὼς πρόκειται γιὰ ποιητικὸ κλίμα καὶ πὼς ἡ ποίηση, ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ συμβολισμὸ κι' ἐδῶ, πιάνει ὀλοένα μικρότερη θέση στὴ λογοτεχνία».

'Ο Τιμπωντέ τὰ ἔγραψε αὐτὰ γύρω ἀπὸ τὸ 1938· τὸ βιβλίο του τυπώθηκε τὸ 1939. 'Η γνώμη αὐτῆ, προσεκτικὰ ζυγισμένη, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς σοβαρώτερους γραμματολόγους τῆς Γαλλίας, τοποθετεῖ, μού φαίνεται, τὰ πράγματα στὴ θέση τους. Παραδέχεται πὼς ἡ ποίηση πιάνει ὅλο καὶ μικρότερη θέση στὴ λογοτεχνία. 'Ας προσθέσουμε: καὶ στὴ σύγχρονη ζωῆ.

Βρισκόμαστε λοιπὸν ἀντίκρου σὲ μιὰν επαναστατικὴν διάθεση που καταντᾶ χρόνιο καθεστὼς στὴ σύγχρονη ποίηση. Εἶναι ἐπανάσταση ἀπὸ ἀγάπη τῆς ἴδιας τῆς ἐπανάστασης. Κάθε ἐπαναστατικὸ κίνημα προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς δυνάστη, πραγματικοῦ ἢ ὑποθετικοῦ, κάποιο ἀντικείμενο ἐναντίον τοῦ ὁποίου νὰ στρέφεται. 'Η ποιητικὴ, ὅμως, ἐπανάσταση εἶναι «ἀόριστη» (τὴ λέξη τὴ μεταχειρίζεται ὁ Τιμπωντέ). 'Ετσι, θμιάζει κάπως τὸν ἀγῶνα τοῦ Δὸν Κιχῶτη.

'Η «καθαρὴ ποίηση», ὅπως ονομάστηκε ἡ τάση νὰ ἀποβάλεῖ τὸ ποίημα κάθε ὠφελιμιστικὸ καὶ ὕλικὸ στοιχεῖο, κινδυνεύει νὰ ἐξαερῶσει τὸν ποιητικὸ λόγῳ. 'Οπως καὶ, ἀπὸ τὸ ἄλλο ἄκρο, μὲ τὴ διευθυνόμενη, τὴ «στρατευόμενη» ποίηση, πάλι, κινδυνεύει νὰ λειψεῖ ἀπὸ τὸν ποιητικὸ λόγῳ ἡ ἴδια ἡ ποιητικὴ οὐσία, ἐκεῖνο που θὰ ονομάζαμε ἱερὴ ἐλευθερία τοῦ καλλιτέχνη. 'Ο ποιητῆς, ὁ δυνατὸς, ὁ γνήσιος ποιητῆς, ἀντιλαμβάνεται τὸν κίνδυνο νωρὶς ἢ ἀργὰ καὶ δὲν ἀργεῖ νὰ προσγειωθῆ καὶ πάλι στὴν ποιητικὴ στεριά. 'Εχουμε τὸ παράδειγμα τοῦ Βερλαίν καὶ τοῦ 'Ερρίκου ντέ Ρενιέ.

'Ο Βερλαίν μὲ τὸ ἔργο του «Romances sans Bardes» φτάνει στὸ κορύφωμα τῆς αἰθέριας ποιήσεως. 'Ο Τιμπωντέ μεταχειρίζεται τὴν εἰκόνα ἐνὸς συντριβανιοῦ πῦς, ἐκσφενδονισμὸν στὰ ὕψη, δὲν ξανακατέβηκε πιά. Καὶ ὁ Βερλαίν νιώθει τὸ ἀδιέξοδο καὶ κάνει στροφή. Γίνεται «μεγάλος καθολικὸς ποιητῆς», καθολικὸς μὲ τὴν ἔννοια τοῦ «λαϊκοῦ γαλλικοῦ καθολικισμοῦ», ὅπως τονίζει ὁ Τιμπωντέ. Ξαναγυρίζει δηλαδή, ὁ ξεριζωμένος, ἀπὸ μιὰν ἀπόκοψη περιοχὴ χωρὶς ἀπόσφαιρα, ὅπου δὲ μπορούσε πιά ν' ἀναπνεύσει ἡ Μούσα του, στὶς ρίζες τοῦ λαοῦ του. Ξαναβρίσκει τὴν ψυχὴ του.

'Ο Ρενιέ πάλι πραγματοποιεῖ μιὰ παρόμοια «αὐτοαποκατάσταση», ἂν μᾶς ἐπιτρέπεται ὁ ὅρος, γύρω ἀπὸ τὸ 1900. «'Η ποιητικὴ προσωπικότητα ἡ πιὸ τέλεια, ἡ πιὸ εὐλύγιστη καὶ ἡ πιὸ πολὺπλευρὴ μέσα στὴν κίνηση τοῦ συμβολισμοῦ», γράφει ὁ Τιμπωντέ. 'Αφοῦ καλλιέργησε «ἓναν ἀπελευθερωμένο μᾶλλον παρὰ ἐλεύθερο στίχῳ», ὁ Ρενιέ στὸ τέλος τὸν παράτησε γιὰ νὰ κατασταλάξει «στὶς ὠραιότερες καὶ στερεώτερες μορφῆς τοῦ συνόλου καὶ τῆς στροφῆς (stance)».

Καὶ τώρα ἂς ἀφήσουμε τὸν Τιμπωντέ νὰ μᾶς περιγράψῃ τὸν ποιητὴ ἐκείνον ἀνάμεσα στοὺς συμβολιστῆς, που τὸ ἔργο του ἀποτέλεσε τὸ ἄκρο ἄωτο τῆς ὑπερβολῆς:

«Ό Βερλαίν είναι ὁ φαῦνος», λέει ὁ Τιμπωντέ, «ὁ Μαλλαρμέ ὁ μυστικός, ὁ Ρεμπώ τὸ παιδί, ὁ Κορμπιέρ ὁ πρωτόγονος. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς σχισματικούς χρειαζόταν καὶ κάποιος αὐθεντικώτατος σχισματικός τῆς λογικῆς, κάποιος τρελλός. Καὶ ἡ μεγαλοφυΐα ὡς ἐκθέτης σ' αὐτὴ τὴν παραφροσύνη. Τέτοια ὑπῆρξε ἡ περίπτωση τοῦ Λωτρεαμόν. Ἄν καὶ δὲν ἔγραψε ποτέ του οὔτε καν ἓνα στίχο, ὁ Λωτρεαμόν «ἐκόμισε» στὴ λογοτεχνία, μὲ τὸ «Τραγουδία τοῦ Μαλντορόρ», ἓνα ὁλοκληρὸ παράδοξο δέμα ποίηση. Ξέφρενος μονόλογος σὲ ἕξι ἄσματα, ρητορικός σάλος φουσκοθαλασσίας, διακήρυξη ὄλων ἐκείνων τῶν στοιχείων ποὺ ὀργάζουν, τοῦ βίαιου καὶ τοῦ ἐκδισαστικοῦ, τοῦ φιλήδονου καὶ τοῦ γενετήσιου, τοῦ ἐρυθρόδερμου καὶ τοῦ προκατακλυσιμαίου, σ' ἓνα πλάσμα τῶν γραμμάτων ποὺ πετάχτηκε ἀπὸ τὸν ἀνταρκτικὸν κόσμον σ' ἓνα ἀπρόσμενο ἀκρογιάλι τῆς Γαλλίας. Εἶδωλο προκλομβιανὸ καὶ θαλάσσιο φίδι, τὸ Μαλντορόρ ἔδωσε στὴ γαλλικὴ λογοτεχνία ὅ,τι ἡ Ἀγγλία τοῦ κάκου ζητοῦσε ἀπὸ τὸν Λόχ Νέξς, τὸ τέρας τῆς. Μὲ τὸν Λωτρεαμόν καθὼς καὶ μὲ τοὺς τέσσερεις ἄλλους, ἡ λογοτεχνικὴ δημιουργία ἄγγισε ἓνα ἀπὸ τὰ ἀκρότατα ὄρια τῆς — τὴν ὕ π ε ρ θ ἰ ἡ ». Αὐτὰ γράφει ὁ Τιμπωντέ.

Χαρακτηριστικὸ εἶναι ὅτι ὁ Λωτρεαμόν δὲν ἔγραψε σὲ στίχους. Ὅπως ἄλλωστε καὶ ἡ σημερινὴ «ποίηση», ὅσο κι' ἂν γράφεται σὲ «στίχους», ἔχει στὶς περισσότερες ἐκδηλώσεις τῆς ἐγκαταλείπει μέτρο καὶ ρυθμὸ, ἀρμονία καὶ προσωδία, ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸν ἀπαραίτητον κανὸνα τῆς μορφῆς, ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς, τοῦ ποιητικοῦ λόγου.

Εἶναι φανερὸ πὼς οἱ δύο τελευταῖοι μεγάλοι πόλεμοι ἄσκησαν ἀποφασιστικὴν ἐπίδραση στὴν ποιητικὴ διάθεση. Ὁ ποιητὴς εἶναι τὸ κατ' ἐξοχίην μεγάλο παιδί τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ εὐαίσθητος προφήτης καὶ ραφιδός. Καὶ ἡ φρίκη τοῦ πολέμου ἐράγισε πρῶτα καὶ ἔσπασε ὕστερα τὴ μαγικὴ κρυστάλλινη σφαῖρα ὅπου, πρὶν ἀκόμα ἡ ζωὴ μεταβληθῆ σὲ πυρετό, μπορούσε ν' ἀπομονωθῆ μὲ τὸ ὄνειρο καὶ τὸ ὄραμα του. Τὸ 1885 μεσορανοῦσε ἡ νοσηριχία καὶ ὁ ὕλισμός. Ἔτσι, ἡ παρέκκλιση, τὸ ξεστράτισμα τοῦ ποιητικοῦ λόγου πρὸς τὴν αὔλη σφαῖρα μπορεῖ νὰ ἦταν ἡ ἀντίδραση ἐναντίον τῆς καταστροφῆς ποὺ ὁ ποιητὴς τὴ διαισθανόταν ἀναπόφευκτη.

Μπορεῖ κανεὶς νὰ ἰσχυρισθῆ πὼς ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐνσάρκωνε τὴν ιδιότητα τοῦ ποιητῆ, ὅπως τὸν ἐνοοῦσε ὁ δέκατος ὄγδος ἢ ὁ δέκατος ἑνατος αἰώνας, δὲν ὑπάρχει πιά. Σημαίνει ἄραγε αὐτὸ πὼς ἡ ποιητικὴ διάθεση, ἡ ποίηση, ἐφυγε ἀπὸ τὴ λογοτεχνία ;

Ὁ ἄνθρωπος, σήμερα, σκύβει κάτω ἀπὸ τὸ διπλὸ βάρος μιᾶς τραγικῆς ἀποκαλύψεως. Εἶχε πιστέψει πὼς μὲ τὴν ἐπιστήμη θὰ νικούσε τὸ Θεό. Νικῆθηκε ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἐγκατέλειψε. Δὲν εἶναι τίποτα ὁ «καρπὸς τῆς γνώσεως» ποὺ γεύθηκε ὁ πρωτόπλαστος, ἂν τὸν συγκρίνουμε μὲ τὸν πικρὸ καρπὸ τῆς γνώσεως ποὺ δοκίμασε ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος στὸ διάστημα τῶν δύο μεγάλων πολέμων. Ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ λαχταρεῖ νὰ εὔρει τὸ νόημα τῆς γνώσεως αὐτῆς στὸν καινούργιο μῦθο τῆς ἐποχῆς. Καὶ ὁ μῦθος αὐτὸς δὲν πλάθεται μὲ τὴν ὑποκειμενικὴ διάθεση τοῦ ποιητῆ ποὺ περιπλανᾶται στὸ παρθένο δάσος τοῦ ὑποσείνειδου καὶ ἀγωνίζεται νὰ δώσει μορφή στὸ ἀσυνάρτητο ἢ στὸ αὔλο. Ὁ στιχουργός, εἴτε ὁμοιοκατάληκτος καὶ συμμετρος, εἴτε ἐλεύθερος εἶναι ὁ στίχος του, ἀποδείχθηκε ἀνεπαρκής.

Ἐπάρχουν ἐνδείξεις πὼς συντελεῖται σήμερα μιὰ μετάσταση τοῦ ποιητικοῦ στοιχείου ἀπὸ τὸν ἔμμετρο ἢ ρυθμικὸ λόγο στὸν πεζὸ λόγο. Ὅταν λέμε ποιητικὸ στοιχεῖο, δὲν ἔχουμε ὑπ' ὄψιν τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη ἀπὸ τίς «σχολές», ποὺ ἀποτελοῦν ὑπόθεση τεχντροπίας καὶ ἰδιοτροπιῶν ὁμάδων ἢ, ἔστω, «ποιητικοῦ κλίματος», ὅπως τὸ θέλει ὁ Τιμπωντέ. Ἐνοοῦμε τὴν ποιητικὴ πράξη στὴ συνθετικὴ τῆς μορφῆς ποὺ ἀπευθύνεται στὸ πλατὺ κοινό. Ἔτσι, τὴν ποίηση ποὺ πάλ्लεται ἀπὸ ζωὴ, ποὺ ἐρμηνεύει καὶ «πυκνώνει» τὴ ζωὴ, θὰ τὴν ἀναζητήσουμε καὶ θὰ τὴν εὔρωμε σήμερα μᾶλλον στὸ συνθετικὸ μυθιστόρημα. Ἡ ἀποψη αὐτὴ μᾶς δίνει τοῦλάχιστο τὴν παρηγοριά πὼς ἡ ποίηση δὲ χάθηκε ἀπὸ τὴ λογοτεχνία. Ἀπλῶς μεταπήδησε σὲ ἄλλο λογοτεχνικὸ εἶδος.

ΠΑΥΛΟΣ ΦΛΩΡΟΣ

Η ΣΟΥΡΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ*

Ἡ ἱστορία τοῦ σουρρεαλισμοῦ εἶναι, μὲ λίγα λόγια, ἡ ἱστορία τῆς περιόδου με- τοξυ τῶν δύο πολέμων, κι' ἡ ἀνάπτυξή του κάτω ἀπ' τὴν πίεση τῶν παγκόσμιων γε- γονότων ἀποτελεῖ ἓνα μικρόκοσμο τοῦ διλήμματος, ποῦ διανοοῦμενοι σ' ὄλο τὸν κό- σμο ἀντιμετώπισαν στὰ κρίσιμα καὶ διαμορφωτικά ἐκείνα χρόνια. Γιὰ νὰ ἀκολουθη- σομε, ἐπομένως, τὴ διαδρομὴ τῆς τέτοιας ἀνάπτυξης πρέπει νὰ ξαναξετάσουμε τὶς θέσεις, ποῦ τότε κρατήθηκαν ἀπογοωσμένα κι' ἀργότερα παραδόθηκαν «ἀνευ ὄρων». Σοῦ δίνει τὴν ἐντύπωση πῶς περνᾶς ἀπὸ στρατιωτικὸ φυλάκιο ἐγκυκλοταλιμμένο ἀπὸ καιρὸ. Ξεσχισμένα φυλλάδια προπαγάνδας ἀσυγχρόνιστης, ἀνευρίζουν ἀκόμα ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἓνα μισοξεχασμένο σύνθημα εἶναι γραμμένο μὲ κιμωλία ἀπάνω σ' ἓνα μισο- γκρεμισμένο τοῖχο, κι' ὁ ἀέρας φαίνεται, στ' αὐτὶ ποῦ μπορεῖ νὰ τ' ἀρπάξει, γιομά- τος ἀπὸ πολεμικὲς κραυγὲς μισοσβησμένες μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου.

* * *

Ὁ σουρρεαλισμὸς γεννήθηκε ἀπὸ τὴ μαῦρη περίοδο ποῦ ἀκολούθησε τὸν πρῶτο παγκόσμιον πόλεμο, καὶ χωρὶς ἀμφιβολία ἡ σύλληψή του ὀφειλόταν κατὰ πολὺ στὴν ἐπίδραση ποῦ εἶχε ἀπάνω στὸν André Breton ὁ κυνικὸς κι' ἀπογοητευμένος πεσι- μιστὴς Jacques Vaché («lui si pénétré de l' inutilité théâtrale et sans joie de tout»), παρ' ὄλο ποῦ ἡ βασικὴ στάση τοῦ Vaché ἦταν ἴσως πλησιέστερα στὸν κα- ταστρεπτικὸ νυχιλισμὸ τῆς ομάδας τῶν Δαδαιστῶν(1), μὲ τὴν ὁποία ὑπὸ τὴν ἀρ- χηγία τοῦ Tristan Tzara, ὁ Breton κι' οἱ φίλοι του πρῶτα συνδεθήκανε. Ἄρνηση ἦταν τὸ μεγαλύτερο μέρος στὸ πρόγραμμα τῶν Δαδαιστῶν («Plus rien, plus rien, rien, rien, rien, rien». «Connais pas, connais pas, connais pas, connais pas») καθὼς κι' ἐπιθέσεις ἐναντία στὴν γενικὰ παραδεκτὴ τέχνη καὶ τοὺς ἀναγνωρισμένους καλλι- τέχνες : «Ἄν διαβάσεις δυνατὰ τὸν André Gide γιὰ δέκα λεπτά, ἡ ἀναπνοή σου θὰ μυρίσει» ἔγραψε ὁ Francis Picabia, παρ' ὄλο ποῦ τ' ὄνομα τοῦ Gide φάνηκε ωρύτερα, μὲ τ' ὄνομα τοῦ Paul Valéry ἀνάμεσα σ' ἄλλους, σὰν συνεργάτη στὸ πρῶτο τεῦχος τῆς Littérature, μικροῦ περιοδικοῦ ποῦ ἐκδόθηκε ἀπὸ τοὺς Louis Aragon, André Breton καὶ Philippe Soupault. Ἐπιφανειακὰ αὐτὲς οἱ μαχητικὲς μέθοδοι ἦταν πολὺ ἱκανοποιητικὲς στὸν Breton καὶ τοὺς συναδέλφους του, ποῦ εἶχαν ἐπίσης σκοπὸ τους νὰ καταστρέψουν ἀναγνωρισμένες παραδόσεις καὶ προσωπικότητες, κι' ἡ ἐπιθετικὴ τεχνικὴ τῶν Δαδαιστῶν υἱοθετήθηκε ἀργότερα ἀπὸ τοὺς σουρρεαλιστές, ἐναντία στοὺς προηγούμενους τοὺς συμμάχους, γιὰτὶ διακοπὴ σχέσεων μεταξυ τους δὲν ἄργησε νὰ ἐπέλθῃ. Ἡ πρῶτη περίπτωση ἦταν ἡ σύγκρουση μεταξυ Tristan Tzara καὶ André Breton σὲ φανταστικὴ δίκη τοῦ Maurice Barrès γιὰ ἐγκλήματα ἐναντία στὴ «sûreté de l'esprit». Ἐνα ξύλινο ὁμοίωμα τοῦ Barrès παρίστανε τὸν κατηγορούμενο στὸ ἐδῶλιο, ἐνῶ ὁ Tzara ὡς μάρτυρας κι' ὁ Breton ὡς πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου δισταύρωναν ξίφη: «Ὁ μάρτυρας ἐπιθυμῶ νὰ περάσει σὰν ἐντελῶς ἡλίθιος τῆς προσπαθεῖ νὰ προσ- αχθῇ σὲ δίκη γιὰ περιφρόνηση τοῦ δικαστηρίου;» Ὑστερα ἀπ' αὐτὴ τὴ δισταύρω- ση τὸ ρήγμα πλάτυνε σὺντομα, μέχρι ποῦ τὸ 1922 ἀναγγέλθηκε ἡ τυπικὴ διάσπαση ἢ διάλυση τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Οἱ πρωταρχικοὶ σκοποὶ τῶν σουρρεαλιστῶν ἀποκρυσταλλώθηκαν τώρα, παρ' ὄλο ποῦ ὁ André Breton δὲ δημοσίευσε τὸ πρῶτο του μανιφέστο μέχρι τὸ 1924. Ἡ κίνη- ση (2) δὲν εἶχε προβλεφθῇ ἀπὸ τοὺς θεμελιωτὲς τῆς σὰν καινούργια σχολὴ τέχνης, γιὰ σὰ μέσο μελέτης ἀνεπαρκῶς ἐξερευνημένων ἡπείρων : τοῦ ὑποσυνειδητοῦ, τῆς γιομάτης θαύματα χώρας τῶν ὀνείρων, τῆς παρουήσης καὶ τῆς ψευδαισθητικῆς κα- τάστασης, στὴν πραγματικότητα «τῆς ἄλλης πλευρᾶς πίσω ἀπ' τὸ παραπέτασμα τῆς λογικῆς». Πρόδρομοι τῆς ἦσαν ὁ Baudelaire, ὁ Rimbaud, ὁ Alfred Jarry, ὁ Gérard de Nerval καὶ πρὸ τελευταία ὁ Apollinaire· μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἀργότερα ἀπορ- ρίφθηκαν («en matière de révolte, aucun de nous ne doit avoir besoin d'aînés»). Διакήρυξε ὁ André Breton τὸ ἔτος 1929 καὶ τὸ γόητρο τῶν Rimbaud κι' Apolli-

(*) Ἡ μελέτη αὐτὴ ἀποτελεῖ, στὸ κύριο μέρος τῆς, φιλολογικὴν ἀπόδοση ἀρθροῦ τοῦ Times Literary Supplement τῆς 28.7.1950, ἀπὸ τὸ συνεργάτη μας κ. Ζ. Εὐσταθίου.

(1) Ὁ Δαδαισμὸς ἀρχισε στὴ Ζυρίχη τὸ 1916, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ρουμᾶν Tristan Tzara κι' εἶχε σκοπὸ τὴν ἀνάτροπὴ ὄλων τῶν πατροπαράδοτων κανόνων τέχνης. Εἶχε μικρὴ ἐπιτυχία. Εἶχε ὀπαδούς ἀνάμεσα σ' ἄλλους τὸν Max Ernst καὶ Marcel Duchamp. Σ. Μ.

(2) Πρὸλ. Maurice Nadeau : Histoire du Surréalisme, 1945.

naire άνεδοκατέδαινε τακτικά· μὰ ὁ Marquis de Sade καὶ οἱ Isidore Ducasse καὶ Comte de Lautréamont μείνανε σταθερὰ στὰ βάρθα τους σὰν εἰδῶλα τῆς ομάδας, ἐνῶ ὁ Freud ἦτανε βέβαια ὁ προφήτης τῆς. Μερικὲς Ἑγελειανὲς θεωρίαι παίξανε τὸ ρόλο τους στὴ διαμόρφωση τῆς σουρρεαλιστικῆς ἀποψῆς κι' ὁ André Breton ἀναγνώρισε ὁ ἴδιος πόσα ὀφείλει στὸν F. W. H. Myers.

* * *

Ἐν τῷ Nadeau κι' ὁ Michel Carronges (ἰδιαίτερα ὁ τελευταῖος) ἐπιμένουνε δίνοντας μεγάλη σημασία στὴν προαπασχόληση τοῦ Breton μὲ μυθιστοριογράφους τῆς Γοτθικῆς Σχολῆς καθὼς τους Horace Walpole, Monk Lewis, Ann Radcliffe, Clara Reeve, Huysmans τὸν μυθιρῶδη Maturin (τοῦ ὁποῖου τὸ Melmoth the Wanderer ἐξήσκισε τόσο μεγάλη ἐπίδραση ἀπάνω στὸν Comte de Lautréamont) καὶ —εἶναι αὐτόνοητο— τὸν Sade, ποὺ καθὼς ὁ Carronges μᾶς δείχνει, παρουσίασε σὲ καινούργια φόρμα, πιὸ παραδεκτὴ στὸν ἄθρο, στίπια τρόμου κατοικημένα ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ πήσανε τὸ ὕψος δαιμονικῶν πνευμάτων. «Ὁ πιὸ σκεπτικιστὴς ἀνάμεσά μας κατοικαίει σὲ στοιχειωμένο σπίτι», κι' ἄργότερα στὴ μαρξιστικὴ του περίοδο θεωροῦσε αὐτὰ τὰ romans poits σὰ σύμβολα κατ' εὐθείαν σχετιζόμενα μὲ τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα: Τὰ ἐρείπια τοῦ κάστρου ἔχει τὴν ἀξίωση νὰ τὰ ἐξηγεῖ πῶς εἶναι ὀρατὴ ἔκφραση τοῦ γκρεμιζόμενου φεουδαρχικοῦ συστήματος· τὸ ἀναπόφευκτο φάντασμα, ποὺ συχνάζει στὰ ἐρείπια, ἀντιπροσωπεύει τὸ φόβο πῶς οἱ προηγούμενοι ἀφεντάδες μποροῦν νὰ γυρίσουνε στὴν ἐξουσία· ὁ ὑπόγειος διάδρομος συμβολίζει τὸ ἀργὸ κι' ἐπικίνδυνο ταξίδι τοῦ ἀνθρώπου διὰ μέσου τοῦ σκότους πρὸς τὸ φῶς· οἱ κρότοι τῆς βροντῆς μέσα στὴ θεαλλῶδικη νύκτα δὲν εἶναι παρὰ οἱ μακρινὲς ἐκρήξεις κανονίων. Ὅπως καὶ νᾶναι τὸ The Castle of Otranto εἶχε ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς σουρρεαλιστὲς, ἐφ' ὅσον ὁ Walpole ἰσχυρίστηκε πῶς τὸ διβλίο γράφτηκε αὐτὰματα καὶ τὸ γιγάντιο χέρι, ποὺ καθοδήγησε τὸ συγγραφέα στὸ ἔργο του, ἔχει τὸ ἀντίστοιχό του σὲ διάφορα σουρρεαλιστικὰ ἔργα — στὴν εἰκονογράφηση τοῦ περιοδικοῦ Minotaure, στοὺς ζωγραφικοὺς πίνακες τοῦ Chirico καὶ Max Ernst καὶ στὸ Nadja τοῦ Breton.

* * *

Στὸν André Breton ὑπνωτικὲς ἐκστάσεις μὲ αὐτοπροβολὴ καὶ αὐτόματο γράψιμο (μὲ τὸ ὁποῖο πειραματιζόταν ἀπὸ τὸ 1929) ἦτον τὰ μέσα τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς ποίησης ἀπὸ τὰ σύνορα περιορισμοῦ ποὺ ἐπιβάλλει ἡ λογικὴ. Στὸ πεδίο τοῦ αὐτόματου γραψίματος, ὅπωςδῆποτε, οἱ σκοποὶ τοῦ σουρρεαλισμοῦ ἦτανε σὲ ἄμεση ἀντίθεση μὲ τοὺς σκοποὺς τοῦ πνευματισμοῦ· γιὰτὶ ἐνῶ τὸ μέντιουμ ἀποπειράται τὴ διάσπαση τῆς ψυχολογικῆς του προσωπικότητας, ὁ σουρρεαλιστὴς δὲν ἐπιδιώκει τίποτα ἄλλο παρὰ τὴν ἐνοποίηση τῆς προσωπικότητας. Ὁ ποιητὴς δὲν ἐπρόκειτο πιά νὰ εἶναι μονάχα «σαλπιχτῆς» προφήτης ἢ μάντις· σκοποὶ ἦτανε νὰ γίνῃ ὁ μάγος, ποὺ κύρια ἐπιδίωξή του εἶναι νὰ πετύχει τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἀπελευθέρωση τῆς ἀνθρώπινης γενιᾶς, μὲς' ἀπὸ τὴν ὀριστικὴ κυριαρχία ἀπάνω στὸ ὑποσυνείδητο. Παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν ἦτανε ζήτημα «ποιητικῆς φόρμας» καὶ «δὲν εἶχε τίποτα νὰ κάνει μὲ τὴ λογοτεχνία» ἦταν «ἕνας καθαρὸς ψυχικὸς αὐτοματισμός, διὰ τοῦ ὁποῖου προτείνεται νὰ ἐκφράσουμε εἴτε προφορικὰ εἴτε γραπτὰ, εἴτε μὲ ἄλλο ὁποιοδῆποτε μέσο, τὴν πραγματικὴ διαδρομὴ τῆς σκέψης στὴ διάπλασή της. Ὑπαγορευόμενος ἀπὸ τὸ μυαλό, ἐλευθερός ἀπὸ κάθε ἔλεγχο ποὺ ἡ λογικὴ ἐξασκεῖ, κι' ἐντελὸς ἔξχαρος ἀπὸ ὅλες τὶς αἰσθητικὲς ἢ ἠθικὲς προκαταλήψεις», ὁ σουρρεαλισμὸς «θασοζέται ἀπάνω στὴν πίστη τῆς ἀνώτερης πραγματικότητας κάποιων τύπων συσχετικότητας, ποὺ εἶχαν πρωτύτερα παραμεληθῇ: στὴν πίστη τῆς ὑπέρτατης δυνάμεως τῶν ὄνείρων καὶ τοῦ αὐτόματου ρόλου τοῦ μυαλοῦ. Σκοπεῖναι νὰ καταστρέψῃ ὀλοκληρωτικὰ ὅλους τοὺς ἄλλους ψυχικοὺς μηχανισμοὺς κι' ὁ ἴδιος νὰ τοὺς ἀντικαταστήσῃ στὴ λύση τῶν κύριων προβλημάτων τῆς ζωῆς...». Ἦταν ἀκόμα, σύμφωνα μὲ τὸν Aragon, «φίλτρο τοῦ ἀπόλυτου», «μοιραία ζύμωση», καινούργιο ἐλάττωμα», ὁ ἀπόγονος «τῆς μανίας καὶ τῆς σκιάς». Ἡ λογοτεχνία δὲν ἦταν παρὰ τὸ μέσο γιὰ τὴν ἐπίτευξη ἐνὸς σκοποῦ· κι' αὐτὸς ὁ σκοπός, ἡ ὀλικὴ ἐπανάσταση τοῦ πνεύματος. «Δὲν ἔχουμε ταλέντο», ἀνάγγειλε ὁ André Breton τὸ σουρρεαλιστικὸ μανιφέστο, «...ἡμεῖς, ποὺ στὰ ἔργα μας κάναμε τοὺς ἑαυτοὺς μας κωφούς ἀποδέκτες τῶσων πολλῶν ἤχων, ταπεινὲς recording machines ποὺ δὲν ὑπνωτίζονται ἀπὸ τὰ σχέδια ποὺ διαγράφουν».

Μιὰ ἡρώικη περίοδος ξεδιπλωνόταν μπροστά: οἱ πνευματιστικὲς συγκεντρώσεις, τὰ ὀμαδικὰ μεταδιδόμενα ὄνειρα· τὸ χημεῖο σουρρεαλιστικῆς ἐρευνας· ἡ ἐμφάνι-

ση τῆς Révolution surrealiste No. 1, πού τὴν ἀκολούθησε τὸ φυλλάδιο Un Cadavre, πού ἐπιτίθεται τοῦ Anatole France μετὰ τὴν εὐκαιρία τοῦ θανάτου του· τὰ σκάνδαλα, ὁ θόρυβος, ἡ ὄργη, ὁ Soupault παίζοντας κούνια μετὰ τὸν πολυέταιο στὸ γεῦμα πρὸς τιμὴ τοῦ Saint-Pol-Roux. Τὸ φυλλάδιο γιὰ τὸν Anatole France, ἐπειδὴ σ' αὐτὸ ὁ Louis Aragon ἀνεφέρετο στὴ Μόσχα προσβλητικά, εἶχε ὡς συνέπεια νὰ τσακωθῆ ὁ ποιητὴς μετὰ τὸν Jean Bernier, ἐκδότῃ τοῦ κομμουνιστικοῦ περιοδικοῦ Clarté. Στὴν ἀπάντησή του ὁ Aragon ἐξέφρασε τὴν ἀδιαφορία του γιὰ τὴ Ρωσικὴ Ἐπανάσταση, πού τὴ χαρακτήρισε ὡς «ἀκαθόριστῃ ὑπουργικῇ κρίσει»· ἡ ἔναρξίς ὅμως τοῦ πολέμου στὸ Μαρόκο εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπαναπροσέγγιση τῶν μέχρι τότε ἀνταγωνιστῶν, ἀφοῦ κι' οἱ σουρρεαλιστὲς ταχτήκανε μετὰ τὸ μέρος τοῦ Abd-el-Krim· βγάλανε κοινὸ μανιφέστο· ἡ κίνησις μῆκε πιά στὴ «λογικευμένη» τῆς φάσι: «Ξαφνικὰ ὁ σουρρεαλισμὸς αἰσθάνθηκε», καθὼς ἀργότερα ἔγραψε ὁ André Breton, «τὴν ἀνάγκη νὰ δρασκελίσει τὴν τάφρου πού χωρίζε τὸν ἀπόλυτο ἰδεαλισμὸ ἀπὸ τὸν διαλεκτικὸ ὕλισμό». Αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ γνώμης ἦταν κυρίως ἀποτέλεσμα τῶν γεγονότων πῶς ὁ Breton εἶχε μόλις διαβάσει τὴ βιογραφία τοῦ Λένιν, γραμμὴν ἀπὸ τὸν Τρότσκι, κι' αἰσθάνθηκε ἀμέσως θαυμασμὸ καὶ γιὰ τὸν Λένιν καὶ γιὰ τὸ συγγραφέα. (Ὁ θαυμασμὸς του γιὰ τὸν Τρότσκι ἦτανε παντοτεινῆς διάρκειας κι' ἐπέζησε βριαμβευτικὰ κατοπινῆς συνάντησής τους).

Ὁ Aragon τώρα, ἐντελῶς συμφιλιωμένος μετὰ τὸν Bernier, δημοσίευσε στὴ Clarté μιὰ μελέτη μετὰ θέμα «τὸ προλεταριάτο τοῦ πνεύματος», πού ὁ ἐκδότης τὸ βρῆκε «ἀνεπίληπτα μαρξιστικόν». Συγχώνευσις κομμουνιστῶν καὶ σουρρεαλιστῶν σ' ἓνα νέο περιοδικόν, «La guerre Civile», προτάθηκε κι' ἐγκρίθηκε κι' ἀπ' τὶς δύο μερίδες, μὰ αὐτὸ τὸ σχέδιον δὲν πραγματοποιήθηκε, γιὰτι, παρ' ὅλο πού ὁ Breton δήλωσε πῶς ἡ κίνησις του ἀνῆκε «ψυχῇ τε καὶ σώματι» στὴν ἐπανάσταση, ἀρνήθηκε ν' ἀποκηρύξει τὴν δράση του γιὰ χάρις τῆς πιὸ ἀυστηρῆς πειθαρχίας, τῆς ὀλοκληρωτικῆς συγχώνευσις μετὰ τὸ Γαλλικόν Κομμουνιστικόν Κόμμα. Σχίσησις ἰδεολογιῶν ἄρχισε τώρα νὰ δημιουργεῖται μέσα στὸν ὄμιλον: Ὁ Pierre Naville ἦταν ὁ πρῶτος πού ἀποσπάσθηκε ἀπὸ τὸν ὄμιλον κι' ἔγινε συνεκδότης τῆς Clarté. Ἡ διάσπασις ὅμως δὲν ἦταν ὀλοκληρωτικὴ, κι' ὁ André Breton ἐπαναθεβαίωσε τὴν ὑποστήριξί του στὸ ἀντίπαλον κόμμα «ὄσον ἐπέστη ἡ στιγμή». Στὸ μεταξύ ἓνας καινούργιος ὁπαδὸς μῆκε στὴν κίνησις: ἓνας παπᾶς χωρὶς ράσα, πού ἀργότερα γύρισε στὴν πρώτη του πίστι, ἀποκηρύττοντας τὸν Breton ὡς προσωποποίηση τοῦ Διαβόλου, ἐνῶ οἱ Antonin Artaud καὶ Philippe Soupault ἐπίσημα διώχτηκαν ἀπ' τὸ κόμμα, ὡς ἔχοντες «σκοποῦς ἀσυμβίβαστους μετὰ τὴν πολιτικὴν τοῦ κόμματος».

* * *

Στὰ 1928 ὁ Aragon δημοσίευσε τὸ βιβλίον του «Traité de Style» κι' ὁ André Breton τὸ «Nadja», ἡ ἡρώδις τοῦ ὁποίου περιγράφει τὸν ἑαυτὸ τῆς σὰ μιὰ χαμένη ψυχή. Τὸ πρῶτον σουρρεαλιστικὸν φιλμ, Un Chien Andalou, παίχτηκε στὰ σινεμά, κι' ἡ συνεργασία μετὰ τὴν Clarté τερματίσθηκε. Τὸν ἐπόμενον χρόνον ὁ André Breton τύπωσε τὸ δεύτερον του «Σουρρεαλιστικὸν Μανιφέστο»: ἓνα ντοκουμέντον πιὸ ἀδιάλλακτον ἀπὸ ποτέ, γιὰτι αὐτὴ τῇ φορᾷ ἀποκήρυτε ὅλους τοὺς πρόγονους τῆς σουρρεαλιστικῆς κινήσις: Ἀποκήρυτε τὸν Πόε κι' ἀπόρριπτε προσωρινὰ ἄκόμα καὶ τὸν Sade (πού ἀργότερα ξαναμῆκε στὴ θέση του), ἐνῶ διάφορους ἄλλους — τὸν Jacques Prévert, Raymond Queneau, Robert Desnos, Francis Gérard καὶ André Masson μετὰ τῶν ἄλλων — τοὺς πῆρε κι' αὐτοὺς ἡ μπόρα. Αὐτοὶ ἀπάντησαν μ' ἓνα φυλλάδιον ὅμοιον μ' ἐκεῖνον πού ὁ Breton ἀπέυθυνε στὸν Anatole France, μ' αὐτὴ τὴ διαφορά: Τὸ «πρώτον» πού ἔδειχνε στὸ ξωφύλλον ἦτανε τοῦ πρῶτον τους ἀρχηγοῦ, μετὰ τὸ ἀπὸ ἀγκάθια στὸ κεφάλιν καὶ δάκρυα ἀπὸ αἷμα νὰ στάζουν ἀπ' τὶς γωνίαι τῶν κλειστῶν του ματιῶν. Τὰ κενὰ στὴν παράταξι συμπληρωθῆκανε τὸ 1930 ἀπὸ ἐνισχύσεις καθὼς τὸν Georges Hugnet, Georges Sadoul καὶ μιὰ εἰδικὰ σπουδαία πρόσθεσις, τὸν Salvador Dalí, πού ἔφερε στὸν ὄμιλον ὄχι μόνον ἀλλὰ τὸ ἐκπληκτικὸν του ταλέντον ὡς ζωγράφου, μὰ τὴν ὅλη του θεωρίαν τῆς κριτικῆς παρανόησις, στὴν ὁποίαν πρότεινε τὴν ὑποταγὴ τῆς πραγματικότητος τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου στὴν πραγματικότητα τοῦ μυαλοῦ.

Τὸ ἔτος 1931 ἔφερε, ὅπως ὀδηγεῖται, μιὰ σοβαρὴ ἐσωτερικὴ κρίσις, πού ἄρχισε μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Louis Aragon ἀπ' τὴ Ρωσσίαν, ὅπου, σύμφωνα μετὰ τὸν Nadia, εἶχε ὑπογράψει ἓνα γράμμα στὴ Διεθνή Ἐνωσιν Συγγραφέων κι' ἀποκήρυτε τὸν ἰδεαλισμὸν, τὸ Φροῦδισμόν καὶ Τροτσικισμόν καὶ διακήρυτε τὴν προσήλωσίν του στὴ

γραμμή του κομμουνιστικού κόμματος. Μετά την επιστροφή του στη Γαλλία, παραπονήθηκε πώς η υπογραφή του πάρθηκε δια της βίας και δημοσίευσε ένα μανιφέστο υποστηρίζοντας τη θεωρία της ψυχανάλσης, πού στο Χάρκοβο της είχε έπιτεθεί, χαρακτηρίζοντας την «ιδεαλιστική». Το ποίημά του «Κόκκινο Μέτωπο» προκάλεσε αίσθηση, κι' η άστυνομία του έκανε δίκη γιατί προέτρεπε δολοφονία, κι' η υπόθεση ενάντια του βασίστηκε σε μερικές γραμμές, καθώς «'Ας ξεπαστρέψουμε τούς άστυφύλακες, σύντροφοι!» και «άνοιξε πυρ στις άρκούδες της Σοσιαλ-δημοκρατίας». 'Ο Breton έτρεξε στην υπεράσπισή του και συζήτησε πολύ σωστά πώς ένα ποίημα πρέπει να έξεταστή σαν ένα σύνολο και πώς ποινική δίωξη βασισμένη σε γραμμές βγαλμένες απ' το σύνολο θα ήταν όχι μονάχα άδικη, μα και παράλογη· η υπόθεση έγκαταλείφθηκε, μα αυτό εξώθησε τον Aragon να κάνει το τελικό δήμα και να γίνει μέλος του Γαλλικού Κομμουνιστικού Κόμματος, άποκηρύσσοντας το σουρρεαλιστικό κίνημα. Στο 1934, το έτος του Stavisky και της γενικής άπεργίας, ο Breton κι' ο όμιλός του κάνανε έκκληση στους εργάτες για «συνδυασμένη δράση», μα ήταν ενάντιοι στην υπογραφή του Γαλλο-σοβιετικού συμφώνου κι' άργότερα δήλωσαν προκλητικά την τυπική τους αντίθεση «στο τωρινό σύστημα της Σοβιετικής Ρωσίας και τον παντοδύναμο άρχηγό της, πού κάτω απ' το καθεστώς του το σύστημα έκείνο είχε γίνει η άμεση άρνηση του τί ήταν και τί έπρεπε να ήταν». Στο έπαναστατικό περιοδικό «Contre-attaque» —πού η ύπαρξή του ήταν ολιγόχρονη— ο Breton δίνει στο σουρρεαλισμό καινούργιο όρισμό: «'Η διαμόρφωση ενός όμαδικού μύθου» κι' ενώ άναγνωρίζει «τον ταξικό πόλεμο ως ιστορικό γεγονός και πηγή ούσιωδών ήθικων άξιων», μιλεί για τη δυσκολία στο να αποφασίσει τον τύπο της δράσης, πού οριστικά θα συμφιλίωσε τη δημιουργία του όμαδικού μύθου με τη γενικότερη κίνηση για την άπολυτέρωση της ανθρώπινης γενιάς: «'Αμορφη έπανάσταση δε θα πετύχει να πάρει την έξουσία». Και συνέχιζε: «Τά κοινωνικά πεπρωμένα σήμερα θα άποφασιστούν με την οργανική δημιουργία ενός τεράστιου συμφύρματος δυνάμεων πειδαρχημένων, φανατικών, ικανών να έξασκήσουν, σαν έλθει η ώρα, άμειλικτη έξουσία». Και πραγματικά το Ναζικό κόμμα επέπρωτο σύντομα να έκπληρώσει, μέχρις ενός σημείου, αυτή την προσδοκία.

* * *

'Υπήρχε όμως και μιá άλλη, σχεδόν άνυπέρβλητη, δυσκολία, αν και ο Breton άρνιόταν —κάμποσα χρόνια— να την παραδεχτή: Το χάσμα πού χωρίζει τον έπαναστάτη καλλιτέχνη, πού είτε το θέλει είτε όχι, ώφελήθηκε από τα προτερήματα της άστικης κουλτούρας, και τόν έπαναστάτη εργάτη, πού δεν πήρε τέτοια ώφέλεια. 'Απ' τη μέρα που ο Breton διατακτικά ώμολόγησε πώς το χάσμα αυτό, γι' αυτόν τουλάχιστο, ήταν άγεφύρωτο, άναγκάστηκε, αν και άπρόθυμα, καθώς δείχνει ο Nadeau, να μπει στην κατηγορία του καλλιτέχνη κι' από το γεγονός αυτό η κίνηση πήρε έπιπρόσθετη πρώθηση. Πριν απ' την κρίση του Μονάχου η κίνηση του σουρρεαλισμού είχε γίνει παγκόσμια κι' ο Breton ήτανε όλότελα άπασχολημένος στην καλλιτεχνική κι' οργανωτική εργασία. 'Αργότερα, η συνάντησή του με τον Τρότσκι στο Μεξικό πρέπει να το βοήθησε να κατευνάσει τούς φόβους πού τυχόν είχε, γιατί ο Τρότσκι πίστευε πώς «ο άγώνας για την καλλιτεχνική άλήθεια» και «η αδιάσειστη πίστη του καλλιτέχνη στον έσωτερικό του 'εαυτό» ήταν οι μόνες συνθήκες κάτω απ' τις όποιες η τέχνη μπορούσε να σφρηλατηθή σε χρήσιμο όπλο για την έλευθερία των μαζών.

'Η έκρηξη του δεύτερου παγκόσμιου πόλεμου έθεσε άτυχο τέλος σ' αυτή την περίοδο της άνευαμμένης δραστηριότητάς. 'Από τότε λάβανε χώρα πολύ περισσότερες άλλαγές μέσα στην κίνηση: 'Η πιό άξιοσημείωτη απ' αυτές είναι το ρήγμα, στην 'Αμερική, μετξύ Breton και Salvador Dali (πού ο Breton τώρα τον έπονόμασε «Avida Dollars») κι' η μεταμόρφωση του Dali σε καθολικό φασιστή. 'Ο Jacques Prévert συνεργάζεται για πολλά χρόνια με τον παραγωγό φίλμς Marcel Carné και το πιό συμπληρωμένο του σενάριο είναι ίσως το «Les Enfants du Paradis» (υπάρχει μιá άλλη δόση σουρρεαλιστικού «τραγικού χιούμορ» στην άπόδοση του χαρακτηριστού του δολοφόνου Lacenaire). 'Ο Raymond Queneau είναι συγγραφές διαφόρων σατιρικών μυθιστορημάτων, έπηρεασμένος επίσης από την προσωπική του έρμηνεία του «τραγικού χιούμορ». 'Ο Louis Aragon άρχισε με μιá μεγάλη έπιτυχία μιá σειρά από πολύτομα μυθιστορήματα έκπληκτικά άδεια από κάθε είδος χιούμορ, μα πού για την όδυνηρή ειλκρίνεϊα τους δεν υπάρχει η παραμικρή άμφιβολία. 'Ο Paul Iuard εξέλισσεται σ' όλο και μεγαλύτερο ποιητή... 'Ο André Breton φαίνεται να έχει την πιό μιáλη έμπιστοσύνη στο έργο του Julien Graeg, συγγραφέα μιáς διοργανικής

καὶ κριτικῆς μελέτης γιὰ τὸν Breton καὶ διαφόρων μυθιστορημάτων, ποῦ ἐπιφανειακὰ δίνουνε τὴν ἐντύπωση πὼς ἀνήκουνε στὴ σχολὴ τοῦ Πόε, καὶ ποῦ τὸ βιβλίον τοῦ «Beau ténébreux» ἔχει κριθῆ ἀπὸ τὸν Ἀρχηγὸ ὡς «l'auteur maîtresse de la surréalisme». Ἡ Γοτθικὴ πλευρὰ τῆς κίνησης φαίνεται λοιπὸν νὰ ἐπικρατεῖ: Μὰ καθὼς τὰ «Κρυμμένα πρόσωπα» τοῦ Salvador Dalí εἶναι γραμμένα στὴν παράδοση τοῦ roman noir, ἔτσι καὶ τὸ ἔργο τοῦ Graec εἶναι στὴν ἐκτέλεση πλησιέστερο πρὸς τὸ στυλ τοῦ Quida παρὰ πρὸς τὸ στυλ τοῦ Sade ἢ τοῦ Lautréamont, καὶ παρουσιάζει πολλὰ σημάδια μιᾶς ρομαντικῆς fin-de-siècle κατάπτωσης, ὁλότελα ἀσυμβίβαστης μετὰ τὴν ἀξίωση τοῦ Breton πὼς ὁ σουρρεαλισμὸς εἶναι ἀκόμα «à l'avant-garde».

Ὁ καιρὸς ἔχει ἀναμφίβολα ἔλθει, ὅπως ὅποτε, γιὰ μιὰ ἐντελῶς ἀμερόληπτη στάθμιση τῆς ἀξίας τοῦ σουρρεαλισμοῦ. Ὁ Carrouges, προσηλωμένος στὸ σουρρεαλισμὸ, θιάζεται νὰ προβλέψει τὴν ἀντίδραση τοῦ ἀναγνώστη στὰ συμπεράσματά του, κι' ἀπὸ εὐαισθησία, πηδώντας μπροστά, ὑπερασπίζει τὴν κίνηση ἀπὸ ἐχθρική κριτικὴ, πρὶν ἀκόμα διατυπωθῆ μιὰ τέτοια κριτικὴ. Ποιὰ ὅμως ὑπῆρξεν ἡ πραγματικὴ συμβολὴ τοῦ σουρρεαλισμοῦ ἐναπόκειται στὸν ἀμερόληπτο κριτικὸ νὰ ἀποφασίσῃ.

Ὁ André Breton ἀρνεῖται ὡστόσο πὼς ἡ κίνησις εἶναι νεκρά: ἂν πραγματικὰ ὁ σουρρεαλισμὸς εἶναι σήμερα ὑπὸ ἀναγέννηση κι' ἔχει τὴ δύναμη ν' ἀνακτήσῃ μέρος τῆς προηγούμενης του ζωτικότητος, θὰ μπορούσε ἴσως νὰ χρησιμεύσῃ σὰν εὐπρόσδεκτο διεγερτικὸ στὸν λήθαργο ποῦ ἐπικρατεῖ σήμερα στὴ λογοτεχνία καὶ τὴν Τέχνη γενικώτερα.

(Ἀπόδοσις)

Z. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

ΤΖΙΟΒΑΝΝΙ ΒΟΚΚΑΚΙΟΥ (1313-1375)

ΕΡΩΤΙΚΟ ΟΡΑΜΑ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

Κοντὰ σ' ἕνα πηγάδι
 μὲ καθαρὸ νερὸ
 καθόνταν τρεῖς κοπέλλες
 καὶ μὲ κρυφὸ καμὸ
 μιλοῦσαν γιὰ λουλούδια,
 λέγαν γιὰ τὸν καιρὸ,
 τραγοῦδαγαν τραγοῦδια
 ἢ σέρναν τὸ χορὸ.

Ξάφνου ἢ μιὰ ρωτάει:
 —Κορίτσι, τί θὰ γίνῃ
 ὡς παίζουμε ἂν ἔρθουν
 μὲ χάρδια οἱ καλοὶ μας;
 Καμμιά μας δὲ θὰ μείνῃ
 ἐδῶ νὰ τοὺς δεχτῇ;
 Καὶ τρομαγμένες πρέπει
 νὰ φύγουμε ἀμέσως,
 κακὸ μὴν ἀκουστῇ;
 Κ' οἱ ἄλλες ἀπαντοῦνε
 μὲ σιγανὴ φωνὴ
 ποῦ φθάνει ὡς τ' αὐτιά μου
 σὰν αὔρα πρωινή:
 —Μόνο τρελλὴ γυναίκα
 θὲν νάφευγε μακρὰ
 ἀπὸ μιὰ τέτοια τύχη
 καὶ μιὰ τέτοια χαρά!

Μεταφρ. ΑΝΤΡΕΑ ΓΑΒΡΗ

T. S. ELIOT

ASH-WEDNESDAY *

I

Ἐπειδὴ δὲν ἐλπίζω πῶς θὰ γυρίσω πάλι,
 Ἐπειδὴ δὲν ἐλπίζω,
 Ἐπειδὴ δὲν ἐλπίζω νὰ γυρίσω,
 Ποθώντας τ' ἀνθρώπου αὐτὸ τὸ δῶρο καὶ τὸ σκοπὸ,
 Πιότερο δὲν παλεύω πιά γιὰ νὰ παλεύω γιὰ τέτοια πράματα τραβώντας.
 (Γιὰ ποιὸ σκοπὸ ὁ γερασμένος τὰ φτερά του θάπλωνε ἀητός;)
 Γιατί δὲν θρηνοῦσα
 Τῆς βασιλείας τῆς διαβατικῆς τῆ δύναμη πού ρεῦει;
 Ἐπειδὴ δὲν ἐλπίζω νὰ γυρίσω πάλι
 Τὴν πρόσκαιρη δόξα τῆς ἀληθινῆς ὥρας,
 Ἐπειδὴ δὲ νομίζω,
 Ἐπειδὴ γυρῶζω πῶς δὲ θὰ γυρῶζω
 Τὴ μιὰ ἀληθινὴ πρόσκαιρη δύναμη,
 Ἐπειδὴ δὲ μπορῶ νὰ πῶ
 Ἐκεῖ, ὅπου τὰ δέντρα λουλουδιζοῦν, καὶ ἀναθρῶζοῦν εἰς πηγές, γιατί ἐκεῖ
 τίποτε δὲν εἶναι πάλι,

Ἐπειδὴ γυρῶζω πῶς ἡ ὥρα εἶναι πάντοτε ὥρα
 Κι' ὁ τόπος πάντοτε καὶ μόνον τόπος εἶναι,
 Κι' ὅ,τι ἔναι ἀληθινό, γιὰ ἓνα καιρὸ μονάχα ἀληθινὸ εἶναι
 Καὶ γιὰ ἓνα τόπο μόνον,
 Χαίρουμαι πού τὰ πράματα εἶναι ὅπως εἶναι καὶ
 Τὸ εὐλογημένο ἀπαρτιοῦμαι πρόσωπο
 Καὶ τὴ φανὴ ἀπαρτιοῦμαι,
 Ἐπειδὴ νὰ ἐλπίζω δὲ μπορῶ πῶς θὰ γυρίσω πάλι.
 Χαίρουμαι πού τὰ πράματα εἶναι ὅπως εἶναι καὶ
 Νά, χαίρουμαι γι' αὐτό του.

Καὶ σὸ Θεὸ προσεύκουμαι ἴλεως νὰ φανῆ σὲ μᾶς
 Καὶ γὰ ξεγάσω ἴσως, προσεύκουμαι,
 Τοῦτες τὶς ὑποθέσεις πού μὲ τὸν ἑαυτὸ μου τόσο πολὺ ζητάζω,
 Τόσο πολὺ ἐηγῶ.

(*) Τὸ Ash-Wednesday, ἀπὸ τὰ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὰ ποιήματα τοῦ T. S. Eliot, γραμμένον γύρω στὰ 1930, ἀνήκει στὴν περίοδο τὴν μετὰ τὴν προσχώρησίν του στὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας. Τὸ ποίημά του αὐτὸ ἔχει χριστιανικὴ θέσις—ὅπως ἄλλωστε τόσα ἄλλα του—θέσις πού διαφαίνεται καθαρὰ. Ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ ποιήματος, πού τὴ ντύνει μ' ὄλο κείνο τὸ πλῆθος τῶν συμβόλων, εἶναι ἡ ἑξής:

Ἀπὸ τὴν κατανόησιν τοῦ ἀμετάβλητου τοῦ χρόνου, καὶ κατὰ ἓνα τρόπο τοῦ χρόνου, καὶ τῆ συναισθησῆ, ἀπὸ τὴν ἄλλη, τοῦ ἐφήμερου τοῦ ἀνθρώπου ἀπάνω στὴ γῆ, ξεκινᾷ γιὰ κάτι πιὸ σταθερὸ καὶ αἰώνιον, αὐτὸ πού, κατὰ τὴ χριστιανικὴ ἀντίληψιν, ἀποτελεῖ τὴν αἰώνια ζωὴν. Στὴν πάλιν του ὅμως γιὰ ν' ἀδράξει ὅ,τι ἔχει τάξει σάν σκοπὸ τῆς ὑπαρξῆς του, ἀνάγκη ν' ἀγωνισθῆ γιὰ τὴ λύτρωσίν του ἀπὸ τὰ πράγματα, τὸν κόσμον τὸ ρευστὸ καὶ διαβατικόν, πού παρεμβαίνοντας σ' αὐτὴν τὴν πορείαν τὸν ἀποτρέπουν ἀπὸ τὴ διαρκὴ ἐναντίωσιν, κι' ἀκόμα ν' ἀπαλλαγῆ ἀπ' ὅ,τι μπορεῖ νὰ τὸ δenei μὲ τὰ πράγματα, ὅπως εἶναι π.χ. ἡ ἀγάπη, οἱ πόθοι, οἱ ἀναμνήσεις, οἱ ἀναμνήσεις πραγμάτων κ.ά. Ἐδῶ ὁ Eliot συναντᾷ μὲ τοὺς νοσησιαρχικοὺς.

Λίγα τώρα γιὰ τὸν τίτλον τοῦ ποιήματος: Ash-Wednesday στὴ Δυτικὴ Ἐκκλησίαν εἶναι ἡ πρώτη μέρα τῆς τεσσαρακοστῆς, κι' ὀνομάζεται ἔτσι ἀπὸ τὴν τελετουργικὴν χρῆσιν τῆς στακτῆς, ὡς συμβόλου μετάνοιας στὴν καθιερωμένη τελετὴ τῆς ἡμέρας. Τὸ ἔθιμον, βασισμένον προφανῶς ἀπάνω στον «κάνονα», τὴν τιμωρία τοῦ «ράσου καὶ τῆς στακτῆς», πού ἀναφέρει ἡ Π. Διαθήκη (τοῦ ράσου μέσα σὸ ὅποιο τυλιγόνταν ἐκεῖνος πούπεσε σ' ἀμάρτημα γιὰ νὰ παρουσιασθῆ στὴν εἰδικὴν τελετὴ τῆς δημόσιας μετάνοιας—καὶ τῆς στακτῆς μὲ τὴν ὁποία πασπαλιζε τὸ πρόσωπό του), ἀπορρίφθηκε σ' ἐκεῖνες τὶς Ἐκκλησίας πού προσχώρησαν στὴ Μεταρρύθμισιν. Διατηρεῖται ὅμως στὴ Ῥωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησίαν κι' εἶναι γνωστὸ ὡς *die s cinerum*, δηλ. μέρα τῆς στακτῆς, ἢ *die s cinerum et cilicii*, μέρα δηλ. τῆς στακτῆς καὶ τοῦ ράσου. Ἐπίσης ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίας πού προσχώρησαν στὴ Μεταρρύθμισιν, διατηρεῖται ἀπὸ τὴ Ἀγγλικανικὴ μονάχα Ἐκκλησία, τιμᾶται ὅμως μ' ἰδιαίτερον τρόπο, [οἱ πληροφορίες εἶναι παρμένες ἀπὸ τὴ Βρετανικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια].

Ἐπειδὴ δὲν ἐλπίζω νὰ γυρίσω πάλι
 Ἄσε τίς λέξεις τοῦτες ν' ἀπαντήσουν
 Γιὰ τὸ ὅ,τι ἔχει γίνει, νὰ μὴ γενεῖ ξανά,
 Ἴσως ἢ κρίση ἀπάνω μας τόσο βαρειά δὲν πέσει.

Ἐπειδὴ ἐτοῦτα τὰ φτερά γιὰ πέταγμα δὲν εἶναι πιά φτερά
 Παρὰ βεντάλιες μοναχὰ νὰ δέρνουν τὸν ἀέρα,
 Τὸν ἀέρα ποῦ ὀλότελα μικρὸς τώρα καὶ στεγνὸς εἶναι,
 Μικρότερος καὶ πιότερο ἀπὸ τὴ θέληση στεγνός,
 Μάθε μας γνωστικοὶ κι' ἄμυαλοι νάμαστε,
 Μάθε μας νὰ καθόμαστε βουβοί.

Προσευκῆσου γιὰ τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἐμᾶς καὶ στοῦ θανάτου μας τὴν ὥρα,
 Προσευκῆσου γιὰ μᾶς τώρα κάτι στοῦ θανάτου μας τὴν ὥρα.

II

Κυρά, λεοπαρδάλεις τρεῖς καθήσανε λευκὲς κάτω ἀπὸνα κέδρο
 Στῆς μέρας τῆ φρεσκάδα, ἀφοῦ ἀπὸ φαί εἶχανε ἀπαυδήσει.
 Ἄπ' ἀστὰ πόδια μου ἢ καρδιά καὶ τὸ σηκῶτι καὶ κείνο ποῦ θαλτὸ ἦταν
 Μέσα στὸ ἄδειο τοῦ καυκάου μου περιβλήμα. Καὶ ὁ Θεὸς εἶπε
 Τὰ κόκκαλα αὐτὰ θὰ ζήσουνε; Τὰ κόκκαλα αὐτὰ
 Θὰ ζήσουνε; Καὶ κείνο ποῦ θαλτὸ ἦταν
 Μέσα στὰ κόκκαλα (ποῦ εἶχε πιά στεγνώσει) μίλησε τερετίζοντας:
 Γιὰ τῆς κυρᾶς αὐτῆς τὴν καλωσύνη
 Καὶ γιὰ τὴ νοστιμάδα, καὶ ἐπειδὴ
 Στὴ σκέψη τῆς τιμᾶει τὴν Παρθένο,
 Λάμπουμε μὲ λαμπρότη. Κι' ἐγὼ ποῦ βρίσκουμαι ὑποκριτῆς ἐδῶ
 Τὰ ἔργα μου στὴ λήθη τὰ χαρίζω καὶ τὴν ἀγάπη μου
 Στῆς ἔρημος ποῦ θάρτει τὴ γενιὰ καὶ στοὺς καρποὺς τῆς κολοκύθας.
 Αὐτὸ ναι ποῦ λυτρῶνει
 Τὰ ἔντερά μου, τῶν ματιῶν μου τὰ νήματα καὶ τίς θαριοχώνευτες μερίδες
 Ποῦ οἱ λεοπαρδάλεις ἀπορρίχνουν. Ἡ Κυρά ἀποτραβήχτη
 Σ' ἕνα λευκὸ μέσα μανδύα, σὲ συλλογὴ, σ' ἕνα λευκὸ μέσα μανδύα.
 Ἄσε τὴ λημοσύνη νὰ ἰσοζυγιάσει τῶν κοκκάλων ἢ λευκότη'
 Καμιά ζωὴ αὐτὰ δὲν κλειοῦνε. Καθὼς ἐγὼ ξεχάστηκα
 Καὶ θάχω ξεχαστῆ, ὅμοια θάχω ξεχάσει,
 Ἔτσι ἀφοσιωμένος ἀπὸ δικό μου μαζωγμένος. Κι' εἶπε ὁ Θεὸς
 Προφητεία στὸν ἀγέρα, στὸν ἀγέρα μοναχὰ γιατί μονάχα τερετίζοντας
 Ὁ ἀνεμος θάστανε αὐτί. Καὶ τὰ κόκκαλα τραγοῦδησαν,
 Μὲ τὴν ἀκρίδα τὸ ἴσο νὰ κρατάει, λέγοντας:

Κυρά τῆς σιωπῆς
 Γαλήνια κι' ἀνήσυχη,
 Κομματιασμένη κι' ὀλόβολη,
 Ρόδο τῆς μνήμης,
 Τῆς λημοσύνης Ρόδο,
 Λιγόζωη καὶ ζωοδότρα,
 Ἡρεμη, χολωμένη.
 Τὸ Ρόδο τὸ μοναδικὸ
 Ὁ κῆπος εἶναι τώρα
 Ὅπου οἱ ἀγάπες ὅλες παίρνουν τέλος
 Πνιχτικὸ βασανιστήριον
 Ἀνανταπόδοτης ἀγάπης,
 Τὸ πιὸ φριχτὸ βασανιστήριον
 Ἀγάπης μεστωμένης,
 Τέλος τοῦ ἀτέλειωτου
 Γιὰ κανένα τέρμα ταξειδιοῦ,
 Καταστάλαγμα ἐκείου ὄλου
 Ποῦ ἀστάθμητο εἶναι,
 Λόγε, χωρὶς φθόγγο καὶ

Φθόγγε χωρίς λόγο,
Εὐλογία στή Μητέρα
Γιά τόν Κήπο

"Όπου οί ἀγάπες ὄλες παίρνουν τέλος.

Κάτω ἀπόνια κέδρο τὰ κόκκαλα τραγουδῆσαν λαμπερά καί μαζωγμένα:
Χαιρόμαστε μαζωγμένα νάμαστε, λίγο ὁ ἕνας κάναμε τάλλουνοῦ καλό,
Κάτω ἀπόνια δέντρο στής μέρας τῆ φρεσκάδα με τῆς ἀμμουδιάς τὴν εὐλογία
'Αποξεχνιούμενα τὰ ἴδια καί τόνα τάλλα, ἐνωμένα
Στῆς ἔρημος τῆ σιωπῆ. Αὐτὴ 'ναί πού θά μοιραστῆτε σεῖς
Μέ κλῆρο γῆ.
Αὐτὴ εἶναι ἡ γῆ. "Ἐχουμε τὴν κληρονομιά μας.

III

Στὴν πρώτη στροφή τῆς δεύτερης σκάλας
Γύρσια κι' εἶδα κάτω
Τὴν ἴδια μορφή ἀπάνω στοῦ κιγκλίδωμα στριμμένη
Κάτω ἀπ' τὴν ἄχνη, στοῦ θρωμισμένο μέσα ἀέρα,
Μέ τὸ διάβολο τῆς σκάλας νά παλεύει, πού φοροῦσε
Τὴν ξεγελάστρα φάτσα τῆς ἀπελπισιάς καί τῆς ἐλπίδας.

Στὴ δευτέρη στροφή τῆς δεύτερης σκάλας
Τις ἄφησα νά γυροφέρνουν, γυρνώντας κάτω:
Μορφές πιά δὲν ὑπῆρχανε καί σκοτεινὴ ἦταν ἡ σκάλα,
'Υγρὴ, ὀδοντωτῆ, σὰ γέρου στόμα πού σαλιάζει, ἀνέλπιδα,
'Η σὰν ἐνὸς γερασμένου σκυλόψαρου ὁ ὀδοντωτὸς οἰσοφάγος.

Στὴν πρώτη στροφή τῆς τρίτης σκάλας
Ἐνα ἀπὸ βρόντο σφαλισμένο παραθύρι ἦταν ξεκοιλιασμένο σὰ σύκου καρπὸς
Καί πέρα ἀπ' τοῦ ἀσπραγκαθιοῦ τὸν ἀνθὸ κι' ἐνὸς θοσκοτόπου τῆ σκηνῆ
'Η σιλουέττα ἡ πλατύστερη σὲ πράσινα ντυμένη καί γαλάζια
Τοῦ Μᾶη τὴν ὥρα μάγευε με μιὰ παλιά φλογέρα.
Γλυκὰ εἶν' τὰ μαλιά πού ἀνιμίζουν, καφετιὰ μαλιά πάνω ἀπ' τὸ φουσκωμένο
[στόμα,

Αἰλιὰ καί καφετιὰ μαλιά,
Σύγχυση, τῆς φλογέρας μουσικῆ, πατήματα καί σταματήματα
Τοῦ νοῦ πάνω ἀπ' τὴν τρίτη σκάλα,
Ξεφτίζοντας, ξεφτίζοντας· πέρα ἀπὸ ἀπαντοχὴ κι' ἀπελπισιά καί δύναμη
Στὴν τρίτη σκαρφαλώνοντας τῆ σκάλα.

Κύριε, δὲν εἶμαι ἄξιος,
Κύριε, δὲν εἶμαι ἄξιος,
Μὴ τὸ λόγο μιλῶ μονάχα.

IV

Ποιὸς ἀνάμεσα περπάτησε στοῦ μενεξέ καί τὸ μενεξέ;
Ποιὸς περπάτησε ἀνάμεσα
Στὰ πλήθια εἶδη τοῦ ποικίλου πράσινου,
Μέσ' σὲ λευκὸ πηγαίνοντας καί γαλάζιο, μέσ' στῆς Μαρίας τὸ χρῶμα
Γι' ἀσήμαντα μιλώντας πράματα,
Στὴν ἀγνοια μέσα τοῦ αἰώνιου πένθους καί τῆ γνώση,
Ποιὸς ἀνάμεσα πορευτῆκε στοὺς ἄλλους πού πορεύονται,
Ποιὸς, τέλος, νά δυναμώσουν ἔκανε οἱ πηγές καί νά δροσίουν τὰ πηγάδια ;
Τὸ θράχο φρέσκαρε τὸ στεγνὸ καί στέριωσε τὴν ἄμμο
Στοῦ Σελφινιοῦ μέσα τὸ γαλάζιο, γαλάζιο ἀπ' τῆς Μαρίας τὸ χρῶμα.
Sonegna vos.

Τὰ χρόνια εἶν' ἐδῶ πού περπατᾶν ἀνάμεσα, παίρνοντας
Μακρὰ φλάουτα καί βιολιά, φέρνοντας πίσω
Μιὰ πού στὸν καιρὸ μέσα πορεύεται σ' ὕπνο ἀνάμεσα καί ξύπνιο, φορώντας

Λευκό φῶς, ὅλο πτυχες χυμένο ὀλόγουρά της, ὅλο πτυχές.
 Τὰ νέα περπατᾶνε χρόνια, φέρνοντας πίσω,
 Μέσα ἀπὸνα σύγνεφο λαμπερὸ δακρύων, τὰ χρόνια, πίσω φέρνοντας
 Μ' ἕνα καινούργιο σίχο τὴ ρίμα τὴν παλιά. Ξαγοράστε
 Τὸ χρόνο. Ξαγοράστε
 Ἦ ἀπίθανο ὄραμα μέσ' στᾶψηλότερο ὄνειρο.
 Ἐνὼ ἄλογα τρία στολισμένα τὸ χρυσομένο σέρνουν νεκραμάξι.

Ἡ σιωπηλὴ ἀδερφή σὲ πέπλο μέσα γαλάζιο καὶ λευκὸ
 Στοὺς ἴταμους ἀνάμεσα, πίσω ἀπ' τοῦ κήπου τὸ θεὸ
 ἢ ἄφωνο εἶν' τὸ φλάουτό του, τὸ κεφάλι ἔκλινε κ' ἐσήμανε,
 Ὅμως καμμιά δὲν εἶπε λέξη.

Ἄλλὰ ἡ πηγὴ ψηλὰ ἀναπηδᾷ καὶ τὸ πουλὶ κάτω τραγουδαίει:
 Ξαγοράστε τὴν ὥρα, τὸνειρο ξαγοράστε
 Τανάκουστου σημάδι λόγου, τᾶρρητου,
 Ὅσπου χίλια ἀπὸ τὸν ἴταμο ἀνασεῖσει ψιθυρίσματα ὁ ἄνεμος!
 Κι' ὕστερα ἀπ' αὐτὸ τὴν ἐξορία μας.

V

Ἄν ὁ χαμένος λόγος εἶν' χαμένος, ἂν ξοδεμένος εἶναι ὁ ξοδεμένος λόγος,
 Ἄν ὁ ἀνάκουστος, ὁ ἄρρητος
 Λόγος εἶν' ἄρρητος, ἀνάκουστος.
 Ὁ ἄρρητος εἶν' ἀκόμα ὁ λόγος, ὁ Λόγος ὁ ἀνάκουστος,
 Ὁ δίχως καμμιά λέξη Λόγος ἐντὸς
 Τοῦ κόσμου καὶ γιὰ τὸν κόσμο.
 Καὶ στὸ σκοτάδι ἔλαμψε τὸ φῶς καὶ
 Ἐναντία στὸν Κόσμο γυροφέρνει ἀκόμα ὁ κόσμος ὁ ἀνήσυχος
 Ἀπὸ τὸ κέντρο γύρω τοῦ Λόγου τοῦ γαλήνιου.

Ἦ, λαός μου, τί ἐποίησά σοι ;

Ποῦ ὁ λόγος θὰ θρεθῆ, ποῦ ὁ λόγος
 Θ' ἀντηχῆ; Ὅχι ἐδῶ, τόση δὲ βασιλεύει σιωπή.
 Ὅχι στὴ θάλασσα ἢ στὰ νησιά ἀπάνω, οὔτε
 Στὸν κάμπο ἀπάνω, στὴν ἔρημο εἶτε στὸ βραχοτόπι,
 Γιὰ τοὺς ποὺ μέσα στὸ σκοτάδι περπατοῦν
 Ὅμοια τὴ μέρα καὶ τὸ θράδυ.
 Ἡ ὥρα ἢ ἀληθινὴ κι' ὁ τόπος ὁ ἀληθινὸς δὲν εἶν' ἐδῶ
 Τόπος εὐλογίας κανεὶς γιὰ κειοὺς ποὺ φεύγουνε τὸ πρόσωπο,
 Ὅρα καμμιά χαρὰς γι' αὐτοὺς, ποὺ μέσ' στὸ θόρυβο
 Πορεύονται καὶ τὴ φωνὴ ἀρνιοῦνται.

Ἡ μέσ' σὲ πέπλο ἀδερφή θὰ πεῖ μιὰ προσευχὴ γιὰ
 Αὐτοὺς ποὺ στὸ σκοτάδι περπατᾶν, ποὺ σένα διάλεξαν κι' ἐναντίᾳ σου στέκουν,
 Κεῖνους ποὺ πᾶς' στὸ κέρατο ξεσχίστηκαν ἀνάμεσα σ' ἐποχὴ κι' ἐποχὴ, καιρὸ
 ἰκαὶ καιρὸ, ἀνάμεσα

Ὅρας καὶ ὥρας, λόγου καὶ λόγου, δύναμης καὶ δύναμης, αὐτοὺς ποὺ καρτεροῦν
 Μέσ' στὸ σκοτάδι; Ἡ μέσ' σὲ πέπλο ἀδερφή θὰ πεῖ μιὰ προσευχὴ
 Γιὰ τὰ ποὺ στέκουνε στὴ ξάπορτα παιδιὰ
 Ποὺ δὲ θὰ φύγουν καὶ δὲ μποροῦνε νὰ προσευχηθοῦν:
 Γιὰ κείνους προσευκήσου ποὺ διάλεξαν κι' ἐναντία στέκουν

Ἦ, λαός μου, τί ἐποίησά σοι ;

Ἡ μέσ' σὲ πέπλο ἀδερφή στὰ λυγερά ἀνάμεσα
 Ἰταμόδεντρα γιὰ τοὺς ποὺ τὴν πληγώνουν θὰ προσευχηθῆ
 Καὶ τρουαγεμένοι εἶναι καὶ νὰ παραδοθοῦνε δὲ μποροῦν
 Καὶ στὸν κόσμο μπροστὰ θεβαιώνουν καὶ στοὺς θράχους ἀνάμεσα λένε ὄχι.
 Στὴ στερεὴ μέσα τὴν ἔρημο, στοὺς στερνυλοὺς ἀνάμεσα γαλάζιους θράχους,
 Τὴν μέσ' στὸν κήπο ἔρημο, τὸν κήπο μέσ' στὴν ἔρημο

Τῆς ξηρασίας, φτύνοντας ἀπ' τὸ στόμα τοὺς σπόρους πού ἐρίψανε τοῦ μῆλου.
 ὦ, λαὸς μου!

VI

Ἄν καὶ δὲν ἐλπίζω νὰ γυρίσω πάλι,
 Ἄν καὶ δὲν ἐλπίζω,
 Ἄν καὶ δὲν ἐλπίζω νὰ γυρίσω.

Ἄνάμεσα τοῦ κέρδους αἰωρούμενος καὶ τοῦ χαμοῦ
 Σ' αὐτὸ τὸ στενωρόμι, ὅπου τὰ ὄνειρατα περνᾶν,
 Τόνειροδιάβατο λυκόφως γέννησης ἀνάμεσα καὶ θανάτου
 (Φώτισέ με, πατέρα) ἂν καὶ δὲ θάθελα νὰ νείρουμε τὰ πράματα ἐτούτα
 Ἄπ' τὸ διάπλατο παράθυρο πρὸς τὴν ἀκτὴ τῆ γρανιτένια
 Ἰάσπρα ἀμμοπούλια πρὸς τὸ γιालὸ πετᾶν ἀκόμα, πρὸς τὴ θάλασσα πετώντας
 Φτερά ἀκομμάτιαστα.

Κι' ἡ χαμένη καρδιά στεριώνει καὶ γιορτάζει
 Μέσ' στίς χαμένες πασχαλιές καὶ τίς χαμένες θαλασσινὲς φωνές
 Καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἀδύναμο παίρνει ζωὴ νὰ σηκωθῆ
 Γιὰ τὴ χρυσόβεργα πού λύγισε, καὶ τῆς χαμένης θάλασσας ἡ μυρουδιά
 Σηκώνεται νὰ ξαναζωντανέψῃ
 Τὴν κραυγὴ τοῦ ὀρτυκιοῦ καὶ τὸν πού γυροφέρνει χαραδριό,
 Καὶ τὸ μάτι πλάθει τὸ τυφλὸ
 Τίς ἀδειες τίς μορφές στὰ φιλντισιένια ἀνάμεσα ξωπόρτια,
 Κι' ἡ μυρουδιά τὴ γέψη ξανανιώνει τ' ἀλατιοῦ τῆς ἀμμουδερῆς γῆς.

Ἦς ἔντασης ἐτούτη εἶν' ἡ ὥρα θανάτου ἀνάμεσα καὶ γέννησης
 Τῆς μοναξιάς ὁ τόπος ὅπου τρία περνοῦν ὄνειρατα
 Σὲ βράχια ἀνάμεσα γαλάζια.
 Ἄλλ' ὅταν οἱ φωνές ἀπὸ τὸ ἰταμόδεντρο ριγμένες σέρνονται μακρὰ,
 Τὸν ἄλλο ἄσε ἴταμο ν' ἀνασειστῆ καὶ ν' ἀπαντήσῃ.
 Εὐλογημένη ἀδερφή, ἀγία μητέρα, τῆς κρήνης πνεῦμα, πνεῦμα τοῦ κήπου,
 Παίγνιο μὴ ἐπέτρεψε νὰ κάνουμε μὲ ψέμα τοὺς ἴδιους μας ἑαυτοὺς.
 Μάθε μας γνωστικοὶ κι' ἄμυαλοι νάμαστε,
 Μάθε μας νὰ καθόμαστε βουβοὶ
 Μέσα σ' αὐτοὺς, ἀκόμη ἂν εἶν', τοὺς βράχους,
 Ἢ εἰρήνη μας στὴ θέλησή Του
 Καὶ μέσ' σ' αὐτοὺς, ἀκόμη ἂν εἶν', τοὺς βράχους,
 Ἄδερφή, μάνα,
 Καὶ τοῦ ποταμοῦ πνεῦμα, πνεῦμα τῆς θάλασσας,
 Νὰ μὴ ξεκόψω ἐπίτρεπέ μου.
 Καὶ τὴν κραυγὴ μου ἄσε νὰ φτάσει ὡς Αὐτόν.
 Καὶ τὴν κραυγὴ μου ἄσε νὰ φτάσει ὡς Αὐτόν.

Μεταφρ. Α. ΠΑΣΤΕΛΛΑΣ

Ο ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΣΤΙΧΟΣ

ΕΝ Η ΚΑΡΚΙΑ ΜΟΥ ΠΟΤΑΜΟΣ...

Ἐν ἡ καρκιά μου ποταμὸς
 τζιαὶ σοῦνι μιὰ βαρκοῦλλα
 μ' ἕναν, ὀλόασπρον παννὶν
 τζιαὶ μέσα ταξιδεύεις.
 Τζ' ἔνν τὸ νερόν τὰ δάρκα μου
 π' ἀτέλειωτα σιωνώνουν
 τὰ μμάδικια μου γιὰ σέναν...

ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΛΩΝΑΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ Η ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ

«Ο δὲ ἀνεξέταστος ἕως
οὐ ἑωτὸς ἀνθρώπων».

Ἡ πρωτοχρονιά ἀποτελεῖ σταθμὸν συμβατικὸν, γιατί, βέβαια, ἡ αἰωνιότητα δὲν ξέρει ἀπὸ περιορισμοὺς καὶ δὲν καταλαβαίνει ἀπὸ συγκινήσεις. Τραβάει ψυχρὴ κι' ἀμέριμνη τὸ δρόμὸ τῆς, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ σταματήσει πουθενά! Τὸ προνόμιον τῶν ρομαντισμῶν ἀνήκει στὸν ἄνθρωπον... Ἄλλωστε τὸ χρόνο, σὰν διάστημα καθορισμένο, ἐμεῖς τὸ δημιουργοῦμε κι' ἐμεῖς τὸν ἐνσαρκώνουμε — μὲ τὴ μνήμη, τὸ αἶσθημα καὶ τὴν προσδοκίαν μας. Κι' ἀκριβῶς γιατί μᾶς εἶναι ὑπόθεση ὑποκειμενικὴ δὲν εἶν' εὐκόλῳ ν' ἀγνοήσουμε τὸν κύκλον του. Ὅσο, μάλιστα, τραγικότερη γίνεται ἡ ζωὴ μας τόσο αἰσθητότερη ἀποβαίνει ἡ ἀνάγκη τῶν συμβολικῶν σταθμῶν. Πάνω ἀπ' τὸ χώρο πού μᾶς προσφέρουν μπορούμε νὰ ἐποπτεύσουμε κάπως θαυότερα τὸν ἑαυτὸ μας καὶ ν' ἀντικρύσουμε φωτεινότερα, ἴσως, τοὺς σκοποὺς μας καὶ τοὺς δρόμους μας.

Στὰ παιδικὰ μας χρόνια βλέπαμε τὴν πρωτοχρονιά σὰν μιὰ ἀνυπόμονη νοσταλγία καὶ τὴν περνούσαμε μὲ παιγνίδια καὶ χαρὲς. Τώρα ἡ συνείδηση, γιομάτη ἀπὸ ἀγωνία, ἀνοζητᾷ τὸ σταθερὸ καὶ διώσιμον χθές, πού θὰ τὴ βοηθήσει νὰ ὀρθώσει κάπως στέρεο τὸ αὔριο. Κι' ἔρχεται νὰ σταθῇ, ὅλη δέος, πάνω ἀπ' τὸ «μεταίχιμῳ» τοῦ χρόνου, γιὰ νὰ ψάξῃ καὶ νὰ ἐτοιμάσει. Τὸ γέλοιο ἔσθησε ἀπὸ τὰ χεῖλη τῶν ἀνθρώπων. Τῆ θέσῃ του πήρε ἡ ἔγνοια, πού δὲν αὐλακώνει μόνο τὰ μέτωπα, μὰ καὶ τὶς ψυχές. Ἡ πρωτοχρονία σήμερα ἔχει τὴν ἔγνοια τοῦ ὅτι, μετὰ τὴν παγκοσμιότητα τῆς, σμίγει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους μὲ κοινὰ ὁράματα καὶ συναισθήματα, κοινὲς ἀνησυχίες καὶ νοσταλγίες, κοινούς σκοποὺς...

Φτάσαμε, ἀλοῖμον, σὲ μιὰ ἐποχὴ πού, ἀπὸ κόπωση ἢ αὐταπάτη, ἔρχασε τὸν ἄνθρωπον, πού ἄρχισε νὰ πιστεύει στὴ λυτρωτικὴ δύναμη τῆς καταστροφῆς, κι' ἄπλωσε παντοῦ τὴ φριχτὴ προσδοκίαν τοῦ «ὅτι θέλει ἄς γίνει». Ἡ ψυχὴ πάει νὰ στεγνώσει καὶ τὸ λογικὸ νὰ διασφραρῇ. Τὸ φάσμα τοῦ πολέμου, πού τύλιξε καὶ πάλιν τὴ γῆ μας, σὰν ν' ἀ-

ποτελεῖ ἐλπίδα πιά... Ἀκατάσχετες οἱ δυνάμεις τοῦ ἐνοστίχτου ξεχύθησαν πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις γιὰ νὰ ρυθμίσουν τὰ πεπρωμένα μας καὶ τὴ ζωὴ μας. Τὸ φιλοπόλεμον μένος, πού ξέσπασε πάνω ἀπ' τὸ μοιραῖον Παράλληλον τῆς μακρυνῆς Κορέας, δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι τυχαῖον. Γιατί τότε δὲ θ' ἀπειλοῦσε τόσο ἐγκληματικὰ τὸν κόσμον ὅλον.

Κακὰ εἶναι τὰ ψέματα... Ὁ ἄνθρωπος διατρέχει τὸν ἔσχατον κίνδυνον ἀπ' τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸ του. Κι' ἀσφαλῶς θὰ τὴν πάθει ἀσχημα, ἂν δὲ θελήσει νὰ ἀντιληφθῇ πῶς εἶναι καιρὸς νὰ ἐπαναφέρει στὴν κυριαρχικὴν τοῦ θέσῃ τὸ Πνεῦμα. Τότες μόνο θὰ συνέλθει. Καὶ θὰ ἰδεῖ πῶς δὲν εἶν' ἡ καταστροφή κι' ὁ πόλεμος πού λύσων τὰ προβλήματα, μὰ ἡ ἀληθινὴ εἰρήνη, πού ἡμερώνει τὰ πάθη καὶ ὀδηγεῖ στὴν ἀλληλοκατανόησιν καὶ τὴν ἀνοδο. Ἡ Ἱστορία, μὰ κι' αὐτὴ ἡ πρόσφατη πείρα του, δὲν τοῦ λένε τίποτε;

Οἱ χτύποι τοῦ ρολοιοῦ πού θὰ σημάνουν τὰ τελευταῖα μεσάνυχτα τοῦ χρόνου πού φεύγει, ἂν θελήσουμε, μπορεῖ νὰ ἠχήσουν ἐγερτήριον μέσα μας. Ὅποτε οἱ κοιμισμένες δυνάμεις, πού νάρκωσαν τὸ ἐνοστίχτον, θὰ ξυπνήσουν, γιὰ νὰ ἐπανεέλθουν — ψυχὴ καὶ λόγος — στοὺς γνῶριμους καὶ δημιουργικοὺς τοὺς χώρους. Ἡ περισυλλογὴ πού θὰ ἐπακολουθήσει θὰ φέρει τὸν αὐτοῦλεγκον, κι' ὁ τελευταῖος αὐτὸς τῆ σταθερῆ ἐκείνη ἀπόφαση, πού θὰ ξεκαθαρίσει καὶ θ' ἀνανεώσει τοὺς προσανατολισμοὺς καὶ τὶς ἐλπίδες.

Στὸν ἀπολογισμὸν πού θὰ κληθοῦμε νὰ κάμουμε, ὀφείλομε νὰ σταθοῦμε τόσο στὶς ἀντιξοότητες καὶ τὶς ἀτυχίες πού μᾶς παίδεσαν, ὅσο καὶ στὶς τυχόν χαρὲς πού λίκνισαν, κατὰ τὸ παρελθόν, τὶς ψυχές μας. Ὅχι, βέβαια, γιὰ νὰ κλάψουμε ἢ νὰ σταματήσουμε στὴ χθελσινὴ ἐπιτυχία μας, μὰ γιὰ νὰ ἐξουδετερώσουμε τὰ αἷτια τῆς δοκιμασίας μας καὶ νὰ ἐνισχύσουμε τὴν διεκδίκηση τοῦ ἐσωτερικοῦ ἑαυτοῦ μας γιὰ ἐπιτεύγματα εὐρύτερα καὶ σταθερώτερα. Γιατί, ἂν ἡ ζωὴ ἀξίζει, δὲν εἶναι τόσο γι' αὐτὸ πού εἶναι, ὅσο γι' αὐτὸ πού μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ γίνει. Ὁ ἔλεγχος, πού ἀναφέραμε, θὰ μᾶς βοηθήσει ἀσφαλῶς νὰ ἰδοῦμε τὴν ἀληθειαν αὐτὴ καὶ θὰ μᾶς ἀνοίξει τὰ μάτια πρὸς τὴν ἐκβύθη. Τότες θὰ κερδίσουμε καὶ τὸ μυστικὸν τῆς ἀποστολῆς μας.

Δύσκολοι, αλήθεια, οί καιροί. Μά ἂν οἱ συνθήκες δὲν ὑπόσχονται μιὰν ἄμεση ἱκανοποίηση σὲ μᾶς, ἄς ἄρκεστοῦμε μὲ τὸ νεοῦλληνα χρονογράφο «στὴ μεγάλη χαρὰ πὼς δουλεύουμε γιὰ κείνους ποὺ αὔριο θὰ χαίρουνται μὲ τοὺς καρπούς τῶν εὐγενικῶν καὶ ἥρωικῶν κόπων μας, ἐκείνων ποὺ θὰ κοπιᾶζουν πολὺ λιγώτερο, γιὰ νὰ ζοῦν πολὺ περισσότερο, χωρὶς φυσικὰ καὶ νὰ μετανοοῦν γι' αὐτὸ ποτέ, ἀφοῦ ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς θὰ τοὺς παρακολουθεῖ ὡς τὸν τάφο».

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

'Ανευρέθη ἀπηγχονισμένος.

«'Ανευρέθη ἀπηγχονισμένος ὁ ἔ- τῶν 45, ἔγγαμος καὶ πατὴρ τέκνων. 'Ο αὐτόχειρ ἔπασχεν ἐκ νευρασθενείας».

Ἐγκλημα καὶ δράμα μαζί. Ἐγκλημα γιὰ τὴν κοινωνία, τὴν πατρίδα, τὴν οἰκογένεια. Δράμα γιὰ τὸν ἴδιο.

Ἄς παραπέμψουμε τὸ ἐγκλημα στὸ δικαστήριο τῆς ἱστορίας κι' ἄς πάρουμε τὸ δράμα γιὰ νὰ ἐξετάσουμε τὰ στοιχεῖα τοῦ αὐτόχειρος καὶ νὰ ἰδοῦμε τὴν οὐσιμότητα τοῦ δράματός του.

Ἡ λ ι κ ι ἄ 4 5 ἔ τ ῶ ν. Ἡ πειὸ ὄριμη ἡλικία, ὅπου ὁ ἄνθρωπος, στὴν ἀκμὴ τῆς σωματικῆς του ἐξελίξεως καὶ τῆς πνευματικῆς του ἰσορροπίας, εἶναι σὲ θέση ν' ἀποδώσῃ τὸ ἅπαντο τῆς σωματικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς του ἐνεργείας.

Ἐ γ γ α μ ο ς. Βρῆκε τὸν συνέταιρό του στὴ ζωῆ, μὲ τὸν ὅποιο ἀνέλαβε ὅλες τὶς κερδοζημίες τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως. Δικαιούχος καὶ ὀφειλέτης στὸν συνέταιρό του.

Π α τ ῆ ρ τ ἔ κ ν ω ν. Ἀπὸ τίς πειὸ σοβαρὲς ἐθνικῆς κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς ἐπιχειρήσεις, ποὺ ἀπαιτοῦν γιὰ τὴν ἐπιτυχία τους ἀτελειώτους καὶ ἐξαντλητικοὺς ἀγῶνες.

Ἐνας ἄντρας λοιπὸν στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας του καὶ στὴν ἀρχὴ ὅλων του τῶν ἀγῶνων ἐγκαταλείπει τὸ στίβο ὀριστικά. Προγυμνάστηκε ἀρκετὰ, ἔκανε ὅλες τὶς δοκιμαστικῆς ἐκκινήσεις καὶ τὴν ὥρα ποὺ ἔπρεπε νὰ ἐκκινήσῃ οὐσιαστικὰ γιὰ τὸν τερματισμὸ τοῦ ἀγῶνα, τὸ στρίψε ἀπότομα ἀπὸ τὸ στίβο, σὰν κάποια ἄλογα τοῦ ἵπποδρόμου, ποὺ μπροστὰ στὰ ἐμπόδια σηκώνονται στὰ πησινὰ τους, ρίχνουν κάτω τὸν ἀναβάτη καὶ τρέχουν ἀφηνιασμένα ἔξω ἀπὸ τὸ στίβο, χωρὶς νὰ τερματίσουν.

Ἐκανε τόσες προπαρασκευές κι' ἄρχισε ὅλα τὰ εἶδη τῶν ἀγῶνων, ποὺ δὲν

θὰ ἦταν βάσιμη ἡ ἐξήγησι πὼς δὲν πίστεψε στὸν ἀγῶνα.

Τὸν γέλασε ὁ συνέταιρός του καὶ δὲν ἀνέλαβε νὰ μοιραστῇ τὸ βάρος τῶν ζημιῶν, ἢ δὲν δούλεψε κανονικὰ στὴν ἐπιχείρησι; Μ' αὐτὸ εἶναι σχεδὸν κανόνας στοὺς συνεταιρισμοὺς, ὅπου ἀπὸ τοὺς ἐταίρους συνήθως ἐργάζεται ὁ ἕτερος κι' ἀπολαμβάνει ὁ ἄλλος. Καὶ νὰ συνέβαινε αὐτό, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐπιχείρησι, ἄνθρωπος ποὺ πίστεψε στὴν ἀξία τοῦ ἀγῶνα, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τ' ἀποτελέσματά του.

Ἐπειτα ποῖο ἐλαφρυντικὸ ἔχει ἡ ἀναίρεσις τῶν ἐπίσημων ὑπογραφῶν τῶν παιδιῶν, ποὺ ἔδωκε στὴν κοινωνία καὶ στὴν πατρίδα;

Ἄς δοῦμε τὸ κίνητρο τοῦ δράματος.

Ἐπᾶσχε ἀπὸ νευρασθένεια.

Τὸ ψωμοτύρι τῆς σύγχρονης παθολογίας, κατάντησε συχνότερη ἀπὸ τὸ συνάχι, πειὸ ἐπικίνδυνη κι' ἀπὸ τὸν καρκίνο. Εκείνος ὑπάρχων ἐλπίδες νὰ τεθῇ ὑπὸ ἐλεγχῶ. Αὐτὴ ποτέ.

Ἡ ἰσορροπία τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, ποὺ ἐξασφαλίζει τὴν ἰσορροπία τῶν νεύρων, εὐρίσκεται ὑπὸ δίωξι. Γενικὴ ψυχικὴ δυσκрасία.

Ἄγῶνας σκληρὸς γιὰ τὸ ψωμί. Πάντα πῖσω.

Ἄγῶνας γιὰ λίγα δράμα χαρᾶς. Τόνοι λύτης.

Ἄγῶνες γιὰ λίγη καλωσύνη. Πλημμύρα κακίας.

Ἄγῶνας ἐντατικὸς γιὰ τὸ σύν. Κανόνας τὸ πλῆν.

Ἐκουρδίστηκε ἡ ψυχικὴ ἄρπα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου καὶ δὲν ἀναδίδει παρὰ παράφωνες συγχορδίες. Ὅσο γιὰ μελωδίες, δὲν ἀνέχεται ἄλλες ἀπὸ ἐκεῖνες τῆς ράσπας καὶ τῆς σάμπας. Κι' ἂν τυχὴ κάποτε νὰ ξανακουρδισθῇ, ἡ ζωὴ δὲν τὴν ἀφήνει.

Σχοινιά, σπάγγοι, ἔχουν κατακτήσει τὰ νεῦρα ἀπὸ τὸ ἀγριο τράθηγμα. Πὼς ν' ἀναδῶσουν ἀρμονία;

Ἐνα ρωὶ χαλαρώνεται κι' ἡ τελευταία χορδὴ. Ἀποτέλεσμα; «'Ο αὐτόχειρ ἔπασχεν ἐκ νευρασθενείας», ἢ ἂν δὲν εἶναι τυχερὸς κι' ἀποτύχη τὸ διάδημά του «Προσάγεται ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ἐπὶ ἀποπειρᾶ αὐτοκτονίας, καὶ δεσμεύεται μὲ ἐγγύησιν».

Λυπηθῆτε τὸν αὐτόχειρα, οἰκτίρετε τὸν ἐγγυητὴ καὶ μὴ ζητήσετε νὰ καταλογίσετε εὐθύνες, γιὰτὶ σ' αὐτὸ τὸ ἐγκλημα—δράμα ὅλοι φαίμε. Ὅπως καταντήσαμε τὴ ζωὴ!

ΧΡ. ΠΑΠΑΧΡΥΣΟΣ ΤΟΜΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

T. B. Mitford, *New Inscriptions from Roman Cyprus*, *Opuscula Archaeologica* vol. VI. Edidit Institutum $\frac{3}{4}$ Romanum Regni Sueciae. Lund, C.W.K. Gleerup 1950. p. p. 95.

Ἀνατυπωθεῖσα ἐκ τοῦ VI τόμου τῶν *opuscula archaeologica* τῶν ἐκδόσεων τοῦ Σουηδικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ρώμης ἡ ὑπὸ ἐπιθεώρησιν μελέτη τοῦ καθηγητοῦ T. Mitford ἐκυκλοφόρησε πρό τινος χρόνου καὶ εἰς ἰδιαίτερον τεύχος. Περιλαμβάνει 50 ἐπιγραφὰς ἐκ Κύπρου τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ὧν αἱ πλείσται ἀπόκεινται εἰς τὸ Κυπριακὸν Μουσεῖον. Τινὲς τούτων εἶχον δημοσιευθῆ προηγουμένως, ἀλλὰ πολὺ ἐλλιπῶς, ὑπὸ τοῦ I. Περισιτιάνη εἰς τὸ γνωστὸν ἔργον του «Γενικὴ Ἱστορία τῆς Κύπρου». Διὰ τοῦτο ὁ συγγραφεὺς τῆς μελέτης ταύτης κρίνει ἀναγκαίαν τὴν ἀναδημοσίευσίν των.

Διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ὁ καθηγητὴς Mitford θέτει σταθερὰς τὰς βάσεις τῆς δημιουργίας ἐνὸς *corpus* τῶν Κυπριακῶν ἐπιγραφῶν τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἰσχυρόν, ὁ αὐτὸς εἶχεν ἤδη εἰς προηγουμένης του ἐργασίας ἀσχοληθῆ μετὰ τὰς κυπριακάς ἐπιγραφὰς καὶ εἶναι ἀναμφισβήτητος ὁ δυνάμενος κατ' ἐγκυρότερον τρόπον ἢ οἰοσθήποτε ἄλλος, νὰ ὀμιλῇ περὶ τῶν θεμάτων αὐτῶν (πρβλ. καὶ βιβλιοκρισίας περὶ διαφόρων ἐργασιῶν του δημοσιευθείσας εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦτο τόμ. ΙΔ (1949) σελ. 168 κ.έ. 356 κ.έ.).

Αἱ ἐκδιδόμεναι ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ἐπιγραφαὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων εἶναι σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου ἑλληνικαί, ἐλάχιστα δὲ ρωμαϊκαί, καὶ εἶναι ποικίλου περιεχομένου. Τὸ πλεῖστον εἶναι ἀναθηματικά εἰς θεοὺς καὶ αὐτοκράτορας καὶ τιμητικά, ἄλλαι δ' εὐχαὶ πρὸς θεοὺς, σχετικαὶ πρὸς τὴν καθ' ἡμέραν ζωὴν, ἀγροκτήματα κλπ., ἐπιγράμματα καὶ ἐπιτάφια ψηφίσματα πόλεων ἢ τοῦ κοινοῦ Κυπρίων, οἰκοδομικὰ ἔργα (ὕδραγωγεία) κ.ά. Ἡ ποικιλία τῶν θεμάτων δεικνύει, πόσον μεγάλης σημασίας εἶναι αἱ δημοσιεύμεναι ἐπιγραφαὶ διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ζωὴν τῆς Κύπρου καὶ τῶν Κυπρίων κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, αἱ ἱστορικαὶ γνώσεις μας περὶ τῶν ὁποίων εἶναι πολὺ περὶωρισμέναι. Προσεκτικὴ μελέτη τῶν ἐπιγραφῶν τούτων δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς σχηματισμὸν ὀρθῆς ἀντιλήψεως περὶ τῶν ἐν Κύπρῳ

πραγμάτων τόσοσ ἀπὸ δημοσίας ὅσον καὶ ἀπὸ ἰδιωτικῆς ἀπόψεως κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Αἱ πλοῦσαι ὑποσημειώσεις καὶ αἱ παρατηρήσεις τοῦ ἐκδότου τῶν ἐπιγραφῶν εἶναι πρὸς τοῦτο πολὺ ὑποβοηθητικά, ἂν καὶ ἴσως νὰ μὴ δύναται τις πάντοτε νὰ συμφωνήσῃ πρὸς τὰς προτεινομένας ἐρμηνείας. (π.χ. «Φηρία καλὴ» κατὰ τὸ ἰχθυῖα—καλὸ κυνήγι. Τὸ Φηρία ὅμως ἀναφέρεται εἰς αὐτὴν τὴν σκύλλαν πιθανώτερον). Ἡ φύσις τούτο περιοδικοῦ τούτου εἶναι τριαύτη, ὥστε νὰ μὴ δύναται τις νὰ εἰσέλθῃ εἰς λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τοῦ πλουσιωτάτου ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον διὰ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Κύπρου προσφέρειται.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν γενικῶν ἱστορικῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ ἀντικρυσθοῦν διὰ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων, εἶναι καὶ ἄλλα οἶον γεωγραφικά, γλωσσικά κλπ., εἰς τὴν λύσιν τῶν ὁποίων αὐτὰ ὑποβοηθοῦσι. Οὕτω μαθηθῶμεν τὰ ὀνόματα κωμῶν τῆς νήσου ἀναγοσῶν τὴν ἀρχὴν των εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν τὴν ὀρθὴν γραφὴν ἀμφισβητουμένων τοπωνυμίων, οἶον Κερύνεια οὐχὶ Κυρήνεια κ.ά. Πλουσιώτατα ἐν γένει δύναται νὰ εἶναι τὰ πορίσματα ἐκ τῆς προσεκτικῆς μελέτης τῶν ἐπιγραφῶν τούτων.

Ἡ συμπλήρωσις τῶν ἐλλειπόντων μερῶν τῶν ἐπιγραφῶν γίνεται μετὰ πολλῆς βεβαιότητος καὶ προσοχῆς καὶ δυνάμεθα οὕτω νὰ εἰμεθα βέβαιοι περὶ τῆς ὀρθῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν. Εἰς τὴν πρόσφατον πλουσίαν βιβλιογραφίαν περὶ τῆς ἀρχαίας Κύπρου προσετέθη οὕτω μία ἀξιολογωτάτη ἐργασία διανοίγουσα νέας σελίδας γνώσεως τῆς ἱστορίας αὐτῆς. Ἐς εὐχρηθῶμεν σύντομα νὰ ἔχωμεν τὴν συνέχισιν τοῦ λαμπροῦ ἔργου δι' ἄλλων μελετῶν τοῦ λίαν διακεκριμένου συγγραφέως, ὁ ὁποῖος καὶ προαναγγέλλει ἤδη ἐν τῇ ἐργασίᾳ του ταύτῃ τὴν δημοσίευσίν τινων διὰ τὸ προσεχὲς μέλλον.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Ἐλένης Α. Βοΐσκου: Σαίξπηρ καὶ Νόρμα. Ἰλαροτραγωδία σὲ τρία μέρη. Κάιρο, 1950, σ. 103.

Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι πολὺ παράξενο, ὄχι μόνον σὰν «Ἰλαροτραγωδία» ποὺ τὸ χαρακτηρίζει ἡ δ. Βοΐσκου, ἀλλὰ προπάντων γιὰ τὴν ποιότητα τῶν θεμάτων του καὶ γιὰ τὴ σκοπιὰ ἀπὸ τὴν ὁποία τὸ βλέπει. Νὰ σὲ λίγα λόγια ἡ ὑπόθεσίς του:

Με τ' ὄνομα τοῦ Γιάννη Λύχτα, ἑνὸς γνωστοῦ συγγραφέα ποῦ γράφει ἀκαδημαϊκὰ καὶ συντηρητικὰ στὴ μορφὴ καὶ στὴν οὐσία, παρουσιάστηκε μὴ μέρα ἢ «Ἡμιτελὴς Ἀφωνία», ἓνα πολὺ τολμηρὸ πρωτοποριακὸ ἔργο, ποῦ ἔκανε τεράστια αἴσθηση στοὺς φιλολογικοὺς κύκλους. Ἀλλὰ τὸ ἔργο αὐτὸ δὲν τὸ ἔγραψε ὁ Λύχτας, μπροστὰ ὅμως στὸν ἀπροσδόκητο θρίαμβο ἀναγκάζεται νὰ λέει πὼς εἶναι δικό του, νὰ ἐξηγεῖ τὴ γένεση καὶ τὴ σημασία του στοὺς θαυμαστὲς του καὶ νὰ δέχεται τὶς τιμὲς ποῦ τοῦ κάνουν γι' αὐτό. Εἶναι τόσο ἐκνευρισμένος ποῦ σχεδὸν πάει νὰ πιστέψει πὼς αὐτὸς ἔγραψε τὴν «Ἡμιτελὴ Ἀφωνία». Ἡ γυναίκα του ὅμως, ποῦ ξέρει τὴν ἀλήθεια, τὸν παίρνει γιὰ ἐξέταση καὶ γιὰ νὰ βρεῖ τὴν ἡσυχία του γιὰ λίγο καιρὸ στὴν κλινικὴ ἐνὸς φίλου των διόσημου ψυχιάτρου. Ἐκεῖ παρουσιάζονται διάφοροι ψυχοπαθεῖς μὲ τὶς ἰδιαιτέρες ἔμμενες ἰδέες καὶ ἐκφράσεις τῶν, κι' ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἔνας νέος συγγραφέας, ὁ Γιάννης Ταρνέλης, ποῦ ὅπως ἀποκαλύπτεται εἶναι ὁ πραγματικὸς συγγραφέας τῆς διαβόητης πιά «Ἡμιτελοῦς Ἀφωνίας». Ὁ Λύχτας κ' ἡ γυναίκα του φεύγουν ἀπότομα ἀπ' ἐκεῖ, κι' ὁ «ψυχοπαθὴς» Ταρνέλης συνεχίζει νὰ ἐκδίδει τέτοια πρωτοποριακὰ ἔργα μὲ τὸ γνωστὸ ὄνομα τοῦ Λύχτα, ποῦ δὲν ξέρει πιά τί νὰ κάνει γιὰ νὰ γλυτώσει. Ἀποφασίζει νὰ φύγει σ' ἄλλη χώρα, ἀλλὰ τὴν ὥρα ἀκριβῶς ποῦ εἶναι ἔτοιμος ν' ἀναχωρήσει παρουσιάζεται ὁ Ταρνέλης καὶ τοῦ ἐξηγεῖ πὼς καὶ γιατί ἔγιναν ὅλα αὐτά.

Αὐτὸς εἶναι μόνον ὁ σκελετὸς τῆς ἰλαροτραγωδίας. Οἱ λεπτομέρειες καὶ οἱ ἀποχρώσεις τῆς, τόσο ζωηρὲς καὶ χαρακτηριστικὲς ὥστε ν' ἀποτελοῦν κάποτε τὴν πραγματικὴν οὐσία τῆς, δὲν μποροῦν νὰ φανοῦν ἐδῶ. Πρέπει νὰ διαβάσει κανεὶς ὅλο τὸ ἔργο γιὰ νὰ τὶς παρακολουθήσει στὴν ἐξέλιξή τους καὶ νὰ ζυγίσει τὴ σημασία τους.

Ἀλλὰ τί θέλει νὰ δείξει ἡ δ. Βοΐσκου; Μήπως τὴν ἐπιπολοῖότητα τῶν κριτικῶν ποῦ πιάνονται ἀπὸ ἓνα μεγάλο ὄνομα, δέχονται χωρὶς ἔλεγχο καὶ ἐκθειάζουν ὅ, τι βγεῖ, — καὶ κουταμάρα ἀκόμη, — μὲ τ' ὄνομα αὐτό; Ἡ τὴν κενότητα κι' ἀτολμία τῶν ἀκαδημαϊκῶν συγγραφέων ποῦ ἄλλα θέλουν κι' ἄλλα φράζουν; Ἡ τ' ἄγωνα τερτίπια τῶν «πρωτοποριακῶν» συγγραφέων; Τὴν ψυχοπάθεια ὅλου τοῦ κόσμου ἢ τὴν «ψυχοπάθεια τῆς ψυχιατρικῆς», ὅπως τὴν ὀρίζει κάποιος ἢ ἴδια; Κάτι ἀπ' αὐτὰ κι' ὅλα μαζί. Πρὸς τί δ-

μας; Γιὰ νὰ γελοιοποιήσει τὴ ζωὴ καὶ τὶς καθιερωμένους ἰδέες γιὰ τὶς τρέχουσες ἀξίες ἢ ἐκείνους ποῦ τὶς δέχονται ἔτσι; Ἴσως τὸ ἓνα, ἴσως τὸ ἄλλο, ἴσως καὶ τὰ δύο πάλι μαζί.

Ὅπως δὴ ποτε ὅμως ἡ ἰλαροτραγωδία «Σαίξπηρ καὶ Νόρμα» (ὁ παράδοξος τίτλος δικαιολογεῖται στὴν τελευταία σκηνὴ τοῦ ἔργου) εἶναι ἕνα πραγματικά παράξενο ἔργο, ποῦ κινεῖ τὴ σκέψη τοῦ ἀναγνώστη βίαια μὲ τὰ προβλήματα του καὶ μὲ τὸν τρόπο ποῦ τὰ προβάλλει(1). Θ' ἀξίζει τὸν κόπο νὰ δοκιμασθῇ στὴ σκηνὴ — μ' ὅλο ποῦ φαίνεται πὼς γράφτηκε γιὰ διάβασμα περισσότερο παρά γιὰ παράσταση. Ἀλλὰ θὰ ἦταν ἓνα πείραμα πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ θάδιε στο βλαπτικὸν του μὴ πιὸ ἐνδιαφέρουσα πείρα. Ἐχει τύπους ζωντανούς καὶ φυσικὸ διάλογο, — ζωντάνια καὶ φυσικότητα ποῦ εἶναι, βέβαια, ἔξω ἀπὸ τὴν «κατὰ παράδοξον» ἀντιγραφή καὶ φωτογράφησιν τῆς πραγματικότητος, — δεισιδουτικὴ παρατηρητικότητα καὶ δυνατὸ στοχασμὸ, καὶ μὴ ἀληθινὰ συναρπαστικὴ πλοκὴ, ἐκτός ἀπὸ τὸ πρωτότυπο θέμα του.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΗΣ

(1) Ὅσο ποτε πρὲς νὰ σημεῖωσά ἐδῶ πὼς ἡ δ. Μαρία Ρουσιᾶ, ταχτικὴ συνεργάτρια τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων», εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μοῦ στείλει πέρσι σὲ χειρόγραφο ἓνα θεατρικὸ τῆς ἔργου, τὸ «Πίσω ἀπὸ τὴν κλειστὴν πόρτα», ποῦ ἔχει ἀνάλογο θέμα ἀλλὰ μὲ πολὺ διαφορετικὸν χαρακτήρα καὶ διαφορετικὴν πορεία. Τὸ ἔργο αὐτὸ πρέπει κάποτε νὰ τυπωθῇ.

Κ. Π.

Modern Greek Poetry, translated and edited by Rae Dalven. Gaer Associates, New York 1949. pp. 320. \$3.50.

Λέμε καὶ ξαναλέμε πὼς ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία πρέπει νὰ γίνῃ γνωστὴ κι' ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μὲ καλὲς μεταφράσεις, γιὰ τὴν ἰσοτιμία καὶ διεκδικήσει μὴ καλὴ θέση μέσα στὴ σύγχρονη παγκόσμια λογοτεχνία. Λέμε ἀκόμα πὼς χρειάζεται μὴ συντόμη ἀλλὰ ἔγκυρη εἰσαγωγὴ στὴ λογοτεχνία μας γραμμὴν σὲ ξένες γλώσσες, γιὰ νὰ μπορέσουν οἱ ξένοι ἀναγνώστες νὰ τοποθετήσουν ἱστορικὰ τὴ νεοελληνικὴ πνευματικὴ παραγωγή κι' ἔτσι νὰ τὴν ἐχτιμήσουν καλύτερα. Καὶ εὐτυχῶς στὰ τελευταῖα τριάντα χρόνια δὲν ἔλειψαν τέτοιες φιλότιμες προσπάθειες ποῦ παρουσίασαν, ἀποσπασματικὰ ὅμως κι' ὄχι μὲ τὸν καλύτερο τρόπο πάντα, ἀντιπροσωπευτικὰ ἔργα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ἰδιαίτερα στὴ γαλλικὴ καὶ ἀγγλικὴ. Μὴ τέτοια προσπάθεια φιλοδόξησε νὰ δείξει

καί ἡ δ. Rae Dalven μὲ τὸ βιβλίο τῆς «Modern Greek Poetry». Ἀλλά, δυστυχῶς, ὄση χαρὰ σοῦ προξενεῖ ἡ ἐμφάνισή του, ἄλλη τόση λύπη κι' ἀνανάχτησή σου γεννά τὸ διάβασμά του. Δὲν ἔνωσάν τῃ μετάφραση αὐτῇ καθαυτῇ, ποὺ πολλές φορές εἶναι γεμάτη παρανοήσεις καὶ παρερμηνείες, πεζολογικὴ καὶ χωρὶς καμμιὰ ἀπὸ τὶς ποιητικὲς ὀμορφίες — ἔσωτερικὲς κι' ἐξωτερικὲς — τῶν νεοελληνικῶν πρωτοτύπων. Αὐτὸ εἶναι μειονέκτημα σχεδὸν ἀναπόφευκτο σὲ κάθε μεταφραστὴ ποιημάτων ποῦ δὲν εἶναι ὁ ἴδιος δημιουργός. Ἐνωσθ' ἰδιαίτερα τὰ εἰσαγωγικὰ σημειώματα τῆς δ. Ντάλβεν, τόσο τὰ γενικὰ στὴν ποίησή μας ὅσο καὶ τὰ εἰδικὰ γιὰ τὸν κάθε ποιητῆ: ἀνακρίβειες, ὑπερβολές, φαντασιοπληξίες, παραλογισμοί, ἀσυνέπειες ἱστορικές, ὀρισμένη πολιτικὴ προπαγάνδα, ἀσχετολογίες, προχειρολογίες, προκαταλήψεις, νὰ τί ἐπετιέται ἀπὸ κάθε σελίδα τῶν ἀκριτῶν κι' ἀνεύθυνων αὐτῶν σημειωμάτων. Παρασυρμένη ἀπὸ περιορισμένες πηγὲς βασισμένες σὲ ὀρισμένη πολιτικὴ προκατάληψη — ποῦ κι αὐτὲς πολλὲς φορές τὶς παρανόησε — εἶδε μονόπλευρα τὴ νεοελληνικὴ ζωὴ σὰ δημοτικὴ γλῶσσα μόνο καὶ σὰν πόλεμο ἐναντίον τῶν πάντων μέσω τῆς γλώσσας. Ἔτσι, ἀκούσια ἢ ἐκούσια, πέφτει σὲ τερατώδεις διαστροφές τῆς πραγματικότητας καὶ τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας, ποῦ γιὰ νὰ ἐπανορθωθῶν θὰ χρειαζόταν νὰ ξαναγράψει κανεὶς τὰ σημειώματα αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος. Εἶναι πολὺ ἑλευθερὴ ἡ διαπίστωση αὐτή, γιὰτὶ φαίνεται πὼς ἡ δ. Ντάλβεν ἀγαπᾷ μὲ εἰλικρίνεια τὴν ποίησή μας καὶ τὸ λαὸ μας, — ἀλλὰ μὲ τὸ βιβλίο τῆς αὐτὴ δίνει εἰκόνα καὶ τῶν δυὸ ὀλότελα ἀναξιόπιστη. Ὁ ξένος ἀναγνώστης θὰ σχηματίσει πολὺ λανθασμένη ἀντίληψη γιὰ τὴν πνευματικὴ μας ζωὴ ἂν στηριχθῇ στὰ σημειώματά της μόνον, ἐνῶ ἐξ ἄλλου οἱ μεταφράσεις της μὲ τὶς πεζολογίες καὶ τὶς παρανοήσεις της δὲν θὰ τὸν βοηθήσουν διόλου νὰ χαρῆ τῇ νεοελληνικῇ ποίησι.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Ἡ Ἀνθολογία Δημοτικῆς Πεζογραφίας Γ. Βαλέτα.

Κύριε Διευθυντά,

Ἐνα σοβαρὸ ἔργο, ἡ τρίτομος «Ἀνθολογία τῆς Δημοτικῆς Πεζογραφίας» τοῦ Γ. Βαλέτα ἐπαινέθηκε πολὺ γιὰτὶ μᾶς ἔφερε σ' ἐπαφὴ μὲ τὸν καθαρὸ δη-

μοτικὸ λόγο, τὸν ἀπλὸ καὶ τὸν ἀνεπιτήθευτο. Δυστυχῶς ὅμως καὶ στὸ βιβλίο αὐτὸ ἔχουν περάσει μερικὰ λάθη. Ἐνα ἄρκετὰ σοβαρὸ ἀφορὰ τὴν Κύπρο κι' ἀξίζει ν' ἀναφερθῇ.

Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Φραγκίσκου Κονταρίνη, τοῦ λατινοῦ ἐπισκόπου τῆς Πάφου, μῆκε στὸ βιβλίο αὐτὸ (τόμ. Α', σ. 67) ἕνας λόγος ποῦ ἐξεφώνησε λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν πολιορκία τῆς Λευκωσίας ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὰ 1570. Ὁ Κονταρίνης ἀναπλήρωνε τότε τὸν λατινοῦ Ἀρχιεπίσκοπο, ποῦ ἔλειπε στὴ Βενετία καὶ μίλησε ἰταλιστὴ μέσα στὸ γὰθ τῆς Ἁγ. Σοφίας, γιὰ νὰ ἐνθαρρύνει τοὺς εὐγενεῖς κυρίως καὶ τὸν στρατόν. Τὸν ὠραῖον πράγματι λόγον τοῦ μᾶς διέσωσαν ἐκεῖνοι ποῦ ἔργαζαν διεξοδικῶς γιὰ τοὺς πολέμους τῶν Τούρκων στὴν Κύπρο, οἱ γνωστοὶ Calepio, Paruta, Foglietta κλπ. Ἀπ' ὅ,τι γνωρίζω, ὁ λόγος μεταφράστηκε ἀγγλιστὰ ἀπὸ τὸν Cobham, *Execrpta Cyprica*, σ. 101, τὸν J. Hackett, *A History of the Orthodox Church of Cyprus* σ. 180' ἑλληνιστὰ δὲ ἀπὸ τὸν Φ. Ζαννέτον, Ἱστορία τῆς Νήσου Κύπρου (τόμ. Α', σ. 979) καὶ τὸν Χ. Παπαϊωάννου στὴ μετάφραση τοῦ προαναφερθέντος ἔργου τοῦ Hackett (τόμ. Α', σ. 237). Ὁ ἀρχιμανδρὴς Κυπριανός, στὴν Ἱστορία Χρονολογικὴ τῆς νήσου Κύπρου (σ. 415) ἔχει τὸν λόγο κάπως συντομευμένον, γιὰτὶ φαίνεται ὅτι ὁ Κυπριανὸς ἀποδίδει τὸ νόημα μόνον τοῦ λόγου. Ἄστοχα εἶναι ὅσα προσθετὴ ὁ κ. Βαλέτας «ὁ λόγος του (τοῦ Κονταρίνη δηλ.)», ποῦ ἐμψυχώνει τὸ ποίμιόν του στὴν ἀντίσταση, ἂν καὶ νοθευμένος γλωσσικὰ, εἶν' ἕνα μνημεῖο δημοσθενικὸ τῆς πεζογραφίας μας... Κρίμα ποῦ δὲ σώθηκαν καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ λογογράφου». Ὁ λόγος ὅμως μπορεῖ μόνον νὰ θεωρηθῇ σὰν δείγμα τῆς γλώσσας τοῦ Κυπριανοῦ. Τίποτε περισσότερον.

Πρέπει ἐπίσης νὰ κατακριθῇ στὸ ἔργο αὐτὸ ἡ δημοσίευση τεμαχίων τῶν Ἀσσιζῶν μὲ τὸ φανταστικὸ ὄνομα Κύπρος Ἀσσιζης. Ὁ μεταφραστὴς τῶν Ἀσσιζῶν μᾶς εἶναι ἄγνωστος, κι' ἔτσι πρέπει νὰ τυπώνεται τὸ κείμενο αὐτὸ. Λευκωσία, 13.12.50.

Μὲ τὶς εὐχαριστίες μου
Ν. Χ. ΚΟΝΟΜΗΣ

Καὶ πάλιν ἡ παλὴν Λευκωσία.

Φίλε κ. Κρανηδιώτη,

Στὸ δημοσίευμα τοῦ κ. Ν. Κλ. Λαϊνίτη, ἀγαπητοῦ καὶ σεβαστοῦ συμπατριώτου,

για την παλιά Λευκωσία, είδα μερικά μεγάλα αδικήματα, που κτύπησαν άσχημα εδώ στους κύκλους που διαβάθισαν το περιοδικό σας, και, ως Λευκωσιάτισσα, βιά ήθελα να διαφωτίσω τους αναγνώστες σας με όσα γεγονότα τυχόν ξέρω, είδα, μελέτησα ή έμαθα για τον τόπο που γεννήθηκα κι' ανατράφηκα.

Ο κ. Λανίτης δεν είναι Λευκωσιάτης και γι' αυτό δικαιολογείται για τους χαρακτηρισμούς που άδικα έδωσε στους ανθρώπους της παλιάς Λευκωσίας «τους πνευματικούς και κοινωνικούς κατώτερους από τις άλλες πόλεις της Κύπρου, τους κλεισμένους κι' άπομονωμένους μέσα εις τὰ βαρειά τείχη τους», όπως τους χαρακτηρίζει.

Φταίει, λέει, ή καθαρεύουσα του Γυμνασίου. Άλλά με τή γλώσσα δε θα καταπιαστώ, γιατί άρμοδιώτερος από μένα, ο φιλόλογος κ. Χατζηγιάννου, άσχολήθηκε με τὸ ζήτημα τούτο στο τεύχος Νοεμβρίου των «Κυπριακῶν Γραμμάτων». Έγώ θα ήθελα να δώσω μιὰ εικόνα της παλιάς Λευκωσίας στην πνευματική, έθνική και κοινωνική της ζωή, και άς κρίνει ο αναγνώστης, αν ή πόλις μας ήταν πνευματικά καθυστερημένη ή όχι.

Άρχίζω κάπως παλαιότερα από τή γενεά του κ. Λανίτη —γιατί αυτό έχει άμεση σχέση με τὸ θέμα μας— από τὰ σχολεία, που ή παλιά Λευκωσία, ύπακούουσα στην άπελπισμένη φωνή του ύποδούλου έθνους μας, ίδρυσε. Η πρώτη Έλληνική Σχολή εν Λευκωσία ίδρύθη τὸ 1592 με διευθυντὴ τὸ Λεόντιον Εὐστράσιον. Τὴν σχολὴν αὐτὴν ἐσυνέχισε κατόπιν από τὸ 1602—1650 ὁ Ματθαῖος Κιγάλας. Αὐτὴν παρέλαβε κατόπιν ὁ υἱὸς του Ἰλαρίων Κιγάλας. Ὁ Ἰλαρίων Κιγάλας ὄχι μόνον αὐτὴν τὴν σχολὴν διητήρησε, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος περιώδευσε καὶ ἴδρυσε σχολὰς καὶ ὑπῆρξεν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἕνα εἶδος ἐκπαιδευτικοῦ ἀρχηγοῦ. Τὴν σχολὴν Κιγάλα συνεχίζει ἡ περιβόητος Ἑλλ. Σχολὴ τοῦ Σιλδέστρου, τὸ 1726. Αὐτὴ ἡ σχολὴ ἔγινεν ἡ ἐστία τῶν γραμμάτων ὄλων τῶν γειτονικῶν χωρῶν πού ἐστερουῦντο σχολείων. Τὴν σχολὴν αὐτὴν παρέλαβεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Φιλῶθεος καὶ μετέτρεψεν εἰς τὸ περιβόητον Ἑλληνομουσεῖον, δηλ. ἀνωτέραν Ἑλληνικὴν σχολὴν. Τὸ Ἑλληνομουσεῖον αὐτὸ εἶχε διευθυντὴν τὸν Ἐφραίμ τὸν Ἀθηναῖον, ὅστις εἰσήγαγε τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα τῆς Πατμιάδος σχολῆς, τῆς περιβόητου καὶ ὀνομαστῆς καὶ εἰς τοὺς

ξένους ἐκπαιδευτικούς ἀκόμη, καὶ ἀνέδειξε τὴν Σχολὴν.

Τὸ κτίριον τῆς Σχολῆς αὐτῆς ἐκρημίσθη, ἀλλὰ παρουσιάζεται ὁ ἱερομόναχος Ἰωαννίκιος καὶ δωρίζει μεγάλην οἰκίαν κοντὰ εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν, καὶ μετὰ τὴν ἐκ 15.000 γροσίων δωρεάν του, μαζί μετὰ τὴν ἐκ 10.000 γροσίων τοῦ Τσελεπή Γεωργάκη, συμπληρώνεται καὶ ὁ μισθὸς τῶν διδασκάλων. Τὴν Σχολὴν αὐτὴν τὸ 1812 ἀναδιωργάνωσεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριακῶν, ὅπως καὶ ὁ κ. Λανίτης ἀναφέρει. Ἡ Σχολὴ αὐτὴ ἐκλείσει μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ τὸ 1821 καὶ ἔμεινε κλειστὴ μέχρι τοῦ 1830. Ἀπὸ τὸ 1830 συνεχίζει καὶ πάλιν τὴν λειτουργίαν της καθ' ὅλον τὸν 19ον αἰῶνα μετὰ πολλοὺς καὶ ἀξιόλογους διδασκάλους, ὅπως τὸν Ὀνούφριον Μικελλίδην καὶ τὸν Λεόντιον τὸν πατέρα τῆς Σαυφούς Λεντιάδος, —τῆς γνωστῆς ἀπὸ τὸ πανελλήνιον— ἥτις διηύθυνε τὸ Παλλάδιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν ἔβασιν αὐτὴν ὄλων τῶν σχολῶν τὴν ἐπῆρξε περὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον, τὸ ὁποῖον συνεχίζει τὴν παράδοσιν καὶ μετὰ στοργὴν σκορπίζει τὰ φῶτά του ἐπὶ τὴν νέαν Λευκωσίαν.

Μετὰ τὴν σύντομον αὐτὴν ἐξιστόρησιν θὰ ἀναφερθῶ σὲ μερικὰ χαρακτηριστικὰ γεγονότα τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἔθνικοῦ τομέως τῆς πόλεως. Ὁ Λευκωσιάτης, ὁ κλεισμένος εἰς τὰ βαρειὰ κάστρα του, εἶχε βαθεῖα χαραγμένη τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ ὑπῆρξε πάντοτε θετικὸς καὶ γεμάτος ἀλήθεια. Τὰ λόγια ἔβγαζαν μετὰ συνέσιν καὶ βαθεῖαν σκέψιν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ παληοῦ Λευκωσιάτη. Ἐνα μόνον παράδειγμα θ' ἀναφέρω. Ὅταν ἦλθεν ἡ Ἀγγλία ἐπὶ τὴν Κύπρον, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος ἔπρεπε νὰ πάη νὰ εὐχήθῃ τὸ «ὡς εὖ παρεστήσῃς» στὸν Μεγάλον Ἀρμυστή. Ὁ Δημογέρον Χριστοφάκης Γαβριηλίδης τὸν ἀκολουθοῦσε περὶ (ὁ Δεσπότης ἦτο καθισμένος σὲ μουλάρι) θλιμμένος καὶ στενοχωρημένος γιατί ὁ ἐφύρης δημογέρον ἔβλεπε περὶ μακρὰ —δὲν θὰ ἰδοῦμε εὐκόλα τὴν ἔνωσιν τώρα πού ἦλθε ἡ Ἀγγλία, ἐμονολογοῦσε. Στὸν δρόμον συνεβούλευε τὸ Δεσπότη καὶ τοῦ ἐχάρασσε πολιτικὴ γραμμὴ. Ἐτσι ἐβγήκε ὁ χαρακτηριστικώτατος ἐκείνου «καλῶς ἦλθατε, Μυλόρδε, εἰς τὸ νησί μας. Στέργομεν τὴν μεταπολίτευσιν ἀλλ' ἀποβλέπομεν πάντοτε πρὸς τὴν Ἐνωσιν μας μετὰ τὴν Ἑλλάδα».

Ἄλλὰ καὶ ὑστερώτερα, στὴν ἐποχὴ τοῦ Δημ. Οἰκονομίδου, ποῦ ἀναφέρει ὁ κ. Λανίτης, ὑπῆρξαν καὶ ἄλλοι Λευκωσιᾶται ποῦ ἦσαν γνωστοὶ καὶ περιζήτητοι γιὰ τὴν παιδείαν καὶ τὴν μόρφωσίν των. Ὁ Ν. Πασχαλίδης διέτελεσε καθηγητὴς εἰς τὰς Ἀθήνας τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας. Ὁ Ἀναστάσιος Χατζημάρκου, ἀπὸ τὸν Ἅγ. Σάββα τῆς Λευκωσίας, ὑπῆρξε μέγας θεολόγος καὶ ἐδίδαξεν ἐπὶ 35 χρόνια εἰς Ὀδησσόν, ὅπου πολὺ τὸν ἐκτιμοῦσαν. Ἦτο δὲ καὶ σπουδαῖος Ἁγιογράφος. Ὁ Ἰλαρίων Πασχαλίδης, Ἱερομόναχος, ποῦ ὁ Κοραῆς τὸν ἐσύστησε στὴν Ὀλλανδίαν, ὅπου πολὺ ἐξετιμῆθη ὡς σπουδαῖος θεολόγος καὶ συνετὸς ἄνθρωπος καὶ προσελήφθη ὡς ἐξομολογητῆς τῆς τότε βασιλείσσης τῆς Ὀλλανδίας. Τὴν βιβλιοθήκην του τὴν ἐκληροδότησεν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Ἐκπαιδευτήρια τῆς Λευκωσίας καὶ εὑρίσκεται σήμερα στὸ Γυμνάσιον.

Γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῶν γυναικῶν τῆς παλαιᾶς Λευκωσίας δὲν ἐνδιαφέρθηκε ὁ κ. Λανίτης. Ἦσαν ὅμως καθ' ὅλα ἄξια προσοχῆς αἱ παλαιαὶ δέσποιναι τῆς πρωτεύουσας. Ἐγὼ ἔφθασα ἀρκετὲς γρη῏ς, γεμάτες ζωὴ καὶ πνεῦμα. Εἶχαν τότε ὡς ἀνάγνωσμά τους τὸν Πλούταρχο, ἀπηγγέλλαν στίχους τοῦ Ὁμήρου, ἤξεραν τὸν Γεροστάθην ἀπ' ἔξω, ἐφύλαττον μὲ προσοχὴν τοὺς κιτρινισμένους ἀπὸ τὴν πολυκαιρίαν τόμους τῆς «Πανώρας» ποῦ ἐλάμβαναν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἦσαν ἐνήμερες γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδος, ὑποδουλωμένης καὶ ἐλευθέρας.

Ἡ Γαλλικὴ λογοτεχνία τοῦ 19ου αἰῶνος, ποῦ ἔδωσε τόσην πνευματικὴν εὐχαρίστησιν εἰς ὅλον τὸν πνευματικὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης, δὲν τοὺς ἦτο ξένη.

Ἡ Ἀθηναῖς Λανίτη ἡ ξεχωριστὴ γυναικεία φυσιογνωμία (ποῦ κ' αὕτη Λευκωσιᾶτισσα εἶναι) ἀκολουθεῖ ὑποσυνείδητα τὸ ἔργο τῆς γαίγιας τῆς, τῆς Λευκωσιᾶτισσας Ἀθηναίδος Χριστοφάκη. Ἡ Ἀθηναῖς Χριστοφάκη ὅταν ἦταν νέα ἀκόμη, πρὶν πανδρευθῆ τὸ Δημογέροντα Χριστοφάκη Γαβριηλίδη, ἐπῆγε, μαζί με τοὺς γονεῖς τῆς εἰς Βενετίαν καὶ ἐκεῖ ἔμεινε ἑπτὰ χρόνια, γιὰ ν' ἀποφύγουν τοὺς κινδύνους τῆς ἐπαναστάσεως. Ὅταν ἦλθεν πίσω στὴν Κύπρον ἵδρυσεν μικρὸν ἰδίκον τῆς σχολεῖον, καὶ πολλὰς ἔμαθαν τὰ πρῶτα γράμματα ἀπὸ τὴν Ἀθηναίδα.

Εἰς τὸ μόνον σημεῖον ποῦ ὑστεροῦσεν

ἡ παλαιὰ Λευκωσία ἀπὸ τὶς πόλεις Λεμεσό καὶ Λάρνακα εἶναι ποῦ δὲν ἐδέχθη τὸν Δυτικὸν πολιτισμὸν εὐκόλα. Γιατὶ ἡ Λευκωσία ὑπῆρξεν ἡ Βυζαντινὴ πόλις τῆς Κύπρου. Ἡ Λευκωσία ἦτο στραμμένη πάντα πρὸς τὸ Φανάρι.

Τώρα ποῦ διασβάζω τὸ «Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς» τοῦ Κουκουλέ, βρίσκω τόσες ἀναλογίαις κ' ὑπογραμμίζω σχεδὸν σὲ κάθε σελίδα κάτι. Μὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς πολλὰς παραπομπὰς ἔχει στὴν Κυπριακὴ ζωὴ καὶ πολιτεία. Αὕτη εἶναι ἡ διαφορά ποῦ εἶχεν ἡ Λευκωσία ἀπὸ τὶς ἄλλες πόλεις καὶ ποῦ ἔκαμεν ἴσως τὸν ἀγαπητὸν κ. Λανίτην νὰ τὴν ὀνομάζη καθυστερημένην.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν φιλοξενίαν.

Λοῦδίνον, 10.11.1950.

Ι Σ Μ Η Ν Η Χ Α Τ Ζ Η Κ Ω Σ Τ Α

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ὁ κ. Ἀθ. Μερμερέτης μίλησε στὴ σειρά τῶν διαλέξεων τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου γιὰ τὴν προακρατικὴ φιλοσοφία, στίς 29 Νοεμβρίου καὶ 6 καὶ 13 Δεκεμβρίου.

— Στίς 14 Δεκεμβρίου ἔγιναν στίς αἴθουσες τοῦ Βρετανικοῦ Συμβουλίου Λευκωσίας τὰ ἐγκαινία τῆς Ἐκθέσεως Ζωγραφικῆς τοῦ Κυπρίου ζωγράφου Γ. Πάλλ. Γεωργίου. Ἡ Ἐκθεσὴ ἔμεινε ἀνοικτὴ μέχρι τῆς 22ας Δεκεμβρίου.

— Στίς 28 Δεκεμβρίου ἔγιναν τὰ ἐγκαινία τοῦ Μουσείου Λαϊκῆς Τέχνης τῆς Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Νέαρχου Κληρίδη: Γεωγραφία καὶ γεωγραφικὰ ἀναγνώσματα. Γιὰ τὴν Ε' τοῦ Δημοτικοῦ. Σύμφωνα μὲ τὸ Νέον Πρόγραμμα τοῦ Γραφείου τῆς Παιδείας. Τιμὴ 12 γρ.

Χρίστου Σάββα: Ἡ μυστηριώδης σημασία τῆς 15ης Αὐγούστου καὶ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 καὶ τοῦ καθηκόντων Συμμάχων. Ἰουλίος 1950.

Σώτου Χονδρόπουλου: Τὸ πέρασμα ἑνὸς Ἀνθρώπου. Μυθιστόρημα. Ἐκδόσεις Κ. Κακουλίδη. Ἀθήναι, 1950.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Σ τ. Παπαϊωάννου, Βάσαν: Ἐχει λεπτὴ λυρικήν πνοὴ τὸ ποιήμα σας. Τὸ καταστρέφουν ὅμως μερικοὶ κακοὶ στίχοι (ὅπως π.χ. «μαζί τους νὰ διαλλάξω» ἢ «καὶ χαιρεῖ ἡ καρδερίνα») καὶ ἓν μῆρει τὸ λεκτικὸ τόνο.— Α. Χ. Ψαρρῆ, Λεμόθυ: Ἔχετε ποιητικὴ διάθεσι, δὲν ἀποδίδετε ὁμῶς ἀκόμη πλήρως τὴ συγκίνησίν σας. Ὁ λόγος σας θέλει ἀνάπτυξη καὶ τὰ θεματικά σας δειρύνουν.— Η. Οἰκονομίδου, Λευκωσία: Παρὰ τὴν ἐπιμελημένη μορφὴ τῆς ἡ πρόξας σας ἔχει θεματογραφικὸ τόνο. Δοκιμάστε νὰ μὰς στείλετε κάτι πληρέστερο.